

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

پې اخیستنه او
پري

تفسیر شریف

یوولسم ټولگی

تفسیر شریف - یوولسم ټولگی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب، د ښوونکو د روزنې
او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

یوولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

ليکوال

– د کتور عنايت الله خليل هدف

علمي او مسلکي اېډيټه

– د کتور فضل الهادي وزين

– فضل الله نيازي

د ژبې اېډيټه

– محمد قاسم هيله من

دیني، سیاسي او کلتوري کمیټه

– واکتور عطاء الله واحديار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئیس.

– مولوی قیام الدین کشاف

– محمد آصف کوچی

د څارنې کمیټه

– د کتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین

– د کتور شېر علي ظریفی د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسوول

– د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف

لوی رئیس

طرح او ډیزاین

عنايت الله غفاري

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د نوري هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی د بلوڅو د ازیکو
د پښتون او هزاره وو د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي پامپریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل خلیږي لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مودی رهبر وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پېغام جرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توک دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې ټکي زياتې شوې دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځېدلې ده.

هيله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوبو او زامنو په باکفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤليت په ريښتني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې د گړ کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لايښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې ښې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو، او نورو ملگرو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې ښې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

سرليکونه

- ۱ لومړی لوست: په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل (۱).....
- ۵ دویم لوست: په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل (۲).....
- ۱۰ درېم لوست: په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه.....
- ۱۶ څلورم لوست: د بني آدم وقار او درنښت.....
- ۲۱ پنځم لوست: آيةالکرسي د قرآن لوړه خوکه.....
- ۲۶ شپږم لوست: ځمکه د انسان د گټې لپاره.....
- ۳۰ اووم لوست: الله تعالی سره مینه د پیغمبر ﷺ په پیروۍ کې ده.....
- ۳۵ اتم لوست: اسلام بشپړ او هراړخیز دین دی.....
- ۴۰ نهم لوست: لمونځ تل پاتې اونه شلېدونکې فریضه ده.....
- ۴۵ لسم لوست: د ظلم د مخنیوي لپاره د جهاد اجازه.....
- ۴۹ یوولسم لوست: روژه او گټې یې.....
- ۵۷ دو لسم لوست: حج د مؤمنانو د نړېوال یووالي څرگندوی.....
- ۶۲ دیارلسم لوست: له خلكو سره ښکې او ښېگڼه.....
- ۶۶ څوارلسم لوست: حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول.....
- ۷۰ پنځلسم لوست: د الله ﷻ په لار کې انفاق (مال لگول).....
- ۷۵ شپاړسم لوست: په قرآن کریم کې انساني مساوات.....
- ۷۹ اوولسم لوست: د الله ﷻ د خاصو بندگانو صفیونه.....
- ۸۴ اتلسم لوست: د ټولنې په تهذب کې د مؤمنانو رول.....
- ۸۹ نولسم لوست: په اسلام کې د معیوبو اوفقیرو مؤمنانو مرتبه.....
- ۹۴ شلم لوست: د مؤمنانو یووالی.....

په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْمَلَائِكَةِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَخْبَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَشَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ١٦٤]

د ځينو کلمو معناوې

خَلَقَ:	پرته له مخکیني نمونې نه د یو شي پېدا کول.
السَّمَاوَاتِ:	د سماء جمع ده، اسمانونه او هر هغه څه چې له ځمکې نه لوړ وي.
الَّيْلِ:	شپه، هغه تیاره چې وروسته له روښنایي منځته راځي.
النَّهَارِ:	ورځ، خوره روښنایي.
الْمَلَائِكَةِ:	کښتۍ، لویې کښتۍ.
وَبَشَّ:	خواره یې کړل.
دَابَّةٍ:	د ځمکې پرمخ هر خوځېدونکی شی.
تَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ:	د باد لگېدنه مختلفو لږخونو ته.
السَّحَابِ:	وریځ، په فضا کې حرکت کوونکې وریځ.
الْمُسَخَّرِ:	په خدمت کې لگېدلی، تابع شوی.

ژباړه

یېشکه د اسمانونو او ځمکې په پېداښت کې، د شپې او ورځې په تګ راتګ کې، په هغې کښتۍ کې چې د خلکو د ګټې لپاره په دریابونو کې ګرځي او په اوبو (باران) کې چې الله ﷻ له اسمانه را نازلې کړي دي او بیا یې ځمکه وروسته دهغې له مرګ نه په اوبو را ژوندۍ (خړوبه) کړه او په هغې (ځمکه) کې یې هره ډول ژوندي خوځېدونکي خواړه کړل او (هر لوري ته) د بادونو په چلېدو کې او وریځو کې چې د ځمکې او اسمان ترمنځ اېل کړای شوي دي، یقیناً په دې (ټولو) کې د عاقلانو لپاره (دالله تعالی پر وجود او وحدانیت) څرګند دلایل شته.

تفسير

پورتني مبارک آيت په کياتو او د نړۍ په موجوداتو کې اته څرگند او روښانه دلايل بيان کړي دي، چې د الله ﷻ په وجود او يووالي دلالت کوي:

۱. د اسمانونو پيدايښت

دغه مبارک آيت د اسمانونو پيدايښت د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه گڼي، چې هوښياران او د عقل خاوندان ددې نښو په ليدو بايد د الله ﷻ په وجود او يووالي ايمان راوړي. په آيت کې د (السموات) لفظ جمع ذکر شوی دی، ځکه اسمانونه گڼي او بېلابېلي طبقې لري، لکه څرنګه چې الله تعالیٰ په بل ځای کې داسې مهرباني کوي ﴿اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ﴾ [الطلاق: ۱۲] ژباړه: الله ﷻ هغه ذات دی چې اووه اسمانونه يې پيدا کړي دي. دا چې د اسمانونو پيدايښت د الله ﷻ په وجود، يووالي او قدرت دلالت کوي يوه نښه يې داده چې الله ﷻ اسمانونه سره له دومره پراخې او لويې پرته له ستو درولي دي او هغه يې په ستورو، لمر او سپوږمۍ روښانه کړي، ترڅو له يوې خوا اسمان ته ښايست و ښيي او له بلې خوا د شيطانونو ويشتونکي وي، چې دا ټول ښايست او ټينګښت د واحد او قادر الله په برلاسي او لويۍ څرګند ګواه دي.

۲. د ځمکې پيدايښت

د الله ﷻ د قدرت يوه بله روښانه نښه داده، چې ځمکه يې پيدا کړې او هغه يې هواره کړې ده، ترڅو انسان پرې آرام او هوسا ژوند وکړي، هرلور ته يې تګ راتګ او حرکت وکړي، په هغې کې له پرتو زېرمو او پانګو څخه ګټه واخلي او د ځمکې پر مخ آبادي او پرمختګ وکړي.

ځمکه او اسمان د انسان لپاره د الله تعالیٰ له لويو نعمتونو څخه ګڼل کيږي. لکه چې الله تعالیٰ دا لوی نعمت په انسانانو پيرزو کړی او دوی ته امر کوي: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ الَّذِي الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بَنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ...﴾ [البقرة: ۲۱-۲۲]

ژباړه: ای خلکو د خپل رب بندګي غوره کړئ، چې ستاسو او له تاسو نه د مخکې تېرو شويو خلکو پيدا کوونکی دی؛ ښايي چې تاسې پر هيرگاران شئ او له عذابۀ ځانونه وژغورئ.

الله ﷺ هغه ذات دی چې ستاسې لپاره یې څمکه هواره کړه، اسمان یې چټ جوړ کړ او له آسمانه یې اوبه را واورولې او په هغو سره یې ستاسې د روزنې لپاره هر ډول حاصلات را وایستل.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه د انسان لپاره د ځمکې او اسمان د ګټو په هکله خپل نظرونه وڅرګند کړي.

۳. د شپې او ورځې بدلون

په مبارک آیت کې د الله ﷻ د قدرت درېم دلیل د شپې او ورځې منظم حرکت دی، چې پر له پسې ګرځي او یو د بل ځای نيسي. د شپې او ورځې حرکت، د اوږدوالي او لنډوالي، توروالي او سپینوالي، تیارې او رڼا د اختلاف سره، سره د انسان لپاره ډېرې ګټې رامنځته کوي. الله تعالی شپه د انسان د سکون او راحت لپاره، او ورځ یې د کسب او کار او روزي حاصلولو لپاره پېدا کړې ده. که چیرې شپه نه وای، نو ډېر مخلوقات به له خوب او راحت څخه یې برخې وو، همدارنګه شپه د ستر او پردې لپاره ښه او مناسب وخت دی چې انسان ورڅخه په مختلفو حالاتو کې ګټه اخلي. لکه څرنګه چې انسان له ورځې او د هغې له رڼا څخه د ډېرو کارونو په ترسره کولو کې ګټه اخلي، همدارنګه د شپې او ورځې د بدلون او توپیر په نتیجه کې وختونه، ورځې، میاشتې او فصلونو ټاکل کېږي چې دا ټول د انسان لپاره د الله ﷻ له لویو نعمتونو او د قدرت له نښانو څخه دي.

۴. په سمندر کې روانې کښتۍ

په مبارک آیت کې د الله ﷻ د قدرت څلورمه نښه د لویو کښتیو حرکت دی، چې له سوونو او زرونو ټټو وزن سره د سمندرونو د څپو په سر حرکت کوي او انسانان ور څخه ګټې اخلي. ځینو مفسرینو دا ویلي دي چې: په دې مبارک آیت کې الله ﷻ په سمندرونو کې د کښتیو د حرکت یادونه د شپې او ورځې له توپیر نه وروسته کړې ده چې دا په یوې ځانګړې باریکۍ دلالت کوي او هغه دا چې مسافر په دریابونو او سمندرونو کې د شپې او ورځې څارنې ته ډېر اړ وي، ترڅو وختونه وپېژني او خپل لوري وټاکي. له همدې کبله کښتۍ، چلوونکي د نجوم علم او د شپې او ورځې پېژندلو ته ډېره اړتیا لري.

همدغې موضوع ته په اشارې سره الله تعالی په بل آیت کې فرمایي: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ [الأنعام: ۹۷] ژباړه: او الله هغه ذات دی چې ستاسې لپاره یې ستوري د وچې او سمندر په تیارو کې د لارې پېژندلو وسیله وګرځوله.

ددې آيتونو د نازلېدو په وخت كې ډېر لږ خلک د انسانانو په ژوند كې د كښتۍ په ارزښت او رول خبر ووه، خو د وخت په تېرېدو سره انسانان د بشريت په ژوند كې د كښتۍ په ارزښت وپوهېدل چې دا كار د قرآن كريم يو اعجاز او د الله تعالى په قدرت او وحدانيت ښكاره او څرگند دليل دى.

د لوست گټې اولارښوونې

د دې مبارک آيت ځينې گټې په لاندې ډول دي:

❖ په كلياتو كې د هستۍ نښې نښانې د الله تعالى د وجود د اثبات لپاره روښانه دلايل دي.

❖ الله تعالى د نړۍ مخلوقات د انسان د خدمت او گټې لپاره پيدا كړي دي.

❖ د الله تعالى په مخلوقاتو كې د هغه د قدرت په نښو نښانو تفكر او تدبر، د ايمان د بشپړتيا او قوت لامل گرځي.

❖ د شپې او ورځې پرله پسې تل راتلل د الله تعالى په قدرت او وحدانيت دلالت كوي.

❖ د شپې او ورځې بدلون انسان ته لارښوونه كوي چې خپل وختونه منظم كړي او له هغې څخه د خپل پالونكي په اطاعت او پيروي كې مناسبه گټه ترلاسه كړي.

۱. ذكرشوی مبارک آیت په لومړي آواز تلاوت کړئ.

۲. په دې مبارک آیت کې د الله تعالى پر قدرت او وحدانيت څو دليلونه ذکر شوي دي؟ بيان يې کړئ.

۳. په دې مبارک آیت کې د (السموات) لفظ په څه دلالت کوي؟ د خپلې وينا د اثبات لپاره په قرآني آیت استدلال وکړئ.

۴. د انسان لپاره د ځمکې څلور گټې بيان کړئ.

۵. د شپې او ورځې له گرځېدنې څخه د وختونو په ټاکنه کې څرنگه استفاده کوو؟

۶. د شپې او ورځې څلور فايدي بيان کړئ.

۷. په سمندر وونو کې د کښتو گرځېدنه انسانانو ته څه گټه رسولی شي؟

دویم لوست

په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل (۲)

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفَلَکِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ۱۶۴]

۵. له آسمانه د باران اوریدل

د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه بل دلیل له اسمانه د باران د اوبو وریدل دی، چې د هغو په واسطه چې او مړې ځمکې راژوندی کوي او د ځمکې په مځ ډول، ډول بوټي، وښه او ژوي راپیدا کوي او په خوځښت یې راولي. په دې ذکر شوي مبارک آیت کې له اسمان څخه مراد هغه لوړ لوری دی چې د ځمکې د پاسه دی. په باوري توګه د باران ورېدل له ورېځو څخه د الله ﷻ د قدرت له نښو او د هغه د وحدانیت دلیل دی، ځکه یوازې الله ﷻ دی چې دا اوبه له ورېځو څخه را وروي.

۶. د ځمکې ژوندي کول

د ځمکې له ژوندي کیدو څخه مراد دا دی چې الله تعالی د باران د اوبو په را وړولو سره د ځمکې د ودې او رشد طاقتونه- چې د وچوالي او مرګ په حالت کې وي- په خوځښت او حرکت راولي چې له امله یې په ځمکه کې پټ شیان څرګندوي. هر ډول بوټي، ګلونه، میوې اوداسې نور راشنه کيږي اوسمسونږي.

د ځمکې ژوندي کېدل او د ځمکې پر مځ د ډول، ډول نباتاتو او حیواناتو خورېدنه د الله تعالی د قدرت له لویو نښانو څخه دي.

لکه څرنګه چې قرآن کریم په بل ځای کې دا موضوع په ځانګړي بڼه سره داسې انځور کړې ده:

قال الله تعالى: ﴿وَرَوَى الْأَرْضَ فَلَاحًا وَأَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَّتْ وَأَنبَتَتْ مِنْ كُلِّ رَوْحٍ بَشِيعٍ﴾ [الحج: ٥] ژباړه: او ته وچه مړه ځمکه وښې، کله چې مړه پرمغې باران وورواوه په ناڅاپي ډول وخوځېده، ډډه شوه او هر راز ښايسته ښيرازه نباتات يې راوتوکول.

٧. د بادونو لگيدل

د الله تعالی د قدرت او وحدانيت بل دلیل دا دی چې هغه په خپل لوړ قدرت سره بادونه او هوا پیداکړي ده، په خپلې ارادې سره یې په حرکت راولي او په خپل حکمت سره یې له یوه لوري نه بل لوري ته اړوي.

د بادونو لگیدنه مختلف ډولونه او شکلونه لري چې قرآن کریم هریو په جلا، جلا نومونو یاد کړی دی. بادونه کله له ختیځ نه لوېدیځ لور ته، کله له لوېدیځ نه ختیځ لور ته، کله له شمال نه سویل ته او کله هم له سویل څخه شمال لور ته حرکت کوي. همدارنگه بادونه ځانته ډول، ډول حالتونه غوره کوي: طوفاني یا ملایم، گرم یا یخ او تند یا نرم حالت چې په دې توګه بادونه یا دالله ﷻ د رحمت ښې او یا د هغه د عذاب بیلګې وي. د بادونو قوت او چټکتیا په داسې اندازه سخته او ځواکمنه وي چې کله نا کله په ډېرو هیوادونو کې د هیتنا کې ورانی او تباهی لامل ګرځي.

ځینو مفسرینو فرمایلي دي: د دې جملې یادونه ﴿وَتَصْرِيفَ الرِّيحِ وَالسَّحَابِ الْمُسْتَخْرِجِينَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ د باران د اوبو په واسطه د ځمکې د را ژوندي کیدو او د ځمکې پرمخ د ساکینانو له خوځښت نه وروسته، په دې دلالت کوي چې د بادونو او هوا په وسیله د ځمکې پرمخ نباتاتو، حیواناتو او ټولو خوځیدونکو ته ژوند حاصلیږي، که چیرې الله تعالی بادونه له لګیدو څخه منع کړي، نو په ډېره لږه موده کې به هیڅ ژوی د ځمکې پرمخ پاتې نشي.

٨. په فضا کې خوړندي وریځې

د الله ﷻ د قدرت له روښانو دلایلو څخه د اسمان پرمخ خوړندي او ولاړې وریځې دي چې د الله ﷻ د خوښۍ او ارادې تابع او امر منونکې دي. ظاهراً که چیرې دغه وریځې سپکې وي، نو باید فضا ته پورته شي او ورکې شي او که درنې وي، نو باید ځمکې ته راګوزې شي، خو الله تعالی په خپل قدرت او ارادې سره دغه وریځې په فضا کې خوړي کړي او ساتنه یې کوي، ترڅو د باران اوبه ورڅخه راواوړوي.

د ﴿السَّحَابِ﴾ د کلمې راوړل د ﴿الرِّيَاحِ﴾ څخه وروسته د دې لپاره دي چې بادونه وریځې په حرکت راوړي او له یوه ځایه یې بل ځای ته لیردوي. د بادونو دا حرکت سره له دې چې د لیدو وړ نه دی، خو په خپل ذات کې داسې قوت او ځواک لري چې ونې له رینښو سره راباسي او آبادۍ نړوي. وریځې هم ډېرې درنې اوبه له ځان سره پورته کوي. کله چې د باران په بڼه ځمکې ته راتویږي له مغو څخه د ځمکې پر مخ ویروونکي سیلاوونه را منځته کیږي چې درې او ناوونه ډکوي او لوی لوی دریابونه جوړوي.

یوازي د عقل او پوهې څښتنان پوهیږي

په دې مبارک آیت کې چې کومې لویې نښې اونښانې ذکر شوي دي، پردې دلالت کوي چې نړۍ او کاینات سره له ټولې پراخۍ او لویۍ، یو حکیم پیدا کوونکی او تدبیر وونکی لري چې هغه د ټولو مخلوقاتو معبود او پالونکی دی. دا ستر دلایل او څرگندې نښې یوازي د عقل او پوهې څښتنان درک کولی شي څوک چې د الله تعالی د ځواک او عظمت په وړاندې د تسلیمۍ سر ټټوي.

امام فخرالدین رازی (رح) د الله ﷻ نعمتونه په دوه ډولو - دنیوي او اخروي - باندې تقسیم کړي دي او وایي: هغه اته شیان چې الله تعالی په دې آیت کې بیان کړيدي، ظاهراً دنیوي نعمتونه دي او کله چې د عقل خاوندان په هغو کې فکر وکړي، نو د دې نعمتونو د پیدا کوونکي پېژندنې ته لار مومي او په اخروي نعمتونو بدلېږي، خو له دغو نعمتونو څخه د دنیوي نعمتونو په توګه ګټه اخیستل یوازې د سلیم عقل او مغزوي بصیرت د څښتنانو لپاره حاصلیدای شي. له دې کبله الله تعالی د آیت په پای کې فرمایي، په دې ټولو شیانو کې ښکاره دلایل دي چې د عقل او پوهې خاوندان پرې ښه پوهیږي^(۱)، نو ځکه د علماوو او پوهانو دنده او مسؤلیت دی چې د الله ﷻ په کایناتو او مخلوقاتو کې فکر وکړي.

امام آلوسي د دې آیت په تفسیر کې لیکي: ابن ابی الدنیا او ابن مردویه له ام المؤمنین حضرت عایشې (رضی الله عنها) څخه روایت کړی دی چې د الله ﷻ پیغمبر ﷺ دا آیت ولوست او ویې فرمای: ﴿وَبَلِّغْ لَنَا قُرْآنَهَا وَلَمْ يَفْكَرْ فِيهَا﴾ یعنې هلاکت او عذاب دې وي د هغه چا لپاره چې دا آیت ولولي او په هغه کې فکر ونه کړي.

۱- تفسیر کبیر ج ۴ ص ۲۲۵ دار الفکر ۱۹۸۱م

په طبيعت او کایناتو کې فکر کول د ایمان لور ته لاره پرانیزي

په پوررتني آیت کې الله تعالی په کایناتو کې ځینو مهمو او ارزښتناکو حقایقو ته اشاره کړې ده چې هر انسان یې لیدلی او درک کولی شي. په دغو حقایقو کې فکر کول د دې لامل ګرځي، ترڅو عاقل او هوښیار انسان له خپلو سترګو نه د غفلت پټۍ لرې کړي، د کایناتو د خلقت په اسرارو کې څېړ شي او په پایله کې د کایناتو پر خالق ایمان راوړي او د زړه له کومې د هغه عبادت او بندګي وکړي.

سره له دې چې انسان پدغه آیت کې یاد شوي حقایق هره ورځ او هر مهال په خپلو سترګو ګوري، خو بیا، بیا لیدل، نښان او هیږول د دې لامل ګرځي چې انسان په دغو حقایقو کې له تدبیر او تفکر نه غفلت وکړي. له همدې امله لایزال خالق هوښیار او عاقل انسان د کایناتو د خلقت په بېلګو کې فکر کولو ته راوبلي او همدا سبب دی چې د قرآن کریم ډېری آیاتونه په ﴿**لماکم عقولن، لماکم تشکرون، أفلا تعقلون**﴾ او داسې نورو جملو سره پای ته رسېږي.

د دغو حقایقو له جملې څخه تر ټولو ستر او لومړی حقیقت دا دی چې د آسمانونو او ځمکې وجود ازلي نه دی او نه هم هغه په خپله پیدا شوی دی، بلکې د قادر او حکیم ذات له مخلوقاتو څخه دي.

دویم حقیقت چې په دې آیت کې یې بیان راغلی دی هغه د ځمکې او آسمانونو د خلقت په نتیجه کې د شېې او ورځې رامنځته کېدل او بدلون دی چې د شمسي منظومې او افلاکو په پرله پسې او دايمي حرکت، پراخ، منظم او خلل نه منوونکي دقیق نظام او قانون دلالت کوي. دغه منظم او هر اړخیزه دقیق نظام د علیم، خیر او قدیر ذات پر وحدانیت او یو والي شاهد دی چې په خپل مطلق او بې ساري علم او قدرت سره یې ځمکې، آسمانونه شپه او ورځ پیدا کړي ده.

همدارنگه په دغه آیت کې ډېر نور حقایق هم ذکر شوي دي، لکه: د سمندر د اوبو د څپو پر سر د ګښتو حرکت کول، د باران وریدل، د وریځو رامنځته کېدل او حرکت کول، د باد لګیدل، له ځمکې نه د وښو او نباتاتو ټوکېدل، رنگ په رنگ حاصلات او میوې، د ژویو او ساکبانو پیدا کېدل او داسې نور، چې دا ټول له الهي سترو او دقیقو قوانینو سره سم په هستۍ او کایناتو کې رامنځته کېږي او په کایناتو کې د تفکر لپاره ښه

زمینه برابرې او انسان ته پر خپل خالق او پالونکي د ایمان او د هغه د عبادت او بندګۍ لارښوونه کوي.

د دنیا په موجوداتو کې تفکر او تدبیر د علم او ساینس په حقایقو کې څیړنه او پلټنه او د علمي اکتشافاتو په اسرارو پوهېدل دا ټول د الله تعالی د معرفت او پر هغه باندې د ایمان راوړلو او د هغه علیم او قدیر ذات د عبادت کولو تر ټولو لنډه او آسانه لاره ده.

۱. له اسمانه د باران د اوبو اوریدل د الله تعالی د یووالي او قدرت دلیل دی. په دې هکله څرنگه استدلال کولای شئ؟

۲. د باران د اوبو په وسیله د ځمکې له ژوندي کیدو څخه مطلب څه دی؟

۳. د بادونو لګیدنه د ورېځو په جوړښت، د باران په وریدو او د نباتاتو او حیواناتو پر ژوندانه څه اغېزه لري؟

۴. ورېځې د الله تعالی د قدرت له نښو نښانو څخه بیان شوي دي. په دې هکله توضیحات ورکوئ.

۵. د مبارک آیت وروستی برخې څوک د کایناتو په هکله په فکر کولو مکلف کړي دي؟ په دې هکله د آیت وروستی برخه شرحه کړئ.

۶. د مبارک آیت په باره کې هغه نبوي حدیث بیان او شرحه کړئ چې د الله ﷻ په کایناتو او مخلوقاتو کې په فکر کولو ټینګار کوي.

ګرانو زده کوونکو!

په ژوندانه کې د اوبو د ارزښت په هکله یوه پنځلس کرښیزه مقاله ولیکئ.

دریم لوست

په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه

قال الله تعالى: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُفْلَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعُضْقَةَ مَضْغَةً فَخَلَقْنَا الْأَمْضَغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أُنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكُ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ [المؤمنون: ١٢-١٤]

د ځينو کلمو معناوې

سُلَالَةٍ: خلاصه، نتیجه، سوچه او ثمره.

نُفْلَةً: لږې او حقیرې اوبه، مني.

قَرَارٍ مَكِينٍ: خوندي ځای، د مور رحم.

عَلَقَةً: تړلې او جامده وینه، د مور د رحم په دیوال نښتي وینه.

مَضْغَةً: د ژورول شوې مېړۍ په اندازه د غوښې یوه وړه توبه.

خَلْقًا آخَرَ: بل مخلوق، د روح له پوکیدو وروسته کامل انسان.

ژباړه

مور انسان له سوچه خټې څخه جوړ کړ. بیا مو هغه په محفوظ ځای کې د اوبو یو څاڅکی وگرځاوه. بیا مو هغه څاڅکي ته د وینې د یوې توبې بڼه ورکړه. بیا مو د وینې توبه بوقی غوښه وگرځوله. بیا مو بوقی غوښه هلووکی جوړ کړ. بیا مو هلووکو ته غوښه ور واغوستله. بیا مو هغه یو بل مخلوق جوړ کړ، الله د ډېر لوړ شان څښتن دی او له ټولو پیداوونکو نه ښه پیداوونکی دی.

تفسیر

الله تعالی په دې مبارکو آیتونو کې خپل د قدرت او عظمت دلایل د انسان په خلقت، د هغه د جوړښت د پړاوونو، د هغه د ژوند او مرګ او دویم ځلي راژندې کیدو په ترڅ کې بیان کړي دي، په داسې توګه چې د انسان د پیدایښت مرحله له خاورو څخه پیلیږي او د انسان په بشپړ بدن پای ته رسیږي.

قرآن کریم په دې مبارک آیت او نورو آیتونو کې فرمایلي دي چې انسان لومړی له خاورې څخه پیدا شوی دی. د انسان پیدایښت له خاورې څخه پیلیږي او د پړاوونو له تېرولو وروسته د

ښي ښي او ښايسته صورت لرونکي انسان ورځځه جوړېږي. له خاوري څخه د انسان د پيدايښت مراد دا دی چې الله تعالی د لومړي ځل لپاره آدم عليه السلام له خاوري څخه پيدا کړ، ښايي ښي حوا له آدم عليه السلام څخه پيدا کړه، او بيا د انسانانو خلقت او پيدايښت له حضرت آدم او ښي حوا څخه د نکاح او تناسل په ډول پيل شو. د انسانانو اصل له خاوري څخه دی، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ﴾.

د انسان د پيدايښت دويمه مرحله له نطفې څخه ده، الله تعالی فرمايي: ﴿ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ﴾ دلته له نطفې نه مراد د نر او ښځې يوځای شوي اوبه (مني) دی.

د انسان د پيدايښت دريمه مرحله علقه ده، لکه چې الله تعالی فرمايي: ﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً﴾ علقه يوه ټوټه وينه ده چې له نطفې څخه ښي بدلون موندلی دی. د جنين پېژندنې طبي پوهان وايي: د جنين حجم د علقي په مرحله کې د يوه غټ مېږي په اندازه وي چې د ۱۲-۱۴ ملی مترو ترمنځ اوږدوالی لري او د رحم په ديسوال پورې نښتی وي. د ښي دا تړلې وړه ټوټه وده کوي او په يوې ژوول شوې ټوټې غوښې بدلېږي چې قرآن ورته د مضغي نوم ورکړی دی. جنين د مضغي په مرحله کې د دريو سانتي مترو په کچه اوږدوالی لري چې د مسخ او پزې ښي په هغه کې د ډېرو نړيو خطونو په ښه جوړېږي.

دا ټوټه غوښه (مضغه) د الله ﷻ په قدرت او مشيت خپل پرمختګ او بدلون ته دوام ورکوي، ترڅو د هډوکو د هيکل مرحلې ته رسېږي، په دې هکله قرآن کریم فرمايي: ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عَلَاقًا﴾ اوبيا دا د هډوکو هيکل په غوښو يا عضلي جهاز پوښل کېږي، لکه چې مبارک آيت ښي بيانوي: ﴿فَكَسَوْنَا الْعِطَامَ لَحْمًا﴾ يعنې بيا مو هغه هډوکي په غوښه وپوښل.

دلته قرآنی آيت هغه حقيقت ته اشاره کوي چې د ۲۱ پېړۍ انسان حيرانوړي او هغه دا چې هډوکي او د هډوکو هيکل په جنين کې له عضلي جهاز څخه مخکې منځ ته راځي. کوم حقيقت چې د جنين پېژندنې علم په وروستيو کې کشف کړی هغه دا دی چې په بنسټيزه توګه د هډوکو سلولونه له عضلي سلولونو څخه توپير لري او د هډوکو سلولونه له عضلي سلولونو څخه مخکې رامنځته کېږي. اوهيڅ عضلي سلول نه دی ليدل شوی چې د هډوکو د سلولونو له بشپړيدو مخکې جوړ شوی وي. دا حقيقت قرآني نص ۱۴۰۰ کاله دمخه ثابت او تايد کړی دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عَلَاقًا فَكَسَوْنَا الْعِطَامَ لَحْمًا﴾ اوبيا مو د غوښې ټوټه په هډوکو بدله کړه او هډوکي مو په غوښه وپوښل.

وروسته بيا په جنين کې روح پورکول کېږي او د هغه غړي وده او پرمختګ کوي او په بشپړ او کامل انسان بدلېږي چې قرآني نص ورته داسې اشاره کړې ده:

﴿ثُمَّ أَنشَأَهُ خَلْقًا آخَرَ قَبِيرًا ۚ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾. وروسته له هغه مو د هغه يو بل پيدايښت وکړ (چې هماغه کامل انسان دی)، نو پاک او مبارک دی هغه ذات چې تر ټولو غوره پيدا کوونکی دی.

په دې آيتونو کې د قرآن کریم علمي (ساينسي) اعجاز
پورتنی متبرکه آيتونه د قرآن عظيم الشان د علمي اعجاز له روښانو دلايلو څخه گڼل کيږي، ځکه چې د قرآن عظيم الشان ويناوې په دې آيتونو او نورو آياتو کې د انسان د خلقت او د هغه د مختلفو مرحلو په اړه داسې دقيقې او حيرانوونکې دي چې د الله تعالی له خوا له وحې پرته بل کوم مصدر او منبع نشي لرلی. هغه څه چې د طب علم او جنين پېژندنې په شلې او پيرويشتې پيړۍ کې له ډېرو څيړنو او د پرمختللو وسايلو له کارولو نه وروسته کشف کړل، قرآن عظيم الشان پنځلس پيړۍ دمخه په ډېر دقت او څرگند ډول دا موضوع بيان کړې ده. پورتنیو آياتونو د انسان د خلقت او د مرحلو ته اشاره کړېده. دغه پړاوونه په اوسني عصر کې د طب له علم له مهمو څيړنيزو موضوعاتو څخه شميرل کيږي.

نوي علمي څيړنې، سره له دې چې د انسان د خلقت د مرحلو په هکله د قرآن عظيم الشان د ويناو چې پنځلس سوه کاله پخوا يې کړېدې، پخلی کوي. د قرآن عظيم الشان له خوا په ډېر دقت سره د هرې مرحلې نومول او د جنين د رشد، ودې او د هرې مرحلې لپاره د نويو او حيرانوونکو کلماتو کارول او هغه په داسې اوصافو يادول، لکه: نطفه، قوامکين، علقه، مضغه، د هډوکو د هيکل جوړېدل، په غوښو او عضلو د هډوکو پوښېدل او د داسې نورو چارو تاييد کوي.^(۱)

د طب د علم د معاصرو پوهانو له ډلې څخه پوعالم داسې واني: (د قرآن عظيم الشان د آيتونو له مجموعې څخه چې د انسان د خلقت په هکله دي لاندیني مراحل څرگندېږي: (د نطفې مرحله – د علقي مرحله – د مخلقه او غير مخلقه مضغې مرحله – د هډوکو مرحله – په غوښو د هډوکو د پوښېدلو مرحله – د شکل او صورت د بشپړېدلو مرحله (د کامل انسان مرحله) – د روح د پوکولو مرحله).

د نطفې اطلاق پر درې شيانو کيږي: د سړي نطفه يعنې منري حيوانات، د ښځې نطفه يعنې بويضه يا هگي، مختلطه يا يوځای شوي نطفه چې د نارينه او ښځينه نطفو د يوځای کېدونه توليدېږي او په قرآن عظيم الشان کې ورته د امشاج نطفه ويل شوې ده. ﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ﴾ [الانسان: ۲] يعنې بېشکه مور انسان له گډې شوې نطفې څخه پيدا کړی.

دا پړاو په خپلو دقيقو بدلونونو سره يوه اوونۍ نيسي او وروسته له هغه بيا دويمه مرحله يعنې د علقي مرحله پيل کيږي.

۱- بحث في اعجاز القرآن للذکوره مصطفی مسلم، ص ۲۳۲ دارالاسلم – رياض ۱۹۹۶م

د علقې مرحله دوه اوړنې دوام کوي او جنین په دغه پړاو کې ځان ته د تړلې وینې بڼه غوره کوي او حجم یې یو ملي میټر وي. د رحم په دیوال پورې نښتی وي او قرآن عظیم الشان ورته په ډېر دقت سره دعلقې نوم ورکړی دی.

له دې وروسته د مضغې مرحله ده. په دې پړاو کې جنین د یوې بدلې ککې په بڼه څرگندېږي. د جنین شکل په دې پړاو کې د یوې توتې ژوول شوې غوښې په څېر وي، چې له خولې نه بهر اچول شوې وي، د مضغې کلمه هم همدا معنا ورکوي او قرآن کریم ورته مناسب او دقیق نوم ورکړی دی.

څلورمه مرحله د هډوکو او غوښو د تکوین او جوړښت مرحله ده چې د جنین د عمر په پنځمه شپږمه او اوومه اوړنې کې بشپړېږي او په ترڅ کې یې د وجود لاندیني او پاسني عضر وې هیکل جوړېږي. د جنین په اندامونو د عضلاتو لومړنۍ نښې د جنین د عمر په اوومه اوړنې کې څرگندېږي چې دا برعضلاتو د هډوکو د جوړښت پر تقدم اومخکې والي دلالت کوي... وروسته بیا هډوکي په عضلاتو پوښول کېږي، لکه څرنګه چې قرآن عظیم الشان یې په هکله فرمایي:

﴿فَخَلَقْنَا الْمَضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَّوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾.

وروستې پړاو د جنین د صورت د بشپړېدو او د روح د پوړولو پړاو ده چې په آیت کې ورته د ﴿خالق آخر﴾ یا بل مخلوق نوم ورکړ شوی دی. الله تعالی د قرآن عظیم الشان په بل آیت کې د دې پړاو په هکله داسې فرمایي: ﴿هُوَ الَّذِي يُعْزِّزُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ [آل عمران: ۶] یعنې الله هغه ذات دی چې د میندو په رحمونو کې تاسې ته د خپلې خوښې صورتونه درکوي.

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا عَزَاكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَگَبَكَ﴾ [الانفطار: ۶-۸] یعنې ای انسانه! ته څه شي په خپل مهربان او عزتمن رب تېرېستې، هغه رب چې ته یې پیدا کړي، نورسم یې کړې ته او ستا هرڅه یې برابر کړل او په کومه څېره چې د هغه خوښه وه ته یې وښلولې.

په دې مرحله کې د جنین د غړو د جوړښت عملیه دوام لري او هره ورځ او هر ساعت په هغه کې بدلون راځي او په دقیقه او منظمه توګه وده کوي.^(۱)

څرنګه چې د پیغمبر ﷺ احادیث د قرآن عظیم الشان د آیتونو تفسیر کوي، نو په ځینو احادیثو کې د انسان د خلقت مراحل داسې شرحه شوې دي.

۱- په اختصار سره له - خلق الانسان بین الطب والقرآن - ص ۳۱۵-۳۱۹

په هغه حديث کې چې امام مسلم (رحمه الله) روايت کړی دی په هغه کې رسول الله ﷺ داسې فرمايې «إِذَا مَرَّ بِالْمُطَفِّةِ نِسَاءً وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا مَلَكًا فَصَوَّرَهَا، وَخَلَقَ سَمْعَهَا وَبَصَرَهَا وَجَلَدَهَا وَلَعَمَهَا وَعِظَامَهَا، ثُمَّ قَالَ: يَا رَبِّ، أَذْكَرُ أَمْ أُنْثَى؟ فَيَقْضِي رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُمُ الْمَلَكُ»^(۱) ژباړه: كله چې د نطفې له عمر څخه ۴۲ شپې تېرې شي، الله تعالى ورته پرېښته وړليري، ترڅو د هغه صورت بشپړ کړي او د هغه اورېدنه، کتنه، پورستګۍ، غوښنه او هلو وکړي جوړ کړي. وروسته بيا پرېښته له الله ﷻ څخه پوښتنه کوي: دا جنين هلک دی که جلې؟ نو الله ﷻ هغه پرېکړه کوي چې څه بې غوښتي وي او پرېښته بې ليکي.

د قرآن عظيم الشان د آيتونو له مجموعې او د نبوي احاديثو نه دا څرګندېږي چې د جنين د اعضاوو جوړښت او د جنس تعين يې د تناسلي غدو په تشخيص سره په څلوېښتو ورځو کې ترسره کېږي.

په دې ترتيب موږ ګورو چې د جنين د وېش مراحل چې د علمي څيړنو او اکتشافاتو پر بنسټ حاصل شوي، يوازې دا نه چې له قرآن سره مطابقت لري، بلکې په دې لړ کې د قرآن عظيم الشان تعبيرات او اصطلاحات له ډېر دقت نه برخمن دي.

هغه څه چې مو د قرآن عظيم الشان په آيتونو کې د انسان د خلقت د مراحلو په هکله ولوستل که له يوې خوا د الله تعالى په وجود او وحدانيت شاهدي ورکوي له بلې خوا د ټول بشريت لپاره د الله تعالى له لوري د آخري پيغمبر په توګه د حضرت محمد ﷺ د رسالت او نبوت په ريښتوالي او د الله تعالى له لوري د بشريت د هدايت او لارښوونې لپاره د هغه د ريښتيني کتاب قرآن مجيد په حقايت دلالت کوي.

له نن څخه پنځلس سوه کاله پخوا په ډېر دقت او تفصيل سره د انسان د خلقت د مراحلو په اړه داسې نوي او حيرانوونکي خبرې يوازې او يوازې د الهي وحې له لارې ممکنې وې. هغه مهال نه په مکه، نه په مدينه او نه هم د هغه وخت په پرمختللو ښارونو کې د انسان د خلقت د اسرارو په اړه د طبي زده کړو او څيړنو کوم مرکز شتون درلود. نه داسې وسايل وو چې د هغو په کارولو سره د جنين د ودې، رشد او خلقت پټ اسرار کشف کړای شي، نه هم هغه څوک چې قرآن کریم پرې نازل شوی و، يعنې حضرت محمد ﷺ د طب او جنين پيژندنې کوم سبق ويلی و. الله تعالى په دې اړه څه ښه او رښتيا فرمايلي دي: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ [الرعد: ۳]. ژباړه: بيشکه په دې ټولو کې د هغو خلکو لپاره پوره دلايل دي چې له غور او فکر نه کار اخلي.

د لوست گټې او لارښوونې

له ذکر شویو آیتونو څخه ځینې لارښوونې دا دي:

- ❖ په دې مبارکو آیتونو کې د الله ﷻ د قدرت، علم او حکمت دلیلونه او نښانې بیان شوي دي.
- ❖ قرآن کریم د انسان د پېداېښت مراحل بیان کړي دي.
- ❖ د انسان پېداېښت تصادفي او بې فایدې نه دی. له لومړي جوړښت نه وروسته د پېداېښت تر پایله د الله تعالی تر بشپړ رعایت او توجه لاندې دی.

❖ په قرآن کریم د انسان خلقت او جوړښت په دقیقه توګه بیان کړی. په داسې حال کې چې د طب علم په خپلو پرمخ تللو وسایلو سره په دې وروستیو وختونو کې دې حقیقتونو ته لار موندلې ده.

❖ قرآن کریم جنین د پېداېښت په مختلفو مراحلو کې په داسې نومونو ستایلی چې د جنین له واقعي حالت سره کامل او بشپړ سمون لري. حال دا چې طبي څېړنو د قرآن کریم له نازلېدو څخه په پېړیو وروسته دا حقایق کشف کړي او یوازې د هغه مرحلې بې ذکر کړي دي.

❖ په یادو شویو اوصافو باندې د انسان د جوړښت او خلقت پړاوونه د قرآن عظیم الشان په اعجاز او د الله ﷻ په قدرت او وحانیت دلالت کوي.

۱. د جنین د جوړښت د مرحلو نومونه په هغه ترتیب راځي چې په ذکر شویو آیتونو کې راغلي دي.
۲. د جنین د جوړښت د هغو مرحلو معنا چې قرآن کریم بیان کړې ده څرګنده کړئ.
۳. د قرآن کریم علمي اعجاز په ﴿فَخَلَقْنَا الْمُهْمِةَ عِظَامًا فَكُفِّرْنَا الْوِطَامَ لَحْمًا﴾ آیت کې د طبي علومو د اکتشافاتو او د نوي عصر د جنین پېژندنې په اړوند تشریح کړئ.
۴. قرآن کریم په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې د انسان خلقت او جوړښت په څو مرحلو کې بیان کړی؟ څرګند یې کړئ.
۵. د جنین د جوړښت، ودې او بشپړتیا په اړه مو چې د بیالوژۍ په مضمون کې څه لوستلي دي، د قرآن عظیم الشان د هغو آیتونو په رڼا کې سره مقایسه کړئ چې د انسان د خلقت او پېداېښت په هکله دي.

د قرآن عظیم الشان د آیتونو په رڼا کې او د تازه علمي اکتشافاتو نه په استفادې سره د انسان د خلقت په اړه یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو نه کمه نه وي.

د بني آدم وقار او درنښت

قال الله تعالى: ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْوُجُوهِ وَأَنبَحْنُ رُؤُوسَهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ [الإسراء: ٧٠]

ژباړه

او بېشكه موږ بني آدم ته عزت وركړ او هغو ته مو په وچه او لمده كې سپرلې وركړې او هغو ته مو له پاكو شيانو څخه روزي وركړه پرڅه كړه او پر خپلو زياترو مخلوقاتو مو بېكاره لوړتيا وروبېله.

تفسير

الله تعالی په ذكر شوي مبارک آيت کې پر ټولو مخلوقاتو باندې د بني آدم فضيلت او غوره والی بيان کړی دی او د خپلو ځينو نعمتونو چې پر انسان بې پېرزو کړي دي يادونه کوي. الله تعالی انسان ته په نظم، بيان، عقل، علم، توازن او د بدن او صورت په ښکلا د ځمکې د سربر نورو مخلوقاتو لکه، پيريان او حيواناتو برتري او غوره والی ورکړی دی.^(۱) ځينې مفسرين د انسانانو د هدايت او لارښوونې لپاره د پيغمبرانو راليرل د انسان د عزت او تکریم مثال او نمونه بولي.^(۲) په ځينو تفاسيرو کې د انسان د ليک او لوست قوت د انسانانو د تکریم او عزت نښه گڼل شوې ده.^(۳) هغه څه چې مفسرينو د انسانانو د فضيلت او غوره والي په هکله ياد کړي دي يوازې د مثال او نمونې په ډول دي، ځکه د انسان د عزت او تکریم انواع او بېلگې دومره زياتې دي چې له شميره وتلي دي.^(۴)

باید وپوهیږو چې د الله ﷻ لوري د انسان تکریم او عزت د انسانانو بني نوعي ته شاملېږي،^(۵) او يوازې يوې ډلې او يا خلکو ته ځانگړي نه دي، ځکه په دې آيت کې د (بني آدم) لفظ مطلق ذکر شوی دی او د ټولو انسانانو (نارینه او ښځينه) جنس ته شاملېږي.

په دې مبارک آيت او د قرآن عظيم الشان او نبوي ستو په نورو نصوصو کې د انسان او انساني حقوقو په اړه ليدل کيږي چې د اسلام دين د الهي اخري، دايمي او شامل دين او قانون په حيث، په يو مناسب وخت او زمان کې د انسان د تکریم او عزت اعلان وکړ او د هغه حقوق

۱- ايسر التفاسير - د ابوبکر الجرايزي تاليف، ص ۲۵۷

۲- التفسير الميسر - ص ۶۴

۳- تفسير البحر المحیط - ج ۶ - ص ۸۵

۴- تفسير البحر المحیط - ج ۶ - ص ۸۵

۵- تفسير ابن عجيبه - ص ۲۴۹

بې هغه وخت له تېري او تعرض څخه وژغورل او خوندي بې کړل. کله چې بيوزلي انسان د ظلمونو، تېريو او بندگي، بېکارو او ډېر ځله له هغه سره د څارويو په څېر او يا تر هغې هم بده او ناوړه معامله ترسره کېدل، په داسې حال کې د بشر د حقوقو او د هغې د نړيوالې اعلاميې کومه پته نه وه، او نه هم د بشر د حقوقو د ساتنې لپاره کوم قانون او يا اداري شتون درلود.

د انسان د عزت او کرامت ځينې نمونې په لاندینيو مثالونو کې په تفصيل سره بيان شوي دي.

۱. توازن او د شکل او صورت بېکلا

الله تعالی انسان ته د عزت، کرامت او فضيلت په نعمت سره په خپلو نورو مخلوقاتو لوړتيا او غوره والی وربښلی دی.

د انسان د عزتمندی او غوره والي نمونې د نورو مخلوقاتو او څارويو په پرتله زياتې دي چې ځينو ته يې اشاره کوو. د انسان عزتمندي په دې معنا چې هغه يې په بنيسته او مناسب شکل او بڼه پيدا کړی دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايلي دي: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ [التين: ۴] يعنې موږ انسان په ډېره بڼه پيدا کړ.

پرته له شکته توازن او د شکل او صورت بېکلا د الله ﷻ له لوري د انسان د تکریم او عزت څرګنده نښه ده.

د انسان په پېدايښت کې د عزت او غوره والي بله نښه داده چې نور حيوانات پاکي او نظافت نه پېژني، د ځان په پټولو نه پوهیږي، د خوب، استراحت او د خوراک او څښاک کمډلاره نه پیژني، ګټې نشي لاس ته راوړلی او د ضرر او تاوان مخنیوی نشي کولای، ټول حیوانات له عقلي او فکري ځانګړتیاوو، پوهې، پرمختګ او تمدن څخه محروم دي. یوازې انسان دی چې له ټولو امتیازاتو څخه برخمن دی. عبدالله ابن عباس (رضي الله عنهما) د انسان عزتمندی او غوره والی د ډېر بنيسته تمثيل کړی دی او داسې فرمايې: د حیواناتو پر خلاف انسان خپله خوله د ډوډۍ خوړلو لپاره ځمکې ته نه ښکته کوي، بلکې په خپلو ګوتو خوراک پورته کوي. همدارنګه د څښلو لپاره خپله خوله اوږ ته نه ښکته کوي، بلکې د ګیلاس يا لوښي په واسطه اوبه را اخلي او څښي يې.^(۱)

۲. د وچې تسخیرول

د انسان د عزت او لوړتیا له نښو څخه بله نښه داده چې الله تعالی د طبیعت قوتونه او هغه څه چې په ځمکه کې دي د انسان تابع ګرځولي دي. همدارنګه په ستورو او افلاکو کې يې د هستۍ قوتونه د انسان د خدمت او هوساينې لپاره پيدا کړي دي. په دې آيت کې الله تعالی پر انسان احسان او پیرزوينه کړې ده او دی يې په وچه کې پر مختلفو حیواناتو برلاسه کړي دي.

۱-تفسير النحرير والتبوير – لابن عاشور – ج ۸ – ص ۳۴۹

ده ته يې ټول تابع کړي دي، چې له هغو څخه د خپلې گټې او نېښکې لپاره کار واخلي. همدارنگه انسان ته يې قدرت وربښلی چې د ننگ راتگ او انتقال له وسايلو څخه په فضا، وچه او سمندر کې لکه، څاروي، موټر، اورگاډي، کبتي، او الوتکو څخه د خپلې گټې او موساښې لپاره کار واخلي. الله تعالی فرمايي: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَآتَاكُم مِّنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِن تَعْلَمُوا

نَعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَقَلِيلٌ مِّنْ دَأْيٍ﴾ [الإبراهيم: ۳۲-۳۴]

ژباړه: الله هغه ذات دی چې آسمانونه او ځمکه يې پيدا کړل او له اسمان څخه يې اوبه راواوړولې، بيا يې د هغو په وسيله ناسې ته د روزۍ لپاره ډول ډول ميوې پيدا کړې، او بيوې يې ستاسو لپاره تابع او ايل کړې چې په سمندر کې د الله په حکم روانې شي او سيندونه يې ستاسې لپاره جاري کړل او کټور يې وگرځاوه ستاسې لپاره لمر او سپوږمۍ چې د دنيا تر پايه په نه ستړي کيدونکې توگه چلېږي او شپه او ورځ يې ستاسې لپاره په کار اچولې ده.

هغه څه چې تاسو غوښتل هغه يې درکړل، که تاسې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشميرئ، نو شميرلی يې نشئ. حقيقت دا دی چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

۳. له سمندرونو څخه گټه اخيستل

د الله ﷻ له لوري انسان ته د عزت وړ کولو بله نښه دا ده چې په سمندرونو باندې يې ورته د تسخير قدرت ورکړی دی. الله تعالی انسان ته د بيړۍ جوړولو وس او توان ورکړی چې د هغې په واسطه خپلې اړتياوې پوره کړي او ډول ډول گټې ورڅخه واخلي، سمندر د انسان لپاره يوه بله نړۍ ده چې د وخت په تېرېدو سره په هغه کې نوي رازونه برسيره کيږي، له سمندر څخه اوس مهال په ډول ډول طريقو گټه اخيستل کيږي چې په پخوا زمانو کې د انسان علم له هغونه عاجز وه.

فعاليت

زده کوونکي دې له سمندرونو څخه د گټې اخستلو صورتونه تر بحث او څيړنې لاندې ونيسي او بيا دې څو تنه په دې هکله د ټولگيوالو په وړاندې خبرې وکړي.

۴. پاکه او حلاله روزي

انسان ته د الله تعالی د عزت وړ کولو بله نښه دا ده چې ده يې الهام کړی، له هغو حلالو شيانو څخه چې يې غوښتي وي خپل خوراک لاس ته راوړي. انسان د الهی نعمتونو سره د عادت له امله کله، کله دغه نعمتونه هېروي او هغه وخت يې په ارزښت پوه شي، چې ورڅخه محروم شي. کله چې انسان په غوږېدلو سترگو او وينښ زړه وگوري، نو د الله ﷻ نعمتونه په ټولو ځايونو او په ټولو شيانو کې کتلې شي. لمر، هوا، اوبه، روغتيا، د گرځېدو وړتيا، حواس،

عقل، او د خوړلو او څښلو پر شیان، دا ټول الهي نعمتونه دي چې انسان ته يې ور په برخه کړي دي. الله تعالی انسان ته د خوړلو او څښلو بې شمیره ډول، ډول نعمتونه ورکړي دي. کوم شیان چې انسان ورڅخه د خوړلو او څښلو لپاره گټه اخلي هغه په خو، خو برابره له هغه څه نه چې نور حیوانات ورڅخه گټه ترلاسه کوي، ډېر دي. له همدې کبله الله تعالی د پاکې او حلالې روزۍ احسان پر انسان باندې کړی دی او فرمایي: ﴿وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ﴾. کوم پاک او مزه دار خوړه چې الله تعالی پر انسانانو پیرزو کړي دي. هغه ډېر زیات دي چې هیڅکله یې شمیرلای نشو او هر ډول گټه اخیستلو ته شاملېدلی شي. الله تعالی دغه نعمتونه په ځانگړي ډول خپلو مخلصو او مؤمنو بندگانو لپاره خاص کړي دي، خو دا یې پرې لازم کړی دي چې د دغو نعمتونو په وړاندې د الله ﷻ شکر ادا کړي او له اسراف او د الله تعالی په وړاندې له سرغړونې څخه ځان وژغوري.

۵. پر نورو مخلوقاتو د انسان فضیلت او غوره والی

انسان ته د الله ﷻ د عزت وړ کولو بله بیلگه دا ده چې هغه ته یې د عقل، فکر او پوهې له امله پر نورو مخلوقاتو فضیلت او لوړتیا ورکړي ده. د انسان تر ټولو لوی فضیلت او غوره والی د ځمکې پر مخ د هغه خلیفه گرځول دي چې هغه یې په وړتیاوو او ځانگړتیاوو سمبال کړی او پر نورو مخلوقاتو یې غوره گرځولی دی. ټول مسلمان علماء او پوهان په دې آند او نظر دي چې بنی آدم په مطلقه توګه له پیریانو او نورو مخلوقاتو څخه لوړ او ډېر غوره دی. ځانگړي نبي آدمان له پرېنتو څخه غوره دي، خو په عامه توګه پرېنتي له عامو انسانانو څخه غوره ګڼل کېږي.

امام رازی (رح) د تکریم او تفضیل ترمینځ د توپیر په هکله چې په تکریم سره دا مبارک آیت شروع شوی او په تفضیل پای ته رسیدلی داسې وایي: انسان ته پر نورو حیواناتو غوره والی او عزت د طبیعي او ذاتي امورو لکه عقل، نظم، بڼه او ښه قد او قامت له مخې بېټل شوی دی، خو د رېښتینو عقایدو او غوره اخلاقو حاصلول انسان ته فضیلت وربښي.^(۱)

د لوست گټې او لارښوونې

❖ پر ټولو ځمکنيو مخلوقاتو باندې د انسان د کرامت او غوره والي اعلان.

❖ الله تعالی پر انسان احسان کړی، پر هغه یې د خپلو نعمتونو پیرزونه کړي ده او هغه یې د عزت او تکریم په لوړو مرتبو نازولی دی.

(۱) تفسیر مفاتیح الغیب - لفخرالدین الرازی ج ۲۱/ص ۱۷.

❖ الله تعالى انسان په وچه او سمندر کې د طبيعت پر څواکونو مسلط کړڅولی، ترڅو له هغو نه ګټه ترلاسه کړي.

❖ الله تعالى د طبيعت قوتونه په کایناتو کې د انسان د خدمت او ګټې لپاره تابع کړي دي.

❖ الله تعالى د انسان لپاره تر ټولو غوره او سپېڅلي خواږه برابر کړي دي او د ده خوراک او څښاک تر ټولو جيوړاناو، مرغانو او خزندګانو غوره دی.

❖ څرنگه چې انسان د الله تعالى معزز او مکرم مخلوق دی، نو پر هغه لازمه ده، ترڅو خپل دغه عزت او منزلت ته متوجه وي او داسې عمل ونه کړي چې د هغه د انساني کرامت او عزت خلاف وي.

❖ د الله تعالى له اوامرو نه سرغړونه، لکه: کفر اختيارول، له الله ﷻ سره شریک نیول او ګناه کول د انسان له مقام سره چې د ځمکې پرمخ د الله تعالى غوره مخلوق دی، مناسب کار نه دی.

❖ د انسان کرامت او د هغه شرعي او بشري حقوق له تېري نه محفوظ دي او هېڅوک دا حق نه لري چې د هغه پر ځان، مال، وقار او عزت تېری وکړي.

❖ د انسان د حقوقو رعایت او د هغو ساتنه د هر مسلمان وچیه او شرعي مسؤلیت دی. په اسلامي ټولنه کې وګړي، کورنۍ، ټولنه او دولت د بشر د حقوقو د ساتنې او مراعاتولو دیني مکلفیت لري.

۱. په تېر شوي مبارک آیت کې د انسان لپاره د پنځو عزتونو او فضيلتونو يادونه شوې ده، هغه بيان کړئ.

۲. د انسان لپاره په وچه کې د الهي نعمتونو نمونې په لنډه توګه څرګندي کړئ.

۳. د انسان او نورو ژويو او ساکینو د رزق او روزنې ترمنځ توپیر څه دی؟

۴. انسان د دې ټولو عزتونو او نعمتونو په وړاندې، چې الله ﷻ ور په برخه کړي دي، څه مکلفیت لري؟

۵. (د بنی آدم له ځانګړتیاوو دا دي چې حتی له ملایکو څخه هم غوره والی لري) دا مطلب شرحه کړئ.

۶. د انسان د تکریم او فضيلت ترمنځ توپیر څه دی؟

زده کوونکي دې د قرآني آیتونو او نبوي احادیثو نه په استفادې سره د انساني کرامت او د بشر د حقوقو د ساتنې او پر هغې د تېري نه کولو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

آية الكرسي د قرآن لوره څوکه

قال الله تعالى: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾
[البقرة: ٢٥٥]

د کلمو معناوي

تل ژوندى.
الْحَيُّ: په خپل ذات ولاړ، د نورو ساتونکى او سمبالونکى.
الْقَيُّومُ: پر کالې، پر پېشاني.
سَيِّئًا: هغه نه ستړى کوي، پر هغه دروندوالى نه راوړي.
وَلَا يَئُودُهُ: ژباړه

الله ﷻ يو ذات دى، له هغه ژوندى اېدى ذات نه پرته چې ټول کايات يې سمبال کړي دي، بل هيڅ اله (معبود) نشته؛ هغه نه ویده کيږي او نه پر کالې پري راځي. په اسمانونو او ځمکه کې چې هر څه دي، د هغه دي. څوک دى چې د هغه په وړاندې د هغه له اجازې پرته سپارښت و کړاى شي؟ څه چې د بندگانو په وړاندې دي پر هغو هم خبر دى او څه چې له هغوى نه پټ او د هغوى تر شا دي پر هغو هم خبر دى او د الله ﷻ له معلوماتو څخه هيڅ شى د هغوى (بندگانو) په ادراک کې نشي ايساريدای مگر دا چې د کوم شي علم ورکول هغه په خپله وغواړي. د هغه د کرسۍ پراختيا له اسمانونو او ځمکې نه لويه ده او د هغو (اسمانونو او ځمکې) ساتنه د هغه لپاره کوم ستورمانونکى کار نه دى. يوازې هماغه، يوه لوى او لوړ ذات دى.

تفسير

د قرآن لوره څوکه

آية الكرسي په لسو مستقلو او خپلواکو جملو مشتمله ده چې هره جمله يې د الله ﷻ له يوازې او بڼايسته او جليله صفتونو څخه بحث کوي.^(۱) په دې آيت کې اتلس ځله د الله ﷻ نومونه د

ظاهر اسم او يا د ضمير په بڼه ذکر شوي دي. دغه مبارک آيت د قرآن کریم له ډېرو لویو آيتونو څخه دی چې د فضیلت په هکله یې ډېر احادیث نقل شوي دي. په یو صحیح حدیث کې د الله ﷻ له پیغمبر ﷺ څخه نقل شوي چې فرمایي: آية الكرسي د قرآن له لویو آیتونو څخه گڼل کیږي^(۱). په بل حدیث کې راغلي دي: د الله تعالی اسم اعظم به همدې آیت کې دی^(۲). په یو بل حدیث کې راغلي دي: د هر شي لپاره لوړه څوکه وي او د قرآن لوړه څوکه د بقرې سورت دی. په هغه کې یو داسې آیت دی چې د قرآن امام او لارښود دی او هغه آیه الکرسي ده.

آیه الکرسي د الله ﷻ د وحدانیت په صفت سره پیل شوې ده: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾، نو الله ﷻ هغه یوازینی ذات دی چې د عبادت او لمانځنې وړ دی او د الله ﷻ دا صفت د دین بنسټ دی. انسان یوازې د الله ﷻ بنده دی او له هغه پرته د بل چا عبادت نه کوي اونه هم پرته له الله ﷻ څخه بل چاته مخ اړوي او نه هم له چا نه مرسته غواړي.

بل صفت چې په آیه الکرسي کې ذکر شوی هغه د الله ﷻ د حیات او قیومیت صفت دی: ﴿الحي القيوم﴾. د حیات (ژوند) صفت چې الله ﷻ ته ثابت شوی، تل او همیشنی ذاتي ژوند دی چې فنا او زوال نه لري دا حیات د هغه ژوند په څېر نه دی چې بشر یې پیژني. د الله ﷻ د قیومیت صفت: الله تعالی هغه ذات دی چې د ټولو کارونو د تل لپاره تدبیر کوونکی او اداره کوونکی دی. الله ﷻ په خپل ذات قایم دی خو د الله ﷻ نه پرته هر څه چې دي د الله ﷻ په ارادې قایم دي.

په آیه الکرسي کې د الله تعالی لپاره بل ذکر شوی صفت دا دی چې په الله تعالی خړوب او پېریشاني نه راځي او له هر ډول خوب څخه یې پړوا او بې حاجته دی: ﴿لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ﴾، او الله ﷻ له دې ټولو اړتیاوو څخه پاک او سپېڅلی دی.

الله تعالی د آسمانونو او ځمکې یوازینی مالک او متصرف دی او هر څه چې په اسمانونو او ځمکه کې دي ټول د الله ﷻ په واک او اختیار کې دي. هر چاته یې چې وغواړي وربښي یې او چاته یې چې ونه غواړي له هغه نه یې منع کوي. ﴿لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾. دا مبارک آیت مطلق ملکیت د الله ﷻ لپاره ثابتوي. او د الله ﷻ ربښتیني بندگان پردي ټینګ ایمان لري چې ټول شیان د الله ﷻ په واک کې دي او د الله ﷻ په اراده منځ ته راځي د همدې ایمان له مخې د رضایت احساس کوي او خپل ژوند په قناعت سره تېروي.

۱-المعجم الكبير للطبراني - ۸۵۳۵ حدیث .
۲-امام احمد بن حنبل مستدرک - ۴۶۱/۶

د الله تعالى بل صفت په مبارک آیت کې د الرهیت او معبودیت د مقام تثبیت او توضیح ده په دې ډول چې الله تعالى یوازینی برحق معبود او ټول مخلوقات د هغه بندگان دي چې د ده له عبودیت څخه نشي ونلې. ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾. یښي هیڅوک د الله له اجازې پرته شفاعت نشي کولای. په دې مبارک آیت کې له بتانو او نورو ناحقو معبودانو څخه هر ډول مرسته او شفاعت، چې مشرکان او کفار د هغو دعوی لري، رد شوی دی. د ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مبارک آیت د الله تعالى د علم صفت او بشپړ حاکمیت ټینګوي. د الله تعالى علم مطلق دی چې تېرې، موجودې او راتلونکې زمانې ته شاملېږي، همدارنګه هغه په ظاهر، باطن، پټه، ښکاره او د دنیا او آخرت په ټولو چارو خبر دی.

انسان په خپل لږ علم او پوهې سره په لږو شیانو پوهېدلی شي ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ﴾. الله تعالى د خپل علم یوه ډېره لږه برخه خپلو بندګانو ته ظاهروي چې د هغه په واسطه څه شیان پېژندلی او کشفولی شي. په دې مبارکه جمله کې د الله بشپړ علم او د مخلوق د علم او پوهې نیمګړتیا او کمۍ ثابتېږي. الله تعالى انسان ته د لږ علم په ورکولو څه شیان ښکاره کوي: ﴿سَرِّبْنَهُمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّ اللَّهَ الْحَقُّ أَوَّلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ [فصل: ۵۳].

ژباړه: ډېر ژر به موږ دوی ته خپلې نښانې په آفاقو (کایناتو) کې او هم د دوی په نفسونو کې وښوئ، ترډې پورې چې دوی ته دا خبره څرګنده شي چې دغه قرآن په رښتیا سره په حقه دی، آیا دا خبره کافي نه ده چې ستا رب پرهر څه شاهد دی.

خو انسان پر خپل لږ علم مغرورېږي او د حقيقي علم څښتن هیروي. بیا مبارک آیت د الله تعالى عظمت او د ملک پراخې بیاني او فرمایي: ﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾. د کرسی په تفسیر کې د علماو او مفسرینو دوه مشهور قولونه دي: یو د سلف او د امت د مقلدینو علماو نظر، چې هغوی د دې مبارک آیت د ظاهر نص پر بنا الله تعالى ته د کرسی په وجود معترف دي، خو وایي چې موږ د هغې په حقیقت نه پوهیږو، ځکه په هغې پوهېدنه او د هغې درک زموږ د توان او قدرت څخه بهر دی، خو په دې بشپړ ایمان لرو چې د الله تعالى کرسی پر اسمانونو او ځمکې احاطه لري. د مفسرینو دویم نظر د امت د متاخرو علماو نظر دی چې هغوی کرسی په علم، قدرت او د الله تعالى په سلطې او غلې سره تفسیر کړې ده او هغه پر کایناتو د الله تعالى د بې ساري علم او حاکمیت نه کنایه ده. ځینې مفسرین له عبدالله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت کوي، فرمایي: (د الله ﷻ د کرسی نه مطلب د هغه علم دی.)^(۱) چې په ټولو شیانو احاطه لري.

(۱) تفسیر الوسيط للسيد طنطاوی، ج ۱، ص ۴۷۸

کله چې قرآن کریم ویلي دي چې د الله ﷻ کړسۍ اسمانونه او ځمکه راگیروي، معنایې دا ده چې د الله ﷻ کړسۍ د اسمانونو او ځمکې په پرته لویه ده. لکه له ابوذر غفاری رضی الله عنه څخه روایت شوی چې فرمایلي یې دي. له نبی کریم صلی الله علیه و آله څخه مې د کړسۍ په هکله پوښتنه وکړه. وېې فرمایل: ای ابوذر! اووه اسمانونه او اووه طبقي ځمکه د کړسۍ په پرته، په بیدیا کې د یوې لویدلې حلقې څخه زیات نه دي، بیا د الله ﷻ د عرش حیثیت د کړسۍ په مقایسه داسې دی، لکه په بیدیا کې د هغې حلقې وړو کوالی د بیدیا په پرته ^(۱).

اوس بشریت سره له ټولو علمي پرمختګونو یوازې سپړنې ته چې د ځمکې له اقسامو څخه ده او یوازې څو نوري ثانیې له ځمکې څخه فاصله لري، رسیدلې دی. همدارنګه لمر له ځمکې څخه په ۹۳ ملیونه میله فاصلې او واټن سره یوازې اته (۸) نوري دقیقې او څو ثانیې وخت نیسي. په داسې حال کې چې ستوري، افلاک او کهکشان چې د الهی کایناتو په منځ کې ځای لري په سلګونه نوري کلونه واټن لري. دا چې نور په یوه ثانیه کې درې سوه زره کیلومتره فاصله وهي. دا ټول کشفیات یوازې د دنیا په اسمان کې رامنځته شوي. د الله ﷻ د نورو اسمانونو او ملکوتو په هکله به څه وویلې شو؟!

بل صفت چې مبارک آیت د قادر الله ﷻ لپاره ذکر کړی، دا دی چې دا ټول اسمانونه او ځمکه او اسماني ملکوت د الله ﷻ تر ارادې، تدبیر او ادارې لاندې دي چې ساتنه یې د الله ﷻ لپاره هیڅ ډول دروند والی، ستړیا او ستونزه نه رامنځته کوي او یوازې الله تعالی دی چې دا ټول کاینات او نړۍ یې په خپل مشیت او قیومت سره ساتلې ده.

دغه مبارک آیت په **﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾** سره پای مومي چې د لویۍ او عظمت صفتونه یوازې د الله ﷻ لپاره ثابتوي او دا یو منطقي او بنایسته پای دی، ځکه کوم صفتونه چې د الله تعالی لپاره په آیه **الکرسي** کې بیان شوي او اسمانونه او ځمکه سره له دې پراخۍ او لوی والي، پر دې روښانه او څرګند دلیل دی چې پیداوونکي، تدبیروونکي او ساتونکي یې باید هغه ذات وي چې ټول د عظمت او لویې صفتونه د هغه خاصه او ځانګړتیا وي. که څوک د داسې لویۍ دعوه وکړي الله تعالی یې هلاکوي، لکه څرنګه چې فرعون یې هلاک او تباه کړ.

فعالیت

زده کوونکي دې په خپلو کې په دې اړه خبرې اوڅېړنه وکړي چې انسانانو سره له علمي پرمختګونو او اکتشافاتو بیا هم د الله تعالی ډېر لږ مخلوقات پېژندلي دي.

(۲) صحیح ابن حبان، ج ۲، ص ۷۶

د لوست گټې او لارښوونې

له دې لوست څخه لاندینې گټې تر لاسه کولای شو:

- ❖ آیت الکرسي د الهي کتاب تر ټولو عظیم آیت دی چې د الله تعالی په اتلسو نومونو مشتمل دی. ټولې کلمې یې پنځوس او په لسو جملو کې خلاصه شوي دي.
- ❖ آیت الکرسي ټوله بندگي او عبودیت الله تعالی لره ځانگړی کوي او حاکمیت یوازې د الله ﷻ له شان سره مناسب گڼي.

❖ د کایناتو او مخلوقاتو د چارو تدبیر او اداره د الله تعالی په لاس کې ده او د هغه علم په ټوله هستۍ او موجوداتو احاطه کوي. پر انسان لازمه ده، ترڅو الله تعالی په ټولو وختونو او کارونو کې خپل خاړونکی وگڼي.

❖ عظمت او لوړې د الله تعالی ځانگړتیا ده. په هره اندازه چې انسان په ځمکه کې لوړي وکړي، ستنې به یې الله تعالی ته ده، هغه به یې ذلیل کړي او سرا به ورکړي.

❖ د آیة الکرسي لوست وروسته له فرضي لمونځونو او د ویده کیدو پر مهال ډېر زیات اجر او ثواب لري او په کورونو کې یې لوستل، له کورونو څخه د شیطانانو د شپږلو او رټلو لامل گرځي.

۱. د لاندېنو کلماتو معنا واضحه کړئ:

﴿الحی، القیوم، سته، ولا یثوده﴾

۲. د ﴿الحی القیوم﴾ جملې مفهوم واضح کړئ؟

۳. د الله تعالی په دې وینا کې ﴿لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ د جار او مجرور تقدیم په څه دلالت کوي؟

۴. د دې الهي وینا ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مقصد څه دی؟

۵. له کرسۍ څخه به دې الهي وینا کې ﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾ څه مراد دی؟

د آیة الکرسي د فضیلت او مرتبې په هکله لس کرښې مقاله ولیکئ او په نښوي حدیث استند لال وکړئ.

ځمکه د انسان د گټې لپاره

قال الله تعالى: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلًّا فَامْسُوا فِي مَنَاجِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ﴾ أَمِئْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٥-١٧﴾ أَمِئْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرٌ ﴿الملك: ١٥-١٧﴾

د ځينو کلمو معناوې

ذُلًّا: تابع شوی، آسان شوی، ایل شوی.

مناكب د منكب جمع ده چې د اوږو په معنا ده، خو دلته ترې د ځمکې

اړخونه مراد دي.

بَسْخِیدَل، پرمخې کېدل، ظاهر په باطن کې او باطن په ظاهر کې ننوتل.

په لږزه راځي.

شديد باد چې شگې او چټوي.

ژباړه

الله هغه ذات دی چې ستاسو لپاره یې ځمکه اېل (تابع) کړې ده، نو وگرځئ د هغې په اړخونو کې او د الله له روزی وخورئ او بیرته مو د هغه حضور ته ورټگ دی. ایا تاسې له دې نه ډاډه یئ چې هغه ذات چې په اسمان کې دی تاسې په ځمکه کې نښاسي او دغه ځمکه په ناڅاپي ډول ولږزیږي.

ایا تاسې له دې څخه بې غمه یئ، هغه ذات چې په اسمان کې دی، پر تاسې تیري اوروونکی طوفان والوزوي، بیا به تاسې ته څرگنده شي چې زما ډارول څرنگه وي؟

تفسیر

د الله ﷻ د فضل او انعام یوه نمونه پر خپلو بندګانو دا ده چې ځمکه یې هغوی ته غوړولې او نرمله کړې ده، ترڅو د ځمکې دپاسه حرکت وکړي او دگرځېدني او حرکت له لارې، د آبادیو او ودانیو او یا د کښت او زراعت له لارې ورڅخه ګټه واخلي او د ځمکې له حاصلاتو او زېرمو څخه روزي ترلاسه کړي. له همدې کبله الله تعالی په دغه مبارک آیت کې مسلمانانو ته امر کوي چې په آرامه مه کښي د ځمکې په شا او خوا کې وگرځئ او د ځمکې له خزانو څخه د ژوندانه په چارو کې، لکه د خوراک، پوښاک او نورو اړتیاوو پوره کولو په شمول استفاده وکړئ، ترڅو نورو ته اړ ونه اوسی. په هره اندازه چې مسلمان له الهی نعمتونو

څخه د گټې اخستلو او له ځمکې څخه د پیداوارو او حاصلاتو په لاس ته راوړلو کې سستي او ناراستي وکړي، په همهغه کچه به نورو ته اړ او محتاج وي چې دا کار د ذکر شوي آیت نه په څرگند مخالفت دلالت کوي.

د مبارک آیت ځینې علمي دلالتونه

علماوو او مسلمانو لیکوالانو د دې آیت ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا...﴾ په هکله مفصلي خبرې کړي دي، چې د قرآن علمي اعجاز ثابتوي. موندلنه د دې نظرياتو لښيز د گرانو زده کوونکو د لازياتې گټې لپاره بيانو:

قرآن کریم په بنيسته تعبير د انسان ذهن د الله تعالی قدرت او د هغه زياتو نعمتونو ته متوجه کوي. په مبارک آیت کې د ﴿ذُلُّوا﴾ صفت يعنې رام او تابع شوی د ځمکې لپاره ذکر شوی، حال دا چې اصلاً دا کلمه د سرکش حيوان لپاره استعمالیږي چې انسان هغه رام کوي، ترڅو د خپلو گټو په لاس ته راوړلو کې له هغه څخه کار واخلي. علماوو ویلي چې دلته د دې لفظ اطلاق د ځمکې لپاره مقصود دی؛ ځکه همدا ځمکه چې موند غوړېدلې او آرامه وينو په حقيقت کې د يوه داسې سرکش حيوان په څېر ده چې په ډول، ډول هيټاکو او حيرانوونکو حرکاتو سره په حرکت کې ده. علمي نظريات او فضايي اکشافات وايي د ځمکې کره چې موند په هغې کې په آرامۍ اوهوساينې سره ژوند کوو او د هغې له پريمانه نعمتونو څخه گټه اخلو، په خپل وضعي حرکت سره خپل محور کې د يو ساعت په ترڅ کې د ۱۶۶ کيلومتر په تيزوالي څرخيږي. همدارنگه په خپل انقلابي حرکت سره په يوه دقيقه کې تقريباً د ۱۸۰۰ کيلو مترو په تيزۍ د لمر په محور څرخيږي. خو سره له دې ټولو حرکونو او هيټاکو خورښتونو او لړزېدو، انسان په هغې کې پرته له دې چې د نا کړاۍ او پرېشاني احساس وکړي خپل کارونه سرته رسوي.

د ځمکې د حرکتونو گټې او رازونه

البته دا ډول، ډول حرکتونه د انسان او د ځمکې په منځ د ژوند کولو لپاره ډېر حکمتونه او گټې لري. چې په ځينو بې پوهيرو او د ځينو نورو له درک او فهم څخه عاجز يو. موند پوهيرو چې د ځمکې د خپل محور په شاوخوا له حرکت څخه شپه او ورځ پيدا کيږي. د لمر په شاوخوا د ځمکې له حرکت څخه د کال څلور فصلونه منځ ته راځي چې دا ټول د انسان لپاره د الله تعالی د قدرتونو او نعمتونو نښې دي، ځکه که دنيا د تل لپاره شپه وای نو ټول شيان به د يخۍ له امله کنګل کېدل او که دنيا د هميش لپاره ورځ وای بيا به ټول شيان د سحخي گرمۍ له امله سوځېدل.

په همدې ترتيب که چيرې د لمر په شاوخوا کې د ځمکې انتقالي حرکت نه وای او کال يوازې يو فصل درلودلی، نو د ځمکې پر مخ به ژوند په اوسنۍ بڼه ناممکن و. خو د ځمکې د درېيم حرکت او د لمر او لمريز نظام د حکمت په هکله لا تر اوسه علم او علمي اکشافات په څه نه پوهیږي.

د ځمکې په نسبت د ذلول د کلمې ځينې دلالتونه

د ځمکې په کُرې د (ذلول) د کلمې اطلاق ډېر دلالتونه لري چې الله تعالی هغه د انسان لپاره تابع او نرمة ګرځولې ده. د انسان لپاره د ځمکې رام کېدل او د هغې ګټې مختلف اړخونه لري چې دا لوست يې د تفصيل جوګه نه دی، مثلاً د انسان لپاره د ځمکې مناسبوالی او د ځمکې د جاذبې قوې له حیثه د هغې پرمخ ژوند تیرول.... او د خاورینې کرې هوارې سطحې د جوړښت او ترکیب له حیثه.... او د جوي (فضايي) پوښ، د هوار د ګنافت، پر ځمکه د ژوند لپاره د محیطي هوا د دقیق ترکیب (۲۱٪ اکسیجن، ۷۸٪ نایتروجن)، ۱٪ څو نورو عنصرونو) له حیثه... د ځمکې د حجم او له لمر او سپوږمۍ نه د هغې د واټن له حیثه... ځمکې ته د لمر د تودوخې درجې د رسیدو له حیثه... د ځمکې په ترکیب کې د اوبو او وچې د نسبت له حیثه... او ځمکې ته د سپوږمۍ د فاصلې او د سمندرګو د مد او جذر د توازن له حیثه.... او په سلګونو نور داسې توافقات چې دا کره یې د انسان د ژوند لپاره چمتو کړې ده، تر څو انسان پرې ژوند وکړي او د هغې د مختلفو ظاهري او باطني زیرمو او پانګو څخه ګټه ترلاسه کړي. خو دا هوسايي او له ډول، ډول نعمتونو څخه استفاده به د تل لپاره نه وي، بلکې دا به د یوې ټاکلې او معینې مودې لپاره وي چې د دې مودې له تېرېدو وروسته انسان ازمورو د خپل خالق او منعم په لورې راګرځي، (و الیه النشور) نو پر انسان لازمه ده چې د دې لویو نعمتونو په وړاندې د الله ﷻ شکر ادا کړي. انسان لره دا نه ښايي چې د خپل منعم پالونکي په لور له ستېدو او د هغه له محاسبې څخه غافل او بې پروا ووسي.

د تابع شوي ځمکې سرکشي او اضطراب

بیا الله تعالی انسان ته خبر ورکوي، دغه ځمکه چې تاسې ورباندې په آرامۍ او ډاډینې ژوند تېروئ، آیا نه پوهیږئ کله چې دا د الله تعالی په مشیت ولږزیږي او تاسې په خپله خپته کې دښه کړي، نو هغه وخت به وپوهیږئ چې زما ویړول څرنگه وي!

بشر چې د دې اېل شوي خاورینې کُرې پرمخ ژوند تېروي او د هغې له زیرمو او خزانو څخه ګټه اخلي، ښه پوهیږي چې کله د زلزلو، اورغورځېدنې، طوفانونو او نورو طبعي پیښو په اثر ځمکه یوازې د یوې ثانې او یا د محدودو دقیقو لپاره په خورېدو او اضطراب شي او سرکشي غوره کړي، نو ټول شيان پښتې او هغه څه چې انسانانو پرې جوړ کړي له خاورو سره یو شان کوي او انسان سره له ټول کبر، غرور، ځواک او ټکنالوژۍ بې وسه او ناتوانه او حیران پاتې کیږي. همدا وجه ده چې قرآن کریم هغه انسان ته، چې د ځمکې پرمخ ژوند تېروي او د هغې

د نعمتونو په وړاندې غفلت او بی پروایۍ، کوي، اخطار ورکوي چې د دې لویو نعمتونو په وړاندې په خپل خالق او پالونکي ایمان راوړي او د دې ټولو نعمتونو په وړاندې شکر ادا کړي، ترڅو د عذاب وړ ونه ګرځي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو څخه لاندې ګټې لاس ته راځي.

- ۱- الله تعالی ځمکه او څه چې په ځمکه کې دي د انسانانو د ګټې لپاره پیدا کړي دي.
- ۲- که چیرې انسانان د الهی نعمتونو شکرانه پرځای نه کړي، دوی به په دردناک عذاب اخته شي.
- ۳- انسانانو ته جواز لري چې خپل عقل او فکر د ځمکې د هغو پټو او څرګندو نعمتونو په برسيره کولو کې وکاروي، چې د ځمکې په تل کې دي او خپل ژوند پرې نیکمرغه او سو کاله کړي.

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

﴿ذُلُّواْ، مَّا كَيْتَهَا، الْحُسْف، تَمُورُ﴾

۲. د «ذلول» کلمه اصلاً د څه شي لپاره استعمالېږي او په مبارک آیت کې د ځمکې لپاره یې استعمال څه مناسبت لري؟ توضیح یې کړئ.

۳. د ځمکې درې ګوني حرکات د هریوه د تیږوالي سره په لنډه توګه شرحه کړئ؟

۴. د انسان د ژوندانه او هوساینې لپاره د ځمکې د کړې د مناسبوالي پنځه صفونه د «ذلول» د مبارکې قرآني کلمې په رڼا کې شرحه کړئ.

۵. د دې الهي وینا ﴿فَأَمْسِرْهَا فِي مَنَاجِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهَا﴾ په وړاندې مسلمانان څه مکلفیت لري؟ په لنډه توګه یې واضح کړئ.

۶. په دې مبارک آیت کې د ځمکې کره د اضطراب او خوځښت په حالت کې د «ذلول» (رام- ابل شوي) د وصف پریکس څرنگه ستایل شوي ده؟ د «ذلول» مقابله کلمه واضحه کړئ.

د مبارکو آیتونو د تفسیر په رڼا کې او د جغرافیې او بیالوژۍ د علم نه په استفادې سره د ځمکې د حرکتونو او د هغې د ګټو په اړه یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو نه کمه نه وي.

الله تعالی سره مینه د پیغمبر ﷺ په پیروی کې ده

قال الله تعالى: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ۝﴾

[آل عمران: ۳۱-۳۲]

ژباړه

(ای پیغمبره): خلکو ته وایه: که چیرې تاسې په رښتیا له الله سره مینه لرئ، نو زما د پیروۍ لاره غوره کړئ، الله به له تاسې سره مینه وکړي او ستاسې ګناهونه به تاسو ته وېښي، هغه ډېر ښوونکی او مهربان دی.

ای پیغمبره! هغو ته ووايه چې د الله اود هغه د رسول اطاعت وکړئ، بیا که هغوی ستا بلنه ونه منله، نو بیشکه الله له کافرانو سره (چې د هغه او د هغه د رسول له پیروۍ څخه انکار کوي) مینه نه کوي.

د نازلېدلو سبب

ابن المنذر له حسن بصری رحمه الله څخه روایت کړی، فرمایي: د پیغمبر ﷺ په زمانه کې داسې خلک وو، چې ویل به یې: ای محمده! په الله ﷻ سوره ګند دی چې موز خپل پروردگار سره مینه لرو، نو دا الهي وینا نازله شوه: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي﴾. همدارنګه محمد بن اسحاق له محمد بن جعفر بن الزبير څخه روایت کړی چې د نجران د نصاراوو استازینو وویل: موز د الله ﷻ د دوستۍ په خاطر د عیسی بن مریم او د هغه د مور تعظیم او عبادت کوو، نو الله ﷻ د دې آیتونو په نزول سره خپل آخري پیغمبر ﷺ ته وویل، چې دوی ته ووايه: که چیرې تاسې له الله ﷻ سره مینه لرئ او غواړئ چې الله ﷻ له تاسو سره مینه وکړي، نو زما پیروي وکړئ او د الله ﷻ سره شریک مه نیسئ. په دې ترتیب یې د دوی دعوه چې د حضرت عیسی تعظیم او تقدیس د الله ﷻ د مینې په خاطر کوي، رد او باطله وګرځوله.^(۱)

۱- تفسیر الجامع لاحکام القرآن - ج ۵/ص ۹۲.

تفسير

په دې دوه آيتونو کې الله تعالى خپل پيغمبر ﷺ ته امر کړی چې خلکو ته له الله ﷻ سره د دوستۍ سمه او صحيحه لاره وښيي، ترڅو ټولو انسانانو ته روښانه شي چې کوم خلک د الله ﷻ د دوستۍ او مينې دوه کوي. بايد د دې لارې او کرښې په مطابقت عمل وکړي، ترڅو دوی الله ﷻ ته گران شي او الله ﷻ له دوی سره مينه ولري.

امام ابن کثير د دې مبارک آيت په تفسير کې ويلي دي «دا مبارک آيت حکم کوي که هرڅوک د الله ﷻ د محبت او مينې دوه کوي، خو د محمدي لارې پابند نه وي، هغه په خپله دوه کې دروغجن دی او د هغه دوه د قبول وړ نه ده، تر هغه چې د محمدي شريعت او نبوي دين د ټولو ويناوو او کرښو پيروي او اطاعت ونه کړي»^(۱) د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ د مينې او محبت دوه د هغوی د اوامرو نه د سرغړونې په صورت کې د قبول وړ نه شي گرځېدلی، لکه څرنگه چې رسول الله ﷺ په صحيح حديث کې فرمايلي دي: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرًا فَهُوَ رَدٌّ»^(۲) يعنې که څوک داسې عمل ترسره کړي چې زما د امر (دين) پر بنسټ ولاړ نه وي، هغه مردود دی.

په دې هکله په يو عربي شعر کې څومره ښايسته ويل شوي دي:

تَعْصِي الْإِلَهِ وَأَنْتَ تُظْهِرُ حُبَّهُ هَذَا لَعَمْرِي فِي الْقِيَاسِ بَدِيعٌ
لَوْ كَانَ حُبُّكَ صَادِقًا لَأَطَعْتَهُ إِنَّ الْمَحِبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيعٌ

يعنې: د الله د محبت او مينې دوه کوي، په داسې حال کې چې ته د هغه په معصيت او گناه اخته يې! قسم دی چې دا کار د عقل او قياس خلاف دی. که ستا دوستي رښتينې وای، نو د هغه اطاعت به دې کولای، ځکه دوست د خپل دوست او محبوب اطاعت کوي.

أزهرې د دې آيت په تفسير کې وايي: د الله ﷻ او د هغه د رسول سره د بنده مينه د هغوی د اوامرو اطاعت او فرمانبرداري ده او د خدای تعالی مينه له بنده سره، بنده ته د الله تعالی مغفرت او ښه ده.^(۳)

د الله ﷻ د مينې نښې

په دې مبارک آيت کې ليدل کيږي چې د الله ﷻ سره د بنده د مينې او محبت لومړنۍ نښه د الله د رسول ﷺ پيروي او د هغه د امر منل دي چې د الله ﷻ د مينې او د گناهونو د ښښې لامل

۱- د ابن کثير تفسير - ج ۳/ص ۴۶.
۲- متفق عليه - البخاري - ۲۵۷۱ المسلم - ۳۳۲۸
۳- د قرطبي تفسير ج - ۵ - ص - ۹۲

کړځي. الله تعالى ډېر ښونکی او پرهغه چا ډېر مهربانه دی چې د پیغمبر ﷺ د پیروۍ او اوامرو د مننې له لارې الله تعالى ته نژدېوالی غواړي.

بیا هم الله تعالى پر خپل پیغمبر ﷺ د امر په صیغه ټینګار کوي چې خلک د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ پیروۍ او د امر مننې ته وهڅوي ﴿قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾ ترڅو په ټولو حالاتو، اوامرو او نواهیو کې د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ پیروۍ او اطاعت وکړي. که څوک د الله ﷻ د مننې او دوستۍ ددوه کړي او بیا د خدای د رسول ﷺ پیروي نه کوي، په حقیقت کې هغه دروغجن دی. مفسرین وايي: د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ اطاعت یوازې یو اطاعت دی او هیڅکله جدایي نه مني. د پیغمبر ﷺ پیروي د الله ﷻ پیروي ده. لکه چې الله تعالی په بل آیت کې فرمائي: ﴿مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ [النساء: ۸۰] یعنې: څوک چې د الله د رسول حضرت محمد ﷺ پیروي کوي، په حقیقت کې یې د الله ﷻ پیروي کړې ده.

سهل بن عبدالله فرمائي: له الله تعالی سره د مننې ښه د قرآن سره مینه ده، د قرآن سره د مینې ښه د پیغمبر ﷺ سره مینه ده، د پیغمبر ﷺ سره مینه د پیغمبر ﷺ سره د مینې ښه د هغه د طریقو او سنتو پیروي ده او د پیغمبر ﷺ د سنتو سره مینه د آخرت سره مینه ده...^(۱)

لکه څرنګه چې د قرآن او سنتو له نصوصو نه څرګندېږي د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ سره مینه کول د ایمان د غوښتنو او اساساتو څخه ګڼل کېږي د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ سره مینه د نیکو اعمالو د ترسره کولو باعث ګرځي او انسان دې ته هڅوي، ترڅو د الله ﷻ د رضا د حاصلولو لپاره نیک، غوره او وړ اعمال ترسره کړي.

له دې مبارک آیت څخه په څرګند ډول جوتیږي چې له الله ﷻ سره د مینې لرلو له شروطو څخه د پیغمبر ﷺ متابعت اود هغه پیروي ده. د پیغمبر ﷺ پیروي په دې کې ده چې مسلمان د هغه ﷺ د سنتو او طریقو متابعت او فرمانبرداری وکړي. د پیغمبر ﷺ سنت د هغه د قول فعل اخلاقو او د ژوند د طریقو څخه عبارت دي. په دې اساس که څوک غواړي چې د الله ﷻ سره مینه او محبت ولري او الله ﷻ له ده سره مینه ولري، نو باید د پیغمبر ﷺ او د هغه د سنتو اطاعت او فرمانبرداری وکړي. په یوه حدیث کې له رسول ﷺ نه روایت شوی دی چې فرمائي: «عَلَيْكُمْ بِسُنَّةِ الْخَلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهَدِّينَ مِنْ بَعْدِي»^(۲) یعنې پر تاسو لازمه ده چې زما د سنت او له ما وروسته د راتلونکو هدایت شویو راشدینو خلفاوو د سنت او طریقو متابعت وکړئ.

۱- تفسیر القرطبي ج ۵ ص ۹۲
۲- الاذسط لابن المنذر، حدیث ۱۲۸، والسنۃ للمروزی، حدیث ۵۷، وشرح معانی الآثار للطحاوی، حدیث ۳۱۱

باید و پوهیږو چې د قرآن له نظره د الله ﷻ او د هغه د پیغمبر ﷺ د محبت دعوا یوازې شعار او ژبنۍ دعوه نه ده بلكې د ژوند په فردې او ټولنیزو چارو کې د پیغمبر ﷺ د تگلارې، منهج او نظام خپلول او عملي کول دي.

د پیغمبر ﷺ له اطاعته د نافرمانۍ پایلې

الله تعالی د دویم آیت پای کې په ډېر تند خطاب سره په رسول الله ﷺ باندې د ایمان د سرخړونکو او د هغه له اطاعت او پیروۍ څخه د مخ اړوونکو د پای او عاقبت په هکله داسې فرمایي: ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾ یعنې: که چېرې هغوی مخ واړوي، نو الله تعالی کافران نه خوښوي.

امام قرطبي ددې آیت په تفسیر کې داسې فرمایي: د ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا﴾ شرطیه جمله ده او د دې جملې موقعیت ته په کتو سره دهغې معنا داسې ده: که چېرې هغوی د کفر په حالت کې سرخړونه وکړي او د الله ﷻ او د هغه د رسول له پیروي نه اعراض وکړي ﴿فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ﴾؛ نو الله کافران نه خوښوي، یعنې الله تعالی د هغوی له کړنو څخه ناراضه وي او هغوی ته بېینه نه کوي.

دغو مبارکو آیتونو په خپلو لوړو او ځلانده لارښوونو سره د مسلمان د ژوند منهج او کړنلاره بیان کړیده چې پر هغو باندې دعمل کولو پایلې، په اخلاص سره د الله ﷻ عبادت، له عذاب څخه خلاصون، د اجر او ثواب حاصلول د نیکو اعمالو د ترسره کولو لپاره هڅه او هاند او د الله تعالی د رضا او محبت حاصلول دي.

د لوست گټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو ځنې گټې او لارښوونې دا دي:

❖ له الله تعالی سره مینه او محبت واجب او د ایمان له لوازمو او مقتضیاتو څخه ګڼل کیږي. لکه څرنګه چې د الله پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: "لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سَوَاهُ" یعنې: هیڅ یو له تاسو نه مؤمن نه دی، ترڅو الله او پیغمبر یې له نورو ټولو نه دوست ونه گڼي.

❖ د الله ﷻ مینه د بنده لپاره هغه اصلي موخه او هدف دی چې د علم او پوهې څښتنان په ژوندانه کې د هغه لپاره هلې ځلې کوي.

❖ د مؤمن بنده لپاره د الله ﷻ د مینې او محبت تر لاسه کولو لاره د الله ﷻ په رسول حضرت محمد ﷺ باندې ایمان راوړل او په آسانی، او سخی، کې د هغه د شریعت منل او پیروي ده.

❖ د الله ﷻ او د هغه د رسول د مینې او محبت دعوي کول په داسې حال کې چې دعوه کوونکې د الله ﷻ او د هغه د رسول له اوامرو او نواهیو څخه مخالفت او سرغړونه کوي، باطله ده او د دې دعوي څښتن به یقیناً له زیان او تاوان سره مخ وي.

❖ د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ د رښتینې مینې او محبت غوره نمونه دا ده چې د اسلام سپیڅلی دین په کامله بڼه نافذ شي، یعنې د قرآن او ستو احکام او ارزښتونه د ژوند په ټولو فردي او ټولنیزو اړخونو کې په عملي توګه پلي شي.

پوښتنې

۱. دغه مبارک آیت د نصاراوو دعوه د حضرت عیسیٰ ﷺ د تعظیم او لمانځنې په باره کې څرګه رد کړې ده؟ واضح بې کړۍ.
۲. ابن کثیر رحمه الله د دې آیت ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي﴾ په تفسیر کې څه فرمایلي دي؟ په لنډه توګه بې شرحه کړئ.
۳. د الله ﷻ د مینې او محبت د دعوي تر ټولو غوره ښه په څه کې ده؟
۴. ددې مبارکې جملې ﴿فاتبعوني﴾، په رڼا کې د پیغمبر ﷺ له محبت څه مراد دی؟ واضح بې کړۍ.
۵. ددې لوست مبارک آیتونه مسلمانان کومو لارښوونو او آدابو ته متوجه کوي؟

د لوست د موضوعاتو په رڼا کې د الله ﷻ سره د مینې او د پیغمبر ﷺ د پیروي په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

اتم لوست

اسلام بشپړ او هوار څيز دين دى

قال الله تعالى: ﴿لَا تَمْرُ إِلَى الَّذِينَ يُرْغَمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ وَمَا نُزِّلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَكَّمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ۖ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتُ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا﴾ [النساء: ٦٠-٦١]

د ځينو کلمو معناوې

يُرْغَمُونَ: گومان کوي، دروغجنه دعوه کوي.

الطَّاغُوتُ: هر هغه څه چې پرته له الله يې عبادت او لمانځنه کيږي او حکم وټاکلی شي.
يَصُدُّونَ: مخ اړوي، او نور منع کوي.

ژباړه

ای پیغمبره، ایا تا هغو خلکو ته نه دي کتلې چې گمان کوي چې موږ ايمان راوړی دی په هغه کتاب چې تاته راغلی دی او په هغو کتابونو چې له تا څخه مخکې نازل شوي دي. هغوی غواړي چې خپلې چارې د فیصلې لپاره د طاغوت لوري ته یوسي. حال دا دی چې هغو ته له طاغوت نه د منکریدو حکم شوی ؤ، شیطان غواړي چې هغوی گمراه کړي او د سمې لارې نه یې د بېر لري وپاسي او کله چې هغوی ته وویل شي چې د الله ﷻ نازل شوي کلام او رسول ته راشئ، نو ته وینې چې منافقان له تا څخه مخ اړوي په مخ اړولو سره.

د نازلېدلو سبب

مفسرینو ددې مبارک آیت ﴿لَا تَمْرُ إِلَى الَّذِينَ يُرْغَمُونَ...﴾ د نزول په هکله مشابه روایتونه نقل کړي چې یو سبب یې دا دی: تعلېي او ابن ابو حاتم له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت کړی د بشر په نامه یو تن منافق له یوه یهودي سره دعوا درلوده. یهودي وغوښتل چې پیغمبر ﷺ ته د فیصلې لپاره مراجعه وکړي، خو منافق ټینگار کاوه چې کعب بن اشرف ته چې د یهودیانو مشر ؤ، د پرېکړې لپاره ولاړشي. په پایله کې د الله پیغمبر ﷺ ته ورغلل او د الله پیغمبر ﷺ د جنجالي قضیې له اوریدلو وروسته د یهودی په ګټه حکم وکړ، خو (منافق بشر) د الله د پیغمبر ﷺ پرېکړه ونه منله او له یهودي سره د حضرت عمر رضی الله عنهما حضور ته ولاړل، ترڅو

هغه د دوی ترمنځ حکم وکړي. عمر بن الخطاب رضي الله عنه د موضوع له اوريدلو وروسته دوی ته وويل، تاسو دلته يسار شئ. زه ستاسو ترمنځ فيصله کوم. حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه کور ته ننوت، خپله توره بې راواخيسته راوت او د مناقق سربې غوڅ او اعلان يې وکړ، دا ده زما فيصله، د هغه چا په هکله چې د الله او د هغه د پيغمبر صلي الله عليه وسلم په حکم او فيصله نه راضي کيږي. دا مبارک آيت په همدې وخت کې په همدې اړوند نازل شو. پيغمبر صلي الله عليه وسلم حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه ته «فاروق» يعنې د حق او باطل بيلوونکي لقب ورکړ. په بل روايت کې د دې مبارک آيت په شان نزول کې داسې راغلي چې دا متبرکه آيت د مناققينو د يو ټولې په باره کې نازل شوی دی چې هغوی به خپلې فيصلې د جاهليت د رسمونو پر بنسټ کولې.^(۱)

د آيت د نزول سبب چې هرڅه وي مگر دقاعدي پر بنسټ (العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب) يعنې د قرآن عام لفظ معتبر دی نه د آيت د نزول ځانگړی سبب، د دې آيت نص د هغو کسانو عمل ردوي چې په خپلو فيصلو کې د اسلام له احکاموڅخه تېری کوي او خپلې قضېې او شخړې د شيطان يا باطلو او غير اسلامي قوانينو پر بنسټ کوي.

تفسير

امام ابن کثير رحمه الله د ذکر شوي آيت په تفسير کې ويلي دي، الله تعالی پر هغه چا، چې په الله او پيغمبر صلي الله عليه وسلم او په پخوانيو انباوو د ايمان دعو اکوي، خو د دعوو او جگړو حل او فصل د الله د کتاب او د رسول صلي الله عليه وسلم له سترو پرته د نورو په فيصلې او قضا باندې راضي کيږي او هغوی ته مخه کوي، شديداً رد کړی، هغه بې باطل او د طاغوت فيصله بللې ده.

په دې مبارک آيت کې د منافقانو له نينو څخه يوه لويه او څرگنده نښه ذکر شوې، ترڅو بې مؤمنان وپيژني او له هغې څخه ډډه وکړي. د منافقانو دا لويه نښه ده، چې هغوی په اسلام او په هغه څه چې پر پيغمبر صلي الله عليه وسلم باندې نازل شوي دي، د ايمان دعوه کوي، خو هر کله چې د الله صلي الله عليه وسلم او رسول صلي الله عليه وسلم حکم او فيصلې ته وغوښتل شي، مخ اړوي او سرغړونه کوي او په دې توگه خپل منافقت او دروغ ښکاره کوي.

فعاليت

ولې بهردي ونه غوښتل چې د فيصلې لپاره کعب بن اشرف بهر دی ته ولاړ شي، بلکې د الله د رسول حکميت بې غوره وباله؟ زده کوونکي دې د خپل ښاغلی ښوونکي په لار ښوونه په دې هکله بحث او څيړنه وکړي.

د الله او د رسول حاکمیت

حاکمیت او فیصله یوازې الله ﷻ لره ده او د الله او پیغمبر د حکمونو منل د ایمان او اسلام شرط دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ [النساء: ۵۹] یعني: ای مؤمنانوا! د الله اطاعت وکړئ او د رسول اطاعت وکړئ او د هغو کسانو پیروي وکړئ چې پر تاسې آمران دي. که ستاسې ترمخ په کومه چاره کې شخړه پېښه شي، نو هغه د الله او رسول لوري ته محوله کړئ، که تاسې په رښتیا سره پر الله او د آخرت په ورځ ایمان لرئ.

د الله او پیغمبر ﷺ اطاعت او د امر مننه واجب او قطعي ده، نو کوم کسان چې د ایمان دعوا کوي باید په خپلو ټولو چارو کې د الله ﷻ د حکم او د الله ﷻ د پیغمبر ﷺ د حکم پیروي وکړي، ځکه نه یوازې دا چې د الله د حکم او د پیغمبر ﷺ د حکم پیروي واجب ده، بلکې که کوم مؤمن د الله د رسول په فیصله د زړه له کومې راضي او خوشحاله نشي او په بشپړه توګه ورته غاړه کنښلوي، د ایمان په دعوا کې رښتني نه دی. لکه چې قرآن کریم په څرګنده توګه په دې هکله فرمایي: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [النساء: ۶۵] یعني: نه ده داسې ای محمده، ستا په رب قسم چې دوی هیڅکله مؤمنان کېدای نشي، ترڅو چې تا په خپل منځي شخړو کې حکم او فیصله کوونکي ونه مني بیا چې ته څه فیصله وکړې پرهغې باندې په خپلو زړونو کې څه تنګي هم احساس نه کړي، بلکې سرترپاڼه یې ومني.

اسلام تجزیه نه مني

د پورتنۍ مبارک آیت او د قرآن او سنتو د نورو نصوصو پریښودنې، فیصله باید د الهي احکامو پر بنسټ وي. چې دا حکم شامل دی او ټولې قضیې او شخړې که وړې وي او که غټې، هغو ټولو ته شاملېږي او هیڅکله تجزیه او استثنا نه قبلوي.

اسلام د الله ﷻ کامل او پوره دین او د ټولو ادیانو بشپړ وونکی دی. الله تعالی د اسلام دین د وروستي دین په توګه د بشریت لپاره غوره کړی دی. هرڅوک چې له اسلام څخه پرته بل دین قبولي هیڅکله به ونه منل شي. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ [آل عمران: ۱۹]: د الله په وړاندې دین همدا اسلام دی.

په بل آيت کې الله فرمايي: ﴿وَمَنْ يَتَّبِعْ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [آل عمران: ۸۵]

يعنې: له اسلامه پرته چې هر څوک کوم بل دين غوره کړي هيڅکله به ورڅخه قبول نه شي او په آخرت کې به هغه ناکام او زیانمن وي.

اسلام داسې دين دی چې ثابت او ښکاره بنسټونه او قواعد لري. بايد په بشپړه او کامله توګه عملي شي، ټولې لارښوونې او احکام يې ومنل شي، په ټولنه کې تطبيق شي او مثبتې او ګټورې پايلې يې معلومې شي. هېڅوک حق نه لري چې اسلام تجربه کړي يا په بله وينا يو حکم يې ومني او بل يې پرېر دي. الله تعالى فرمايي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾ [البقرة: ۲۰۸] يعنې اى مؤمنانوا! تاسې په بشپړ ډول په اسلام کې ننو ځئ او په بل آيت کې الله تعالى د هغو کسانو مذمت او بدې بيانوي څوک چې ځينې احکام قبلوي او د ځينو نورو له مننې نه سرغړونه کوي، داسې فرمايي: ﴿اتَّقُوا اللَّهَ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ [البقرة: ۲۰۹] يعنې: آيا تاسې ځينې کتاب منع او له ځينې نورو څخه بيا انکار کوئ؟ نو د هغو خلکو جزا چې دارنگه کارونه کوي پرته له دې بل څه نه ده چې په ديناوي ژوند کې به له رسوايۍ سره مخ وي او د قيامت په ورځ به د خورا سخت عذاب په لور وروستل شي.

د اسلام د سپېڅلي دين د احکامو تجربه او د هغه د ارزښتونو او تعليماتو ښمګړى تطبيق په فردي او ټولنيز ژوند کې مطلوبې او ټول اړخيزې پايلې نه ورکوي او د اسلام د کامل، شامل او هراړخيزه دين له طبيعت سره په تضاد کې دی، ځکه اسلامي احکام او ارزښتونه د يو ماشين او يا لويې کارخانې د پرزو په څېر يو تړله تړاو لري. که چيرې هدف دا وي چې دغه نظام په سمه توګه کار وکړي او د بشر د دنيوي او اخروي ښکمرغيو مطلوبه نتايج ورڅخه ترلاسه شي لازمه ده چې دغه نظام په ټولو اړخونو لکه د اعتقاداتو، عباداتو، معاملاتو، اخلاقو، قضا، سياست، اقتصاد او نورو برخو کې فعال او عملي شي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د لوست ځينې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي.

❖ حکميت او فيصله د الله ﷻ له کتاب او د رسول الله ﷺ له سنتو پرته حرامه ده او جواز نه لري.

❖ مسلمان مکلف دی، ترڅو د طاغوت په وړاندې چې ترهر نوم او نښان لاندې وي، تسلیم نشي او هغه رد کړي.

❖ پر مسلمان لازمه ده چې د شخص و او دعوو د حل لپاره د الله کتاب او د رسول ﷺ ستونډه مراجعہ وکړي او د الله او د هغه د رسول ﷺ له حکم څخه د زړه له کورني رضایت څرگند کړي.

❖ اسلام هراړخیز دین دی، تجزیه نه مني. د اسلام احکام او قوانین باید په هر اړخیزه توګه د مسلمانانو په فردي او ټولنیز ژوندانه کې عملي شي، ترڅو هغه پایلې چې الله تعالی یې د بشریت د اصلاح او نیکمرغي لپاره اراده کړې، ترلاسه شي.

❖ د اسلام د ځینو احکامو منل او د ځینو پرېښودل په خپل ذات کې له اسلام سره دښمني او مخالفت دی، لکه چې حضرت ابوبکر صدیق د مسلمانانو لومړني خلیفه د لمانځه او زکوٰۃ ترمنځ د توپیر کونکو پر ضد د جنگ اعلان وکړ چې د ردت د جنگونو په نامه یادېږي.

۱. «د طاغوت» معنا او مفهوم بیان کړئ.

۲. ولې هغه یهودي ونه غوښتل د فیصلې لپاره کعب بن اشرف ته، چې د یهودیانو لوی مشر و، مراجعه وکړي؟

۳. د الله ﷻ او د الله د پیغمبر ﷺ له حکم پرته د بل چا د حکم منلو ته څه ویل کېږي او څه حکم لري؟

۴. مبارکو آیتونو د منافقانو یو اساسي او بنسټیز صفت بیان کړی. دا اساسي صفت کوم دی؟ واضح یې کړئ.

۵. څوک چې یوازې د الله ﷻ حکم قبول کړي او د پیغمبر په حکم عمل نه کوي څه حکم لري؟ په قرآني آیتونو او احادیثو استدلال وکړئ.

۶. که څوک د اسلام په ځینو احکامو عمل وکړي او ځیني نور قصداً پرېږدي، څه حکم لري؟

د قرآن او نبوي احادیثو په رڼا کې د اسلامي احکامو د تجزیې د منفي نتایجو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو نه ګڼه نه وي.

نهم لوست

لمونځ تل پاتې اونه شلیدونکي فريضه ده

قال الله تعالى: ﴿لِرَأْدَا صِرَيتِهِمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَالْأَكْمَادِ عُدْوًا مُبِينًا ۖ وَإِذَا كُنْتُمْ فِيهِمْ فَأَقَمْتُمْ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلَنْتُمْ طَائِفَةً مِنْهُمْ مَعَكَ وَلِيَأْخُذُوا الصَّلَاةَ فَإِذَا اسْتَحْتَبْتُمْ فَأَوْدُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلِتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى أَوْ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْمَرْجِعُ فَلْيَجِئْكُمْ فَيُصَلُّوا عَلَيْهِمْ ۚ وَأَجِدَ الْكَافِرِينَ عَدُوًّا مُبِينًا ۖ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۚ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُورًا ۖ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ ۚ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝﴾ [النساء: ١٠١-١٠٣]

د ځينو کلمو معناوې

إِذَا صَرَيْتُمْ:

کله چې مو سفر وکړ.

جُنَاحٌ:

ګناه، وبال

أَنْ يَفْتِنَكُمُ:

که چیرې تاسو ته ضرر او آزار ورسوي.

كِتَابًا مَوْفُورًا:

د وخت په پابندۍ فرض شوی دی.

وَلَا تَهِنُوا:

سستي او ټنېلي مه کوئ.

يَأْلَمُونَ:

دردمن کېږي، غم ورسیري (کړ او ګالي)

ژباړه

او کله چې تاسو په سفر وتلئ، نو څه باک نشته که په لمانځه کې لنډوالی وکړئ (په تېره بیا) کله چې له تاسې سره دا ډار وي چې کافران به مو وځوروي، بې له شکه چې کافران ستاسې ښکاره دښمنان دي.

او ای پیغمبر! کله چې ته د مسلمانانو په منځ کې بې او (د جنگ په حالت کې) له هغو سره په لمانځه ولاړ بې؛ نو (په کار ده چې) له هغو څخه یو ډله دي له تاسره ودریږي او وسله دي په لاس کې واخلي، بیا چې کله هغوی سجده وکړه، نو وروسته دي شي او هغه بله ډله دي

راشي، چې (لا تراوسه يې) لمونځ نه دی کړی اوله ناسره دي لمونځ وکړي او هغه دي هم تياره او په وسله سنباله اوسي، ځکه کافران د دې (خاړنه کوي) چې که تاسې له خپلو وسلو او خپلو تجهيزاتو نه لر شان غافله شئ هغوی به پر تاسې يو نا خاپي يرغل وکړي. البته که و پر تاسې ضرر له باران څخه يا ناروغان اوسي، نو په وسلې اېښودلو کې څه باک نشته، خو بيا هم خاړه وکړئ، بې شکه الله ﷻ کافرانو ته رسوا کورنکي عذاب تيار کړی دی.

بيا کله چې له لمانځه څخه وزگار شئ، نو په ولاړې او ناستې او ملاستې په هر حالت کې الله ﷻ يادوئ. او کله چې ډاډه شئ، نو پوره لمونځ اداء کړئ، بې شکه چې لمونځ پر مؤمنانو په ټاکلو وختونو کې فرض کړای شوی دی.

د دښمني ډلې په تعقيبولو کې سستي مه کوئ، که تاسو کړاو کالئ، نو ستاسو په شان هغوی هم کړاو کالئ، خو تاسې له الله ﷻ نه د هغه څه هيله من ياست چې هغوي يې هيله من نه دي. الله ﷻ پر هر څه پوهيږي او الله ﷻ د پوهې او حکمت خاوند دی.

تفسير

په اسلام کې د لمانځه مقام او منزلت

لمونځ (صلاة) د دعا په معنی دی اوپه شریعت کې د الله تعالی په دربار کې هغه ځانگړی عبادت دی چې په قیام، رکوع، سجده او مخصوصو دعا گانو مشتمل دی. لمونځ د اسلام دویم رکن دی. الله تعالی په خپلې دې وینا سره چې فرمایي: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ...﴾ [البقرة: ۳] د لمونځ ادا کول وروسته له ایمان بالغیب څخه د متقي او پرهیزگارو بند گانو دویم صفت ښودلی دی او د هغوی مدحه او ستاینه یې کړې ده. لمونځ هغه فريضه ده چې د مؤمن لږیکې له الله تعالی سره په ورځ کې پنځه ځله ټینګوي. په قرآن او حدیث کې د لمانځه د ادا کولو یادونه د اقامت په تعبیر سره د دغې فريضې په دوام او ثبات دلالت کوي، په دې معنا چې دغه فريضه باید هیڅکله هم ترک نه شي.

له دې امله قرآن عظیم الشان حتی د جنگ او جگړې پر مهال هم د دې فريضې په ادا کولو ټینګار کړی دی او د ویرې د لمانځه د ادا کولو طریقه یې بیان کړې ده، ځکه چې لمونځ د مؤمن لپاره د جگړې پر مهال د ارزښتناکې وسلې په څېر دی، ځکه به د پیغمبر ﷺ ملګري او رښتني مؤمنان په دغې وسلې سمبال د جگړې ډگر ته ننوتل او پر خپلو دښمنانو به بریالي کېدل.

په دې مبارکو آيتونو کې د سفر احکام، د لمانځه د لنډوالي مشروريت، د ډار او خطر په وخت کې د لمانځه د ادا کولو څرنگوالی، د لمانځه د وختونو فرضيت او نور احکام بيان شوي دي چې په دغو ټولو حالاتو کې د الله ﷻ په عبادت د مؤمنانو پابندي، د لمانځه ادا کول، وخت پېژندنه، له وخت څخه ښه گټه اخيسته او په کارونو کې د مسلمانانو د زيار او جدت څرگندونه کوي.

کوم احکام چې علماو له دې آيتونو څخه را ايستلي هغه دا دي:

۱. جمهور علماء په دې آند دي چې مبارک آيت په سفر کې د لمانځه د لنډون(قصر) مشروريت ثابت کړی دی او له لنډون څخه مراد د رکعتونو په کميت او عدد کې دی، يعنې څلور رکعتي فرض لمونځ دوه رکعته ادا کيږي، توير نه کوي چې د ډار او خطر سفر وي او که مسافر د امن او آرامۍ په حالت کې وي.

۲. د قصر د لمانځه د مودې په هکله علماء مختلفي ويناوي لري، د حنفي مذهب مطابق دا موده د درې ورځو او درې شپو عادي پلي تگ ټاکل شوی دی.

۳. دسفر د ډولونو په هکله هم د علماوو رأيي مختلفي دي. په داسې حال کې چې ټول علماء د جهاد، حج، عمري او نيکو مقصدونو او د صله رحمې او خپلولي پاللو په سفرونو کې متفق دي. جمهور علماء په دې نظر دي چې په مباح سفر لکه تجارت او داسې نورو کې د لمانځه لنډون جواز لري، خو د معصيت او گناه په سفر، لکه بغاوت، لارې شکول او داسې نورو کې جواز نه لري.

۴. د اقامت او اوسيدنې د مودې په هکله له پنځلسو ورځو څخه د زياتو اوسيدلو نيت اقامت گڼل کيږي، نو لمونځ به پوره کوي خو د پنځلسو ورځو څخه کم د قصر موجب دی.

۵. په دې مبارک آيت ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُوتًا﴾ کې د لمانځه فرضيت په بلاخي او بياني ډېرو تاکيداتو سره راغلی، ترڅو مسلمانان په هر راز حالاتو او شرايطو کې د دې فريضې له ادا کولو څخه غفلت او تبلي ونه کړي. د لمانځه ادا کول پر مسلمانانو په ټاکلو وختونو کې فرض شوي چې بايد د اقامت، سفر، امن خطر او په هر حالت کې ادا شي.

۶. په مبارکو آيتونو کې راغلي دي چې مؤمنانو ته نه بنياني د خپلو دښمنانو په وړاندې سستې او بيوسي ښکاره کړي، ځکه دښمنان يې تل د زيان او نابودولو په تکل کې دي، ځکه د عقل په حکم او د سترو مطابق د حق او باطل ترمنځ مقابله او ملافه، لکه څرنگه چې مؤمنان د ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کيږي، دښمنان يې هم د دې رنځونو او دردونو څخه

خلاصون نه لري، بلکې د مومنانو په څېر دوی هم له زياتو ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کېږي. خو د دې کړاوونو په وړاندې مومنان د الله ﷻ رضا، د دين لوړوالی او اخروي اجر حاصلوي، په داسې حال کې چې دښمنان يې پرته له دې چې د نفس او شيطان غوښتنې يې ترسره شي او د آخرت له زيان او نقصان سره مخامخ شي، بل څه نه شي حاصلولی.

د ويرې(خوف) لمونځ او د ادا کولو کيفيت يې

په ذکر شويو مبارکو آيتونو کې د ويرې د لمانځه مشروعت او کيفيت په داسې توگه بيان شوی دی چې هرکله مسلمانان د جنگ يا خطر په حالت کې وي، نو الله تعالی خپل پيغمبر ته امر کړی چې صحابه په دوو ډلو ووېشي. لومړۍ ډله له وسلې سره د اسلام له پيغمبر ﷺ سره د جماعت لمونځ پيل او دويمه ډله دې د حفاظت لپاره د دښمن په وړاندې څارنه او نظارت وکړي. کله چې يو رکعت لمونځ ادا شو، لمونځ کوونکې ډله به د ساتونکې ډلې ځای ته ولاړه شي او ساتونکې ډله به د الله په پيغمبر (د جماعت کوونکو امام) پسې له خپلې وسلې سره ودرېږي او دويم رکعت به ادا کړي د امام له سلام ګرځولو وروسته به دا ډله پرته له سلام ګرځولو د ساتنې او حفاظت ځای ته ولاړه شي او لومړۍ ډله به راشي، پاتې يو رکعت به د لاحق په توگه ادا کړي بيا دويمه ډله به راوګرځي او پاتې يو رکعت به د مسبوق په توگه له قرائت سره ادا کړي او د تشهد او درود له ويلو څخه وروسته به سلام وګرځوي. البته دا ذکر شوي طريقه د احنافو له مذهب سره سمون لري او نورو مذهبونو په لير توپير سره د ويرې د لمانځه ترتيب بيان کړی دی چې تفصيل يې د فقهي په کتابونو کې ذکر شوی.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د ويرې د لمانځه د ادا کولو طريقه د ځينو نورو مذهبونو له نظره وڅېړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د مبارک آيتونه ډېرې لارښوونې لري چې څښې يې په دې ډول دي:

❖ الله تعالی مسلمانانو ته د جماعت د لمانځه په ادا کولو امر کړی آن تردې چې که هغوی له دښمن سره د جګړې د تيارۍ په حالت کې هم وي.

❖ لمونځ د بنده او الله ﷻ ترمنځ اړيکه ده. له همدې امله اسلام خپل پيروان د جنگ په ميدان کې هم د لمانځه په ادا کولو ملزم کړي دي؛ ځکه هر کله چې د مجاهد او الله ﷻ ترمنځ رابطه او اړيکې ټينګې شي، الله ﷻ له هغه سره مرسته کوي او بری وربښي.

❖ په داسې حال کې چې د اسلام مقدس دين د بنده او پروردگار ترمنځ د اړيکو په ساتلو امر کړی، په عين حال کې يې د خوف د لمانځه پرمهال په څارنه، هرډول وسله اخيستنه، پاملرنه، احتياط او چمتو والي هم ټينګار کړی دی.

❖ اسلام خپل پيروان په روحي، عقلي او جسمي روزنه پالي، که هغوی د دې پالنې پربنسټ عمل وکړي، نو په دنيا کې به کاميابي، برلاسي او نیکمرغي او په آخرت کې لوړې درجې تر لاسه کړي.

❖ لمونځ په ټولو ارکانو، شروطو او آدابو کې د سپېڅلتيا، نظم، وخت پېژندنې، پابندۍ او جدیت مظهر دی.

۱. د لاندنيو کلمو معنوي واضحه کړئ:
(إِذَا ضَرَبْتُمْ - أَنْ يَضْرِبَكُمْ - كِتَابًا مَوْفُورًا - وَلَا تَهْتُوا - بِالْمُؤْنِ)

۲. د سفر هغه موده چې د لمانځه د لنډه ادا کولو موجب ګرځي د احنافود مذهب له نظره څومره ده؟

۳. د لمانځه په لنډه ادا کولو او په سفر کې د روژې خوړلو حکمت د اسلام د مقدس دين له نظره څه شی دی؟

۴. په کومو حالاتو کې مسلمانان د ويرې د لمانځه په ادا کولو مکلفيږي؟
۵. د ويرې د لمانځه ادا کول د اسلامي شريعت له مخې په څه دلالت کوي؟

زده کوونکي دې د آيتونو او احاديثو نه په استفادې سره د لمانځه د ګټو په اړه يوه مقاله وليکي چې له پنځلسو کرښو نه کمه نه وي.

د ظلم د مخنيوي لپاره د جهاد اجازه

قال الله تعالى: ﴿أَذِّنْ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بَأْتِيَهُمْ ظُلُمًا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ﴾ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفُتِنَتِ صَوَامِعُ وَبَيْعٌ وَصُلُواتٌ وَمَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ٣٩-٤١]

د ځينو کلمو معناوي

په سبب د دې چې دوی د ظلم مورد وگرځېدل.

په ناحقه، په ناروا.

د صومعه جمع، د راهبانو ځانگړي عبادت ځایونه.

د بیعه جمع - د نصارو او کلیساوي.

د یهودیانو عبادت ځایونه.

د مسلمانانو عبادت ځایونه.

برلاسی او غالب دی.

که چېرې دوی بريالي کړو او قدرت وروښو په ځمکه کې.

﴿إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ﴾

ژباړه

هغو کسانو ته (د جهاد) اجازه ورکړل شوه (چې د هغوی پر خلاف په تېري او جگړه لاس پورې کيږي) ځکه هغوی مظلومان دي او الله ﷻ په يقيني ډول د هغو د ملاتړ وړ او توان لري. دا هغه کسان دي چې له خپلو کورونو څخه په ناحقه وايستل شول، يوازې په دې جرم، چې هغوی وایي زموږ رب الله ﷻ دی. که الله ﷻ خلک یو ډل په واسطه دفع نه کړي او مخه یې ونه نیسي، نو د راهبانو خانقايو، د عيسويانو کليساگانې او يهوديانو د عبادت ځایونه او جوماتونه چې په هغو کې د الله ﷻ نوم ډېر زیات اخيستل کيږي، دا ټول به نړول شوی وای.

الله ﷺ به هر و مرو د هغو کسانو ملا تېری وي خوځک چې د هغه د دین ملا تېری وي، الله ﷺ ډېر زور ور او بر لاسی دی.

دا هغه کسان دي چې که موږ دوی ته په ځمکه کې وس او واک ورکړو، نو لمونځ به قايم کړي، زکات به ورکړي، په ښو چارو به امر وکړي او د بدو مخه به نیسي او د ټولو چارو پای د الله ﷺ په لاس کې دی

تفسیر

په اسلام کې د جهاد مشر و عیت

مفسر ښو ویلي دي ذکر شوي آیتونه هغه لومړني آیتونه دي چې د جهاد د مشر و عیت او روا والي په اړه نازل شوي دي. کله چې د اسلام پیغمبر ﷺ په مکه کې و، مشرکانو د مسلمانانو کوچنی، ډله ډېره ځورول، د پیغمبر ﷺ یاران او ملګري به وهل شوي او ټپي شوي د ده حضور ته راتلل او خپل مظلومیت به یې د الله رسول ته وړاندې کاوه، خو پیغمبر ﷺ به دوی ته وینا: د صبر او زغم نه کار واخلئ، ځکه چې زه په جنگ نه یم مامور شوی، تر دې چې پیغمبر ﷺ هجرت وکړ او دغه آیت نازل شو.

په دې مبارک آیت کې د مسلمانانو لپاره د جنگ د اجازي علت د دوی مظلومیت بیان شوی، نو ځکه الله ﷺ دوی ته امر وکړ چې د خپل ځان، مال او وطن د دفاع لپاره جهاد وکړي، نو الله ﷺ جهاد په خپل مناسب وخت کې فرض کړ. که چېرې مؤمنان په مکه مکرمه کې په جنگ مامور شوي وای او دا هغه وخت و چې مشرکان له ډېر بښت او قوت نه برخمن وو، نو د مسلمانانو لپاره جهاد یو ستونزمن کار و. کله چې مسلمانان په مدینه منوره کې ځای پر ځای شول او یو مرکز یې جوړ کړ، نو الله تعالی د جهاد حکم نازل کړ. مؤمنانو ته یې اجازه ورکړه چې له خپلو ځوانانو څخه دفاع وکړي او دوی ته یې د بریالیتوب او بر لاسی وعده هم ورکړه.

د ځمکې پر مخ د فساد مخه نیول

بیا الله ﷺ مؤمنان جهاد ته ترغیب او وهڅول او دا یې ورته وښوده چې د ظالمانو په وړاندې جهاد، مقابله او له ځانه دفاع داسې الهي سنت او طریقه ده چې د نړۍ نظام او مصلحت یې غوښتنه کوي، ځکه که چېرې پر مظلومانو باندې د ظالمانو لاسونه له ظلم او تېری څخه لنډه نشي، د ځمکې پر مخ فساد خپرېږي. نو که مؤمنان د مشرکانو د ظلم او تېری په وړاندې جهاد ونه کړي مشرکان نور هم سرکشی او فساد ته مخه کوي، د عبادت، خیر او ښیګڼې ځایونه

نړوي. نو د ظالمانو په وړاندې جنگ او جهاد د نړېوال نظام د وړانېدو او د ځمکې پر مخ د فساد مخه نیسي.

په ذکر شوي مبارک آیت کې د جهاد مشروعیت د ټولو انسانانو او ټولو ادیانو له حقوقو څخه د دفاع لپاره ذکر شوی. الله تعالی د نورو ادیانو د عبادت ځایونه د مسلمانانو په عبادت ځایونو مقدم کړي، ترڅو څرگنده شي چې جهاد په اسلام کې یوازې د مسلمانانو د حفاظت لپاره نه دی بلکه د ټولو مظلومو انسانانو د دفاع لپاره او د نورو ادیانو د مغوري او دیني حقوقو د حفاظت لپاره هم دی.

د ټولنې د اصلاح بنسټونه

ذکر شویو مبارکو آیتونو د اسلامي ټولنې د اصلاح او قوت تر ټولو غوره بنسټونه بیان کړي دي او هغه دا چې د الله ﷻ مومن او رېښتیني بندګان هغه څوک دي چې د الله ﷻ عبادت کوي او د ظلم او تېري په صورت کې هغوی ته دا حق ورکړ شوی دی چې د ظلم او تېري پر خلاف پاڅون وکړي او د خپل ځان او مقدساتو نه دفاع وکړي. د دې آیت او د قرآن عظیم الشان او د نبوي سترو نورو نصوصو پر اساس د مسلمانانو جګړې او جنگونه د شخصي ګټو او غوښتنو د لاسته راوړلو لپاره نه دي بلکه د دې ټولو ترشا لوړ او ستر اهداف او موخې لکه د حق او عدالت له اړخه ټولنو نه دفاع، د مستضعفو او بې وزلو مظلومانو مرسته، د قوت برابرول او پرمختګ او تېري او زیاتي مخنیوی او داسې نور شتون لري. کله چې مسلمانان د الله ﷻ په مرسته او توفیق پر یوې ځمکې حاکم شي او برلاسي پرې حاصله کړي، نو په ټولنه کې د اصلاح د بنسټونو د عملي کولو او تطبیقولو مسؤلیت په اوږدو اخلي، ترڅو ټولنه د خیر او کامیابي په لور روانه کړي. الله تعالی په دې آیتونو کې مؤمنان خپلو اصلاحي مسئولیتونو ته متوجه کوي او فرمایي: کوم مؤمنان چې د الله ﷻ د دین مرسته کوي، الله ﷻ له هغوی سره مرسته کوي. کله چې هغوی پر خپلو دښمنانو برلاسي شي او پر ځمکه حاکم وګرځي، د الله ﷻ شکر ادا کوي او د خپلې عقیدې او اخلاص څرګندونه کوي، لمونځونه کوي، محتاجانو او مسکینانو ته د خپلو مالونو زکات ورکوي، خلک نیکو او ښېګڼو ته رابولي او له بدو او ناوړو کارونو څخه یې ژغوري، د ټولو ستنېدنه او رجوع یوازې الله ﷻ ته ده او الله تعالی به هرچا ته د خپلې وړتیا مطابق بدله ورکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له ذکر شویو آیتونو څخه لاندې مطالب تر لاسه کیري:

- ❖ د جنگ او جهاد مشروعت د الله ﷻ د دین د سرلوری لپاره دی، ترڅو انسانان یوازې د واحد الله عبادت وکړي او د الله ﷻ مؤمن بندګان او دوستان د ظلم او تېري ښکار ونه ګرځي.
- ❖ الله تعالی په دې مبارکو آیتونو کې رښتینو مؤمنانو ته د کامیابۍ او برلاسۍ وعده ورکړې ده.
- ❖ الله تعالی د کافرانو، خیانتګرو او ظالمانو سره د ناکامۍ وعده کړې ده او دوی یې د خپل عذاب او غوسې وړ بللي دي.

❖ جهاد له مظلومانو څخه د دفاع او ملاتړ په خاطر فرض شوی دی، ترڅو انسانان د خپلې عقیدې او عبادت له امله ونه ځورول شي.

❖ د اسلامي حکومت مسؤلیت دی چې په ټولنه کې اسلامي بنسټونه تطبیق کړي، چې د دې دندو په سر کې: د لمانځه ادا کول، د زکات ورکول، په نیکو امر او له بدو څخه منع کول دي.

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

(بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا - صَوَّاعٌ - بَيْعٌ - صَلَوَاتٌ - مَكْتَبُهُمْ فِي الْأَرْضِ)

۲. د جهاد د مشروعت (روا والي) دلیل د مسلمانانو لپاره د مبارکو آیتونو په رڼا کې واضح کړئ.

۳. د مسلمانانو او غیر مسلمانانو د آزادۍ د دفاع لپاره د جهاد وظیفه څه ده؟ د دې لوست د آیتونو په اساس یې شرحه کړئ.

۴. د اسلامي حکومت دندې او مسؤلیتونه د ټولنې په اصلاح کې څه دي؟ په ذکر شویو آیتونو سره استدلال وکړئ.

۵. د امر بالمعروف او نهي عن المنکر فریضه د ټولنې په اصلاح کې څه رول لوبوي؟ واضحې یې کړئ.

د ټولنې په اصلاح کې د امر بالمعروف او نهي عن المنکر د رول په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

روژه او گټې يې

قال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ السَّائِعِ إِذَا دَعَاَن فليستجيبوا لي ولينؤمنوا بي فليعلموا﴾ [البقرة: ١٨٣-١٨٦]

د ځينو کلمو معناوې

کُتِبَ: حکم وشو، فرض کړی شو.

الصِّيَامُ: روژه.

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ: ټاکلې ورځې.

الْيُسْرَ: آسانتيا.

الْعُسْرَ: سختي.

أُجِيبُ: قبولم.

يَرْشِدُونَ: سمه لاره ومومي.

ژباړه

ای مؤمنانو پر تاسې روژه فرض کړای شوې، لکه چې له تاسې نه د مخکې پیغمبرانو پر پیروانو فرض کړای شوې وه، د دې لپاره چې په تاسو کې د پرهیزګارۍ صفت پېدا شي.

د خو ټاکلو ورځو روژې دي، که له تاسو څخه څوک ناروغ وي یا مسافر وي، نو په نورو ورځو کې دې هماغومره شمیر پوره کړي او کوم خلک چې په تکلیف سره د روژې نیولو وس لري (او وېي نه نیسي)، نو هغوی دې فدیہ ورکړي، د یوې روژې فدیہ یو مسکین ته

خواړه وړکول دي. خوځک چې په خپله خوښه څه زیاته نیکی وکړي نو دا د هغه لپاره غوره ده، خو که تاسې پوهیږئ، نو ستاسې لپاره ښه همدا ده چې روژه ونیسئ.

رمضان هغه میاشت ده چې په هغې کې قرآن نازل کړای شو چې د انسانانو لپاره له سره تریاه هدایت دی او داسې څرگندې لارښوونې پکې دي چې د سمې لارې ښوونکي او د حق او باطل یو له بله په ډاگه پلورونکي دي. له دې کبله خوځک چې دا میاشت ومومي پر هغه لازمه ده چې دا ټوله میاشت روژه ونیسي او که خوځک ناروغ یا مسافر وي، نو هغه دې په نورو ورځو کې د روژو شمېر پوره کړي. الله ﷻ پر تاسې آسانتیا راوستل خواږې، سختي راوستل درناوندې نه خواږې. له دې امله تاسې ته دا طریقه ښودله کیږي چې تاسې د خوړلو روژو شمېر پوره کړای شئ او په کوم هدایت سره یې چې تاسې سر لورې کړي یئ په هغه سره د الله ﷻ لویي وستانئ او شکر کوونکي اوسئ.

کله چې زما بندګان له تا (محمد) نه زما په باب پوښتنه وکړي، نو هغوی ته ووايه چې زه ورته ډېر نژدې یم. بلونکي چې کله ما وبولي، زه د هغه بلنه اوزم او ځواب یې ورکوم، نو هغوی ته ښايي چې زما بلنې ته لیک ووايي او پرما ایمان راوړي. ته دا خبره هغوی ته واوروه. کیدای شي چې هغوی سمه لاره ومومي.

تفسیر

د روژې فرضیت

روژه د شرعې په اصطلاح کې له ځانګړو شیانو څخه، په ټاکلي وخت او ځانګړې طریقې او صفاتو اسماک او ځان ساتنې ته روژه ویل کیږي.

روژې د یوه عبادتي رکن او د نفس د ترکیب لپاره د تربیتي طریقې په توګه په ټولو پخوانیو الهي ادیانو کې په مختلفو کیفیتونو شتون درلود، مثلاً کله په مطلقه توګه له خوراک څخه د ډډې کولو په بڼه او یا له ټاکلو خوراکونو څخه د ځان ژغورنې په توګه، لکه د نصاراوو روژه یا په نورو بڼو چې په تفصیل یې موږ نه پوهیږو ځکه په صحیحو نصوصو کې د تېر شویو امتونو د روژو په اړه تفصیلات نه دي بیان شوي. د شرايطو او آدابو په رعایت د رمضان د میاشتې روژه نیول د اسلام په مقدس دین کې له هر څه د روژې تر ټولو کامل شکل دی چې الله تعالی پرې د وروستي پیغمبر امت غوره ګرځولی دی. الله تعالی موږ ته په پخوانیو ادیانو او امتونو کې د روژې له شتون او فرضیت څخه خبر راکړی دی، ترڅو د وروستي پیغمبر امت د اخري او غوره امت په توګه د دې الهي حکم په ادا کولو کې په قوي عزم او ارادې عمل وکړي او د خدای ﷻ څخه د وېرې او تقوی په غوره کولو سره عالي درجې او د الله ﷻ رضا حاصله کړي.

مفسرينو ويلي دي: روژه د نورو ډبرو اسلامي احكامو په څېر په تدريج فرض شوې ده. د اسلام گران پيغمبر ﷺ په پيل كې مسلمانانو ته لارښوونه وكړه، ترڅو په هره مياشت كې درې ورځې روژه ونيسي، دا روژه فرضي نه وه، بيا د هجرت په دويم كال د روژې د فرصيت په هكله ذكر شوي مبارك آيتونه نازل شول، خو په هغو كسانو چې روژه سخته تمامېده، د هغوى رعايت پكې وشو او دوى كولاى شول د هرې روژې پر ځاى يو فقير ته خواږه وركړي. بيا د روژې نيولو قطعي حكم نازل شو، ترڅو ټول مسلمانان د رمضان د مباركې مياشتې روژه ونيسي خو په دين كې د آسانۍ پر بنسټ يې ناروغانو، مسافرو، اميدوارو او شېلې وركوونكو ښځو او نورو عذر لرونكو ته د روژې نه نيولو اجازه وركړې چې په نورو ورځو كې به يې قضا راوړي.

روژه د اسلام له اركانو څخه يو ركن دى. رسول الله ﷺ فرمايلي دي: «بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله، وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان»^(۱). ژباړه: د اسلام دين پنځه بناوې لري: په دې گواهي وركول چې له الله پرته بل هېڅ برحق معبود نشته او محمد ﷺ د هغه رسول او پيغمبر دى، لمونځ قيامول، زكات وركول، د بيت الله حج ته تلل او د رمضان د مياشتې روژه نيول.

په مباركو آيتونو كې د قرآن كريم د نزول د مياشتې په توگه د روژې د مياشتې په فضيلت ټينگار شوى. بيا الله پاك د خپل رحمت له مخې او پر مومنانو د اسانۍ په بنسټ ناروغانو او مسافرو ته د روژې خورولو اجازه وركړې چې تفصيلي احكام يې د فقهي په كتابونو كې بيان شوي دي. په دې مباركو آيتونو كې ټول مسلمانان د روژې په نيولو مكلف شوي دي او پرته له شرعي او معقول عذر څخه د روژې له نيولو غفلت او سترگې پټول د دنيا او آخرت د زيان او تباھۍ موجب گرځي.

لكه څرنگه چې په يوه حديث شريف كې د ابوهريره ؓ په روايت نبي كريم ﷺ فرمايلي دي: «من أفطر يوماً من رمضان من غير رخصة ولا مرض لم يقضه صوم الدهر كله وإن صامه»^(۲). يعنې: څوك چې له رخصت يا ناروغۍ پرته د رمضان يوه روژه وخورې، كه ټوله زمانه هم روژه ونيسي د هغې ورځې اجر او ثواب به ونه مومي.

د اسلامي شريعت په حكمونو كې آسانتيا په مبارك آيت كې داسې تصريح شوې: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ» يعنې الله پاك پر تاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل درباندي نه غواړي.

۱- صحيح البخاري، كتاب الايمان ، حديث ۸
۲- صحيح ابن خزيمة، كتاب الصيام، حديث ۱۸۵۴.

په دې مبارکو آيتونو کې مهربان خدای ﷻ ناروغ، مسافر او عمر خوړلو کسانو ته د روژې په احکامو کې آسانتيا راوستې، ناروغ او مسافر ته يې اجازه ورکړې چې د ناروغۍ او د سفر د سختو له امله روژه وځوري او وروسته يې قضايي راوړي. همدا راز هغو زړو او عمر خوړلو کسانو ته يې هم د روژې خوړلو اجازه ورکړې چې د زوړوالي له امله روژې نه شي نيولای، دا کسان به د هرې روژې په مقابل کې فديه (پو فقير ته خړاوه) ورکوي.

دا ډول احکام چې مکلفينو ته په کې آسانتيا راغلې وي په شريعت کې د (رخصت) په نامه يادېږي او د دې په مقابل کې هغه عادي حکمونه چې د تخفيف اړتيا په کې نه وي د (عزيمت) په نامه يادېږي. بايد وپوهېږو چې په شرعي احکامو کې رخصت او عزيمت دواړه د شارع يعنې الله پاک له لوري دي. له رخصت څخه ګڼه اخيستل په عزيمت باندې د عمل کولو په څېر يو شرعي کار دی او کړونکې يې د اجر وړ دی. پېغمبر عليه السلام په هغه حديث کې چې عبدالله بن عمر رضي الله عنه روايت کړی په شرعي مسايلو کې له رخصت څخه د ګڼې اخيستلو په اړه فرمايي: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى رَخْصَةٌ، كَمَا يُحِبُّ أَنْ تُؤْتَى عَزَائِمَةٌ»^(۱) ژباړه: الله پاک د رخصت څخه ګڼه اخيستل داسې خوښوي لکه په عزيمت عمل کول چې خوښ ګڼي.

د شرعي رخصتونو احکام، قران کریم او نبوي ستو بيان کړي چې شرطونه او اړوند مسايل يې د فقهي په کتابونو کې په تفصيل سره موجود دي.

په شرعي احکامو کې د رخصت شتون د اسلامي شريعت په اعتدال او آسانتيا دلالت کوي او دا څرګندوي چې اسلام د فطرت دين دی، په شرعي احکامو کې داسې څه نشته چې د انسانانو د طبيعت، فطرت يا جسمي او روحي جوړښت سره ټکر ولري او د بشر له توان څخه پرته وي يا انسان په سختي کې واچوي، لکه چې الله پاک د طهارت او پاکی د احکامو په ترڅ کې فرمايي: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ﴾^[۱] ژباړه: الله پاک نه غواړي چې پر تاسو سختي راوړي. په همدې ډول په بل ځای کې فرمايي: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾^[۲] ژباړه: الله پاک په دين کې پر تاسو هيڅ سختي نه ده ايښې.

په فقه کې يوه قاعده شته چې وايي: «المصلحة تجلب اليسر» يعنې سختي آسانتيا راولي. معنا يې دا ده چې هر کله پر مکلف باندې د کوم شرعي حکم په تطبيقولو کې سختي وي، نو همدا سختي له ځان سره رخصت او آسانتيا راولي.^(۲) د روژې په مبارکه مياشت کې ناروغانو، مسافرو او زړو افرادو ته د روژې خوړلو اجازه او په سفر کې د قصر لمونځ کولو اجازه هر يو

۱- مسند امام احمد ابن حنبل، حديث ۵۷۰۳، صحيح ابن حبان، حديث ۳۵۵ او ۲۷۸۷، مصنف ابن أبي شيبة، حديث ۲۵۹۲۲.
۲- حاشيه رد المحتار ج ۱ ص ۲۰۴ و ص ۲۰۵ ج ۱۲۳، الألباء والفتاوى للحنفى ج ۱ ص ۹۶۱.

د دې قاعدې غوره مثالونه دي. فقهاء وايي چې د ذکر شويو آيتونو تر څنگ دا آيت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ﴾ د دې فقهي قاعدې بنسټ دی چې: **المشقة تجلب التيسير.**

رسول الله ﷺ په خپل پيلوړي تعبير سره اسلام د اسانه دين په توگه راپېژندلي او فرمايي: «الدين يسر»^(۱) دين اسانتيا ده. همدا راز په هغه حديث کې چې انس بن مالک روايت کړی داسې امر کوي: «يسروا ولا تعسروا، وبشروا، ولا تنفروا...»^(۲) ژباړه: آسانتيا وکړئ او سختي مه کوئ، خلکو ته د دين په کارونو کې زېږی ورکړئ او هغوی له دين څخه مه زړه تورن کوئ. په بل روايت کې راغلي چې پېغمبر ﷺ دا حديث درې ځله تکرار کړ. د دې حديث تکرارول په دين کې په اسانتيا، په شرعي احکامو کې په سختۍ او غلو نه کولو، خلکو سره په نېکه معامله او د بڼي کارونو کې په زېږي ورکولو او د هغو کارونو او ويناوو څخه په ډډه کولو دلالت کوي چې له دين څخه د خلکو د متفر کېدو لامل کېږي.^(۳)

د رسول الله ﷺ له سيرت څخه هم څرگندېږي چې هغه مبارک به په کارونو کې اسانتيا ته ترجيح ورکوله. په متفق عليه حديث کې ام المومنين عايشه رضي الله عنها د رسول الله ﷺ د خوی په اړه داسې روايت کوي: «ما خير رسول الله ﷺ بين امرين الا اخذ اليسرهما، ما لم يكن إقسا، فإن كان إثمًا كان أبعد الناس منه...» ژباړه: هيڅکله رسول الله ﷺ ته په دوو کارونو کې اختيار نه دی ورکړل شوی مگر هغه به اسانه غوره کاوه، ترڅو به چې گناه پکې نه وه، که گناه به پکې وه، نو د هر چا نه به بې زيات خپل ځان ترې لرې ساته.

له پورتنیو مبارکو آيتونو او هغو حديثونو څخه چې په تفسير کې ذکر شول، دا څرگندېږي چې اسلام يو فطري او اسانه دين دی، د اسلام د نورو ځانگړتياوو تر څنگ دا ځانگړتيا د دې لامل شوې چې اسلامي ارزښتونه هيڅکله نه زېږي او د قيامت تر ورځې په هر وخت او هر ځای کې د ټولو بشري نسلونو لپاره يو شان د منلو او تطبيقولو وړ دی.

د الله ﷻ په وړاندې د روژه لرونکو مرتبه

الله تعالی رښتينو او مؤمنو روژه لرونکو ته چې د روژې له نيکمرغۍ څخه برخمن شوي او د الله ﷻ د اوامرو او فرائضو التزام او له نواهيو څخه بې ډډه کړي ده، زېږی ورکوي چې که دوی الله ﷻ ته رجوع وکړي او خپلې اړتياوې له هغه څخه وغواړي، نو مهربان الله ﷻ دوی ته نژدې دی او د دوی هيڅ غوښتنه او دعا به رد نه کړي. لکه څرنګه چې الله ﷻ فرمايلي دي:

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ...﴾

۱- صحيح البخاري حديث ۲۹، صحيح ابن حبان، حديث ۲۵۲.

۲- صحيح البخاري، کتاب العلم، حديث ۶۹، صحيح مسلم، حديث ۱۳۵۱، امام مسلم په روايت کې د (بشروا) پرځای (سکرو) لفظ راغلی دی.

۳- مصنف ابن أبي شيبة، حديث ۲۴۸۵۸.

په دې مبارک آيت کې الله تعالیٰ خپل پيغمبر ته خطاب کړی چې هر کله مؤمنان زما د لريوالي او نژدېوالي په هکله له تا څخه پوښتنه کوي، نو زه دوی ته نژدې یم، هره دعا قبلوم چې له سالم زړه او پاک نفس څخه صادره شي.

د تفسیر ځينو علماوو ويلي دي: په مبارک آيت کې د قرآن کریم د جاري اسلوب پر خلاف د (قل) (ورايه ای محمد!) کلمه د مؤمنانو د سوال په خواب کې ساقطه شوې ده او الله تعالیٰ خپل پيغمبر ته د (قل) په ټکي سره له امر کولو پرته خپلو بندگانو ته د ﴿فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ (زه نژدې یم) په جملې سره خواب ويلي، ترڅو خپلو بندگانو ته خپل ډېر نژدېوالی ونښيي چې د مؤمن بنده د دعا او الله ﷻ ترمنځ هيڅ واسطه او پرده نشته.^(۱)

په پورتني آيت کې بندگانو ته د الله نژدېوالی د مکاني نژدېوالي په معنا نه دی ځکه بندگانو ته د الله پاک مکاني نژدېوالی محال دی. بندگانو ته د الله پاک نژدېوالی په علم، قدرت، رحمت او د دعا په قبلولو سره دی، لکه چې الله پاک په بل ځای کې فرمايي: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَعَلَّمْنَاهُ مِمَّا تَوَسَّوْنَ بِهِ نَفْسَهُ وَيَنْحُ الْاَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ [سورة ق: ۱۶] ژباړه: موږ انسان پيدا کړی دی او آن د هغه په زړه کې رايدا کېدونکو وسوسو باندې پوهيږو او موږ د هغه له شهرگ نه هم زيات هغه ته نژدې يو.

د ﴿فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ جمله د انسان په کړو او وينا باندې د الله پاک بشپړ علم ښيي، په دې معنا چې د انسان هيڅ کار او وينا له الله ﷻ څخه پټه نه ده.

روژه او د دعا قبلېدل

د دې لوست وروستی آيت چې خواړو تفسیر يې کړو دا دی: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

مشهور مفسر امام بیضاوي له مخکینيو آيتونو سره، چې د روژې په لړه دي، د دې آيت تر او داسې تړگندوي: څرنگه چې په مخکینيو آيتونو کې الله پاک مومنانو ته د رمضان د بشپړې مياشتې په روژې نيولو، د الله پاک د شکر په ويستلو او د هغه پر لویۍ د اقرار کولو امر کړی و، په دې آيت کې يې دې ته متوجه کړل چې الله پاک د بندگانو له حالاتو خبر دی، د هغوی خبرې اوري او دعاگانې يې قبلوي.^(۲)

۱- التفسير الوسيط للطحاوي، تفسير آيت ۱۸۶ سوره البقرة.
 ۲- حاشية شيخ زاده على تفسير البيضاوي، ج ۱/ ۴۹۵.

د روژې د آيتونو په منځ کې د دعا د آيت راتللو دليل امام ابن کثير داسې رابښي: الله پاک غواړي چې بندگانو ته د رمضان د روژې له بشپړولو وروسته او د روژه ماتي پر مهال د دعا کولو لارښوونه وکړي.^(۱)

د روژې په جريان کې او د روژه ماتي پر مهال د روژتي دعا قبلېدو په اړه له خورځ پيغمبر څخه زيات احاديث راټول شوي دي.

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما روايت کوي: سمعت رسول الله ﷺ يقول: «للمصائم عند إبطارهِ دعوة مستجابة. فكان عبد الله بن عمر إذا أفرج أهلُه وولده ودعا»^(۲). ژباړه: له رسول الله ﷺ څخه مې واورېدل: د روژه ماتي پر مهال د روژتي دعا قبوله ده. عبدالله بن عمر ؓ به د روژه ماتي پر مهال خپله مېرمن او کوچنيان راپوځای کول او په کله به يې دعا کوله. په يو بل حديث کې له رسول الله ﷺ څخه روايت شوی چې فرمايي: «إن للمصائم عند فطرهِ دعوة ما ترد»^(۳). ژباړه: د روژه ماتي پر مهال د روژتي داسې دعه چې نه ردېږي.

په بل حديث کې پيغمبر ﷺ فرمايي: «ثلاثة لا ترد دعوتهم: الإمام العادل، والمصائم حتى يفطر، ودعوة المظلوم...»^(۴). ژباړه: درې کسانو دعا نه ردېږي: د عادل پاچا دعا، د روژتي دعا، ترڅو روژه ماته کړي او د مظلوم بنده دعا.

له دې امله روژتي بايد د روژې د مياشتې له برکتونو څخه په گټې اخيستلو سره په دعا او زاری کولو کې زيار وباسي او له الله پاک څخه چې فاضي الحاجات (د حاجتونو پوره کوونکي) دی د خپلو روا مقصودونو په غوښتلو کې سستي ونه کړي.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د روژې د روحي او روغتيايي گټو په هکله خپل نظريات وړاندې کړي.

د لوست گټې او لارښوونې

امام فخرالدين رازي رحمه الله د رمضان د مبارکې مياشتې په هکله د الله ﷻ د فضل او رحمت دلايل په لاندې توگه بيان کړي دي:

❖ دا فريضه يوازې د اسلام د پيغمبر د امت لپاره فرض شوې نه ده، بلکې په پخوانيو امتونو هم فرض شوې وه، نو هر حکم چې عموميت ولري د هغه ترسره کول هم عام او آسانه وي.

۱- تفسير ابن کثير، ج ۲ ص ۱۹۳.

۲- مستد أبو داؤود الطيالسي، حديث ۲۲۱۲.

۳- سنن ابن ماجه، کتاب الصوم، حديث ۱۷۵۳. والمستدرک للحاکم ج ۱ ص ۴۲۲.

۴- المسند الإمام أحمد بن حنبل، ج ۲ ص ۴۴۵، سنن الترمذي، کتاب الدعوات، حديث ۵۲۵۸، سنن النسائي، حديث ۱۷۵۲.

❖ د روژې فريضة د تقوى د حاصلېدلو لامل ده. كه دا فريضة نه واى ، نو د تقوى د لورى فضيلت حاصلول به هم له منځه تللي و.

❖ الله تعالى دا لويه فريضة په ټاكلو او معلومو ورځو پورې محدوده كړې ده، كه دا فريضة د تل او يا ډېرې مودې لپاره واى، نو د مؤمنانو لپاره ستونزمنه وه.

❖ الله تعالى د روژې مياشت له ټولو مياشتو نه خوره گرځولې ده او په دې مياشت كې بې قرآن كريم نازل كړ.

❖ الله تعالى د مسافرو او ناروغانو لپاره د روژې نيولو تكلېف او ستونزه لري كړې ده او د دوى لپاره يې د روژې نيول د راحت او هوساينې په ورځو كې روا گرځولې ده.

پوښتنې

۱. د روژې د مباركې مياشتې د مرتبې او فرضيت په هكله د لوست په رڼا كې معلومات وركړئ.

۲. د اسلام په مقدس دين او نورو امتونو كې د روژې توپير په لنډه توگه شرحه كړئ.

۳. د رمضان د مياشتې د روژې د نه نيولو له رخصت نه كوم كسان گټه پورته كولى شي؟

۴. كوم كسان چې د رمضان د مياشتې روژه په شرعي عذررونو خوري، بايد څه وكړي؟

۵. كه څوك پرته له شرعي عذره روژه پرېږدي، پر هغه باندي څه حكم مرتبېږي؟

۶. د لوست وروستى آيت په څه دلالت كوي؟ په لنډه توگه يې واضح كړئ.

۷. د رمضان د مياشتې په روژه كې د مؤمنانو لپاره د الله ﷻ د فضل او رحمت نښې او دلايل شرحه كړئ؟

د رمضان د روژې د ټولنيزو او فردي اغېزو په هكله يوه مقاله وليكئ چې له شلوو كرښو كمه نه وي.

حج د مؤمنانو د نړيوال يووالي څرگندوی

قال الله تعالى: ﴿وَرَأَوْا بُرْقَانًا يُبْرِئُ الْبَرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُنْشِرَكَ بِي شَيْئًا وَطَهُرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ۖ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ۖ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقْتَهُمْ مِنْ بَهِيمَةٍ ۖ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْبَيْتِ الْفَقِيرِ ۖ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَتَثُّمَ لِقَائِهِمْ وَيُورُوا لِسُدُورِهِمْ وَيُطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ۖ ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُنَالَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَرْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ۖ﴾ [الحج: ٢٦-٣٠]

د ځينو کلمو معناوي

- بُرْقَانًا: ومو ټاکنه، چمتو مو کړ.
- وَأَذِّنْ: اوعلان وکړه.
- رِجَالًا: پیاده - پلي.
- ضَامِرٍ: د سفر او لوړې له امله ډنګر او ضعیف.
- فَجٍّ عَمِيقٍ: لرې او ژورې لارې، ګوښې او لږ خوښه.
- لْيَقْضُوا: پاک کړي، لرې کړي.
- تَتَثُّمَ: خپله ناپاكي او خیرۍ.
- الْعَتِيقِ: پخوانۍ، د زورورو له غلې څخه آزاد او خوندي.

ژباړه

یاد کړه هغه وخت چې موزد د ابراهیم علیه السلام لپاره د دغه کور(د کعبې د خوږنې) ځای ټاکلی و(له دې هدایت سره) چې له ما سره هېڅ شی مه شریکوه او زما کور د طواف کوونکو او قیام او رکوع او سجده کوونکو لپاره پاک کړه. او خلکو ته د حج لپاره عمومی اعلان وکړه چې هغوی تاته له هر لرې ځای څخه پلي او پر او ښانو سپاره راشي.

ترڅو هغه گټې وړينې چې دلته د هغو لپاره موجودې دي او په څو ټاڪلو ورځو كې په هغو څارويو باندې د الله ﷻ نوم واخلي چې هغه تعالى دوى ته وركړي دي، په خپله يې هم وځوري او تنگ لاسو محتاجانو ته يې هم وركړي.

بيا دې خپل خبرې او كردونه ليرې كړي، خپل نذر ونه (واجبات) دې پوره كړي او د لرغونې خونې طواف دې وكړي.

خبره همدا ده او څوك چې د الله ﷻ د وضع كړاى شوى حرمتونو درناوى وكړي، نو دا ورته د هغه د رب په وړاندې ډېره غوره ده او ستاسې لپاره څاروي حلال وگرځول شول، پرته له هغو شيانو څخه چې تاسې ته بنودل شوي دي، نو د بتانو له بېلتې نه ځان وساتئ او له دروغو ويناوو څخه ډډه وكړئ.

تفسير

د كعبې شريفې د جوړښت اساس او مقصد

مبارك آيتونه بيانوي چې كعبه شريفه د توحيد پر بنسټ جوړه شوې ده او د هغې د جوړښت مقصد د يو الله ﷻ عبادت او بندگي ده. الله پاك له لومړۍ شيبې څخه خپل خليل ابراهيم عليه السلام ته د كعبې د جوړولو ځاى معلوم كړ او ده ته يې امر وكړ، ترڅو د كعبې تهدا ب د سوچه توحيد او دده د عبادت پر بنسټ كېږدي. دا كعبه د شرك او كمراهۍ له شكوكو او له ظاهري او معنوي پلټيو څخه پاكه كړي. لكه څرنگه

چې يې فرمايلى دي: ﴿أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا﴾

بيا الله تعالى خپل نبي حضرت ابراهيم ﷺ ته امر وكړ چې د كعبې د ودانۍ له جوړولو وروسته د الله ﷻ بندگانو ته اعلان وكړي چې د كعبې شريفې حج ته راشي. هغه وخت به هغوى وړينې چې د الله ﷻ مومنان بندگان د ځمكې له هرې گوښې او كنارې څخه پلي او سپاره او په هره زمانه كې به په خپلو موجودو وسايلو سره د الله ﷻ د كور د حج او زيارت په نيت ډله ډله راځي او تر قيامته پورې به دا خوځښت، كوښښ او هلې ځلې دوام لري.

ابن كثير په خپل تفسير كې ليكلي دي: كله چې ابراهيم ﷺ كعبه شريفه جوړه كړه، نو الله ﷻ ورته امر وكړ چې خلك د بيت الله شريف د حج لپاره راوغواړي. ابراهيم ﷺ وويل: اى زما پالونكېه: زه څرنگه خلك ستا د كور حج ته راوغواړم حال دا چې آواز به مې د تېولو غوږونو ته ونه رسېږي؟ نو ورته وويل شول چې ته اعلان وكړه او رسونه يې

ماته پريږده. ابراهيم عليه السلام اعلان وکړ، خلک يې د بيت الله الحرام حج ته راوبلل. الله تعالی د ابراهيم عليه السلام دا اعلان د ځمکې ټولو سيمو ته ورساوه او ټولو موجوداتو د **(ليک اللههم ليک)** غږ پورته کړ چې د الله جل جلاله د دې وعدې مطابق د مليونو انسانانو زړونه، د نړۍ په گوټ، گوټ کې د کعبې شريفې په لوري هو سيري او د هغې په ليدو او طواف روښانه کيږي او دا خوځښت به تر قيامته پوري جاري وي.

حج د خير، برکت او گټې موسم

پورتني آيتونه د حج او اړوندو شعايرو په هکله دي. حج د اسلام پنځم رکن او د دې ستر انسان جوړوونکي دين له مهمو شعايرو څخه دی. حج په هر هغه مکلف مسلمان باندې فرض دی چې د ادا کولو جسمي او مالي توان يې ولري. مليونونه مسلمانان په کال کې يو ځل د نړۍ له گوټ گوټ څخه د حج په ايساني غونډه کې سره راټول او د اسلامي امت د يوالي څرگندونه کوي. د احرام په سپينو جامو کې له اخلاص او ايمان په ډک کو اوازونو په يوه وخت او يوه ځای کې دا جملي تکراري چې: «**ليک اللههم ليک، ليک لا شريک لک ليک، ان الحمد والنعمة لک والاک، لا شريک لک**» (مور حاضر يو! ربه مور حاضر يو! ته شريک نه لري! مور حاضر يو! بشکه ثنا او نعمتونه ستا دي، پاچاهي ستا ده، ته سيال او شريک نه لري).

د حج عبادت د انسانانو تر منځ د برابرۍ او مساوات څرگندوی دی. په دې انسان جوړوونکي عبادت کې مليونونه نارينه او ښځينه، د نړۍ له بېلابېلو سيمو څخه، په بېلابېلو ژبو، بېلابېلو رنگونو، د مختلفو قومونو او توکمو څخه په يو رنگ جامو، يوه غبر، يوه وخت او ځای کې واحد الله جل جلاله ته په عبادت مشغوليږي او په بې ساري ستره غونډه کې د انسانانو برابري نندارې ته وړاندې کوي.

حج د گناهونو د مغفرت لامل گرځي او بدله يې جنت ته ننوتل دی. پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايي: «**الحج البرور ليس له جزاء الا الجنة**»^(۱). د قبول شوي حج بدله جنت دی. په بل حديث کې خورن پيغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايي: «**من حج فلم يرفث ولم يفسق، رجع كيوم ولدته أمه**»^(۲). يعنې چا، چې حج ادا کړ او په هغه کې يې د جماع او د جماع له مقدماتو څخه (چې په حج او عمره کې د احرام

۱- مسند امام احمد بن حنبل، حديث ۸۱۹۳، و مسند الحميدى، حديث ۹۶۸.
۲- متفق عليه، صحيح البخارى، حديث ۱۷۳۳، و صحيح مسلم، حديث ۲۴۸۱.

له ممنوعاتو څخه دي) ډوډه وکړه او د فسق (د حرامو ارتکاب او د فرايضو پرېښودلو) مرتکب نه شو، له گناه څخه داسې پاکيږي لکه له مور څخه چې نوی زېږېدلی وي.

هماغسې چې په مبارک آيت کې راغلي: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾؛ حج د يو الله په وحدانيت اقرار او د هغه څخه د شريک نفی کول دي، حج له ټولو درواغجنو خدايانو او باطلو معبودانو څخه د کرکې څرگندونه ده. حج له ظالمو او ستمگرو قوتونو څخه د بيزاری، اعلان دی، حج د بندگانو د اسارت له منگولو څخه د انسانانو پر آزادۍ ټينگار دی.

د مبارک آيت بله ټينگه غوښتنه داده چې څرنگه چې حقيقي لويوالی يوازې الله ﷻ لره دی، بايد د هغه د شعارو و حرمت وساتل وشي ﴿وَمَنْ يُعْظِمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾.

بل ټکی چې الله تعالی په ذکر شوي آيت کې بيان کړی دا دی چې مؤمنان د بيت الله حج ته په راتگ سره خپلې گټې لاس ته راوړي. قرآنکريم «د منافع» لفظ په ذکر شوي آيت کې د نکړې په توگه ياد کړی چې د منفعت ټولو ډولونو ته شاملېږي او شمير يې ممکن نه دی. دا هم د قرآن کريم له معجزو څخه يوه معجزه او د کعبې شريفې ښېگڼه او برکت دی چې د تاريخ په اوږدو کې مؤمنان او الله پالونکي انسانان هر کال د ځمکې له کوټ کوټ نه مکې مکرمې ته راټولېږي او يوه نړيواله غونډه جوړوي او د خپلو ديني او دينوي گټو شاهدان وي. د مؤمنانو له ديني گټو څخه يوه داده چې الله تعالی يې گناهونه ښيي او دعاگانې يې قبولي او له هغوی څخه راضي کېږي. دينوي گټې يې دا دي: په دې مقدس او پاک ځای کې د مسلمانانو راغونډېدل، يو له بل سره پېژندگلوې، مرسته او په خپلو کې يو بل ته د ښېگڼې لاس غځول، بې وزلو ته د خوړو ورکول، مالي گټې، لکه: د حلال او روا تجارتي مالونو تبادله او نورې بېلابېلې هغه ښېگڼې چې د زمانې په تېرېدو رامنځته کېږي او مسلمانان به يې په راتلونکې کې شاهدان اوسي.

همدارنگه الله تعالی په ذکر شويو مبارکو آيتونو کې په دې مقدس او پاک ځای کې د انسانانو تر منځ مساوات او برابری ته اشاره کړې او د پاک الله په يووالي او له شرک او بت پالنې څخه په ډوډه کولو يې ټينگار کړی.

فعاليت

زده کوونکي دي د بيت الله الحرام د حاجيانو د گټو په باره کې، چې د عموم لپاره د نکړې په صيغه ذکر شوي دي، بحث او څېړنه وکړي او خپل نظريات دي په ترتيب سره بيان کړي.

د لوست گټې او لارښوونې

په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې ډېرې گټې او لارښوونې پرته دي، چې ځینې یې دا دي:

❖ د کعبې شریفې د ودانولو وډوب، کله چې له نړیدو سره مخ شي.
 ❖ کعبه او بیت الله الحرام باید پاک او ستره وساتل شي او د طواف کونکو او لمونځ کونکو لپاره چمتو واوسي او باید له هر ډول شرک، گناه، جگړو او شخړو څخه خوندي وي.

❖ د بیت الله الحرام د حایانو لپاره د آسانتیاوو د چمتو کولو په خاطر د دفترانو او موسسو جوړولو مشروعت.

❖ د حج په سفر او د حج په موسم کې مشروع تجارت جواز لري.

❖ مسلمانان د حج د فریضې په ادا کولو کې گټې دیني او دنيوي لوبې گټې لاس ته راوړي.

۱. لاندې کلمې او لغات معنا کړئ:

(بُرَأْنَا - وَأَذَّن - رَجَلًا - ضَامِرٌ - فَجَّ عَمِيْقٌ - لِقُضُوْا)

۲. کعبه شریفه چا جوړه کړې ده؟

۳. کعبه شریفه د کومو مقصدونو لپاره جوړه شوې ده؟

۴. د حج د ارکانو نومونه واخلئ.

۵. د حج ځینې دیني او دنيوي گټې بیان کړئ.

په حج کې د انسانانو د مساوات او برابری په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

له خلکو سره نیکي او ښېگڼه

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿لَا وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالَّذِينَ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَلًا فَخُورًا﴾ الَّذِينَ يَخْلُونَ وَيَسْأَلُونَ النَّاسَ بِالْخُلِّ وَيَكْهِنُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿وَالَّذِينَ يَبْغُونَ أَمْوَالَهُمْ رَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْفِقُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْبِرِّ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ﴿وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا﴾﴾ [النساء: ۳۶-۳۹]

د ځينو کلماتو معناوې

د خپلوۍ لرونکي (خپلوان).

مسافر.

ذِي الْقُرْبَىٰ:
وَابْنِ السَّبِيلِ:

وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ:

وَالْجَارِ الْجُنُبِ:

وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ:

وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ:

مريان او وينزي.

په تکبر او غرور سره په لاره تلوونکی.

مُخْتَلًا:

په نسب، چوکۍ او مال فخر او ویاړ کوونکی.

فَخُورًا:

تړدې ملګری، یو له بل سره تړلی.

قَرِينًا:

ژباړه

او تاسو تېرل د الله بندګي وکړئ، له هغه سره هېڅ شی مه شریکړئ، له مور او پلار سره غوره چلن وکړئ، له خپلوانو، یتیمانو او مسکینانو سره نیک چلن وکړئ او له خپلوانو ګاونډیو یا نورو سره، پر دیو ګاونډیانو سره، د څنګ له ملګري او مسافر سره او له هغو وینزو او غلامانو سره چې ستاسې په لاس کې وي، د احسان چال چلن وکړئ. یقیناً الله داسې څوک نه خوښوي چې کبر کوونکی، مغروره او په خپله لوړ ټیا ویاړي.

او داسې کسان هم د الله ﷻ نه خوښیږي چې بخېلي کوي او نورو ته هم د بخېلي کولو لارښوونه کوي او هغه څه(شتمني) پتوي چې الله ﷻ په خپله پیرزوينه هغو ته ورکړې ده. د دغه راز نعمت منکرو خلکو لپاره مود رسوا کونکي عذاب تیار کړی دی.

او هغه خلک هم د الله ﷻ نه خوښیږي چې خپل مالونه صرف خلکو ته د ښودلو(ریا) لپاره لگوي او په حقیقت کې نه پر الله ﷻ ایمان لري او نه د آخرت په ورځ. رښتیا دا ده چې شیطان د چا ملگری شي د هغه ډېره بده ملگریا په برخه شوه.

په دغو خلکو به څه شوي وای که دوی پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ایمان راوړی وای او څه چې الله ﷻ ورکړي دي له هغو نه یې لگولي وای؟ که دوی داسې کولای، نو له الله ﷻ څخه د دوی د نیکۍ حال پټ نه پاتې کیږي او هغه ورباندې پوهیږي.

تفسیر

له نورو سره احسان او ښېگڼه

الله تعالی په دې ذکر شویو مبارکو آیتونو کې مؤمنانو ته شرعي احکام بیان کړي دي چې عمل پرې وکړي او د دنیا او آخرت نیکمرغي یې په برخه شي. په لومړني آیت کې الله تعالی خپلو بندګانو ته امر کړی چې خاص د ده عبادت وکړي او شریک ورسره ونه نیسي. همدارنګه له خپل مور او پلار سره ښېگڼه وکړي او د دوی له پیروی نه سرغړونه ونه کړي. همدارنګه له خپلوانو، یتیمانو، فقیرانو او خپلو او پړدیو ګاونډیانو او دوستانو، لکه مېړه او میرمن، د سفر ملګری، ټولګیوال او د دفتر همکار، مسافرو، نوکرانو او نورو سره ښېگڼه او احسان وکړي. البته له ذکر شویو خلکو سره احسان او نیکي یو ټاکندي او ضروري امر دی، که نه احسان او ښېگڼه په اسلام کې په هر حالت کې د مسلمان وجیبه او مسئولیت دی، لکه چې الله تعالی په بل آیت کې فرمایي دي: ﴿وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [البقره: ۱۹۵]

یعنې نیکي وکړئ، یقیناً الله نیکي کوونکي خوښوي.

فعالیت

زده کوونکي دي د خپل ښوونکي په لارښوونه د ګاونډیانو د ډولونو په باره کې او د دوی د هریوه د حقوقو په هکله د اسلام له نظره بحث او څېړنه وکړي او د ټولګیوالو په منځ کې دې شرحه کړي.

د بخل او تکبر بدوالی

په دویم آیت کې الله تعالیٰ بخل او تکبر د دوو ناوړو صفتونو په توګه یاد کړي دي او په ډاګه کړې بې ده چې هغه تعالیٰ د دې دواړو صفتونو لرونکي نه خوښوي. مبارک آیت په مال او علم کې بخل کول دواړه ناوړه کارونه ښودلي دي. اهل کتابو چې د اسلام د پیغمبر صفتونه په خپلو کتابونو کې ښه پېژندل، خو پتول یې، د مغوری دا کار تر ټولو ناوړه بخل شمېرل کېږي.

همدارنګه د مدینې یهودیانو به انصارو ته ویل: له محمد او یارانو سره یې مالي مرستې مه کوئ چې تاسو به د فقر او ښوړنې سره مخ شئ، الله تعالیٰ د دې بخل او شومتیا په وړاندې دوی ته د ډېر سخت عذاب زبیری ورکړ او فرمایي: ﴿وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا﴾.

الله تعالیٰ د منافقانو ډله چې په الله او د آخرت په ورځ ایمان نه لري، خو د خلکو د غولونې او ریا په خاطر څه مالونه صدقه کوي، ملائمه کړې او د شیطان دوستان یې معرفي کړي دي. په پای کې یې دوی ته د بدو پایلو او دردناک عذاب وعده ورکړې، بیا هم مبارک آیت منافقان د ایمان تصحیح ته رابللي، ترڅو د نفاق او د الله ﷻ د لعنت له دايرې څخه ووځي. لکه چې د دوی په هکله فرمایي: ﴿وَمَذًا عَلَيْهِمْ لُزُومًا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَقْنُتُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ﴾. یعنې څه زیان به دوی ته رسیدلی وای، که چیرې یې په الله او د آخرت پر ورځ ایمان راوړی وای او له هغه څه نه چې الله دوی ته ورکړي یو څه یې نفقه کولای؟!

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو څښتنې ګټې او لارښوونې په دې ډول دي:

❖ عبادت یوازې او یوازې د الله پاک حق دی او هېڅ شی باید ورسره پکې شریک نه شي.

❖ په دې آیت او نورو آیتونو کې له مور او پلار سره ښېګڼه کول د الله پاک د توحید او عبادت پسې متصل ذکر شوي چې د مور او پلار سره د ښېګڼې او درناوي کولو په اهمیت دلالت کوي.

❖ له نورو سره ښېګڼه کول د مسلمان دنده او مکلفیت دی.

❖ فخر او ویاړ چې له غرور او تکبر نه پېدا کېږي د الله ﷻ په وړاندې یو ناوړه او کرکجن عمل دی.

❖ بخل او په هغه امر کول حرام کار دی، همدارنګه د علم او پوهې پټول هم حرام دي.

❖ د ریا حرمت او دا چې ریا کاران تر ټولو زیات بد دي.
❖ د نا اهلو ملګرو بدې، چې یو بل بدو او ناوړو کارونو ته رابولي.

۱. لومړي مبارک آیت د لسو حقونو په اداء کولو امر کړی، هغه لس حقونه کوم دي؟
۲. په علم او پوهه کې له بخل څخه مراد څه شی دی؟ دیوه مثال په ترڅ کې یې څرګند کړئ.
۳. په پورتنۍ آیت کې د ریا کارانو بدې بیان شوي ده. له ریا کارانو څخه په دې آیت کې کوم کسان مراد دي؟
۴. په تېر شوي آیت کې شیطان د کومو خلکو ملګری ښودل شوی او د شیطان د ملګرتیا پالې څه دي؟

د آیتونو او احادیثو په رڼا کې (د علم په خپرولو کې د بخل کولو زیانونه) تر سرلیک لاندې پنځلس کرښې مقاله ولیکئ.

حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول

قال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنَّ كُنتُم
إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ۚ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخَيْزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ
اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ [البقرة: ۱۷۲-۱۷۶]

د ځينو کلمو معناوي

- طَيِّبَات: د طيب جمع ده، حلال شيان.
- لَه ذَبْحِي پَر ته مړ شوی حيوان.
- ذَبْحِي په وخت کې روانه وينه
- وَالدَّمَ:
- أُهْلٌ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ: هغه چې د الله له نامه پرته د بل چا په نوم ذبحه شوی وي.
- اضْطُرَّ: اړايستل شو. د لوړې يا وهلو په وسيله.
- غَيْرَ بَاغٍ: بغاوت او تېری کوونکی نه وي.
- وَلَا عَادٍ: له حد نه تېرېدونکی نه وي.

ژباړه

ای مؤمنانو که تاسې په رښتیا سره د الله بندګي کوونکي یاست، نو کوم پاک شيان چې موز د درګري دي، هغه په ډاډه زړه خوړئ او د الله شکر وباسئ.

د الله له لوري که پر تاسې څه بندیز لګول شوی، نو هغه دا دی چې مر داره مه خوړئ، د وینې او خنزیر د غوښې له خوړلو ډډه وکړئ او داسې کوم شی مه خوړئ چې پر هغه له الله نه پرته د بل چا نوم اخیستل شوی وي. هو، که څوک د اړتیا په حالت کې وي او له دغو شيانو څخه کوم شی، پرته له دې چې د الهی حکم د ماتولو اراده ولري یا له حده تېری وکړي، وخوري، نو پر هغه څه وبال او ګناه نشته. الله ښونکی او رحم کوونکی دی.

تفسیر

د جاهليت په زمانه کې د عربو مشرکانو د خپلو پلرونو او نیکونو په پوځ او بی مفهومه تقلید سره هغه حیوانات چې الله ﷻ حلال کړخولي وو، په مختلفو بڼو د بتانو په نامه نذر

کول او په ځانزونو بې حرام کړي وو. همدارنگه اهل کتابو، په تېره نصارو او ځینو نورو ملتونو، په خپل باطل گومان خپل نفس ته په عذاب ورکولو او له مختلفو نعمتونو څخه د ځان په محرومولو الله ﷻ ته نژدېوالی غوښته.

الله تعالی محمدي امت ته په ټولو ملتونو او امتونو غوره والی وربښه او هغه بې وسط او منځگړی امت وگرځاوه. په تېر شویو آیتونو کې الله تعالی مومنانو ته خطاب کړی کوم څاروي او نور پاکیزه شیان چې الله ﷻ د روزی په عنوان تاسو ته حلال کړي دي، هغه وخورئ، خو د دې نعمتونو په وړاندې د خپل پروردگار په الوهیت او ربوبیت اعتراف وکړئ، د الله ﷻ شکر او ستاینه ادا کړئ او دغه الهي نعمتونه د مشرکانو او نورو ملتونو په څېر په ځانونو مه حراموئ، ځکه الله تعالی وینه، د خنزیر غوښه، د هغه حیوان غوښه چې پخپله مړ شوی وي او یا بېړي د الله تعالی له نوم پرته د بل چا نوم اخیستل شوی وي، حرام گرځولي دي. خو سره له دې هم که څوک مجبور او ناچاره شي، نو له هلاکت نه د ځان ژغورلو لپاره له همدې حرامو شیانو څخه ګټه اخیستلی شي، په دې شرط چې د دې حرامو شیانو په خوړلو کې یې د خپل نفس لذت او خوشحالي مراد نه وي او یا دې حرامو ته په حلالو شیانو غوره والی ور نه کړي. همدارنگه دا حرام خواړه د ضرورت له اندازې زیات ونه خوري، بلکې دومره وخورې چې خپل ځان له هلاکته وژغوري.

په دویم آیت کې الله پاک ځینې شیان حرام کړي دي او مسلمان مکلف دی چې له خوړلو یې ځان وساتي. له شک پرته د نوموړو شیانو په حراموالي کې زیاتې ګټې او حکمتونه شته، ځکه علیم او حکیم خدای په خپل اذلي علم او حکمت سره ښه پوهیږي چې کوم شیان انسانانو ته ګټور او کوم ورته زیانمن دي. نن چې د قرآن مجید له نزول څخه څه د پاسه څوارلس سوه کاله تېر شوي دي، علمي څېړنې ښیي د هغو شیانو خوړل چې اسلام منع کړي دي، لکه د خوګ غوښه، مرداره، شراب، مخدره توکي، او داسې نور د انسان روغتیا ته په زیان رسولو سربېره د نورو زیاتو اقتصادي او ټولنیزو زیانونو لامل هم کیږي.

د هغو څارویو د غوښې خوړلو تحریم د آیت بله غوښتنه ده چې له الله پاک څخه پرته د بل چا په نامه ذبحه یا نذر شوي وي. پرته له شکه ذبحه او نذر د لمانځه، روژې، زکات، دعا، رکوع او سجدي په څېر د عبادت له ټولونو څخه دي او له الله ﷻ پرته د بل چا عبادت کول شرک او ناروا عمل دی، ځکه عبادت یوازې او یوازې د الله ﷻ لپاره خاص

دی. مسلمانان په هر لمانځه کې په وار وار سره د دې آیت په لوستلو ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ [الافتحة: ۴] د یو خدای سره ژمنه کوي چې یوازې د هغه عبادت به کوي او د هغه سره به هیڅوک په عبادت کې نه شریکوي.

الله تعالی د آیت په آخر کې په مومنانو احسان کړی، عفو او ښښه یې ورته اعلان کړې او د خپل دین په آسانی یې ټینګار کړی.

فعالیت

زده کوونکي دې د خپل ښوونکي په لارښوونه د ﴿خَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ﴾ د مفهوم په هکله بحث او څېړنه وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

- ❖ الله تعالی په خپلو بندګانو نعمتونه پیرزو کړي دي چې له هغو څخه د حلالې او پاکې روزۍ په توګه ګټه واخلي او د الله ﷻ شکر او ستاینه وکړي.
- ❖ په مبارک آیت کې حلال شیان د خپل عاموالي او زیاتوالي له مخې شمیرل شوي نه دي، یوازې حرام شیان شمیرل شوي او نومونه یې یاد شوي دي.
- ❖ مینه (مردار) هغه حیوان دی چې پرته له ذبحې یې سا وتلې وي.
- په مړو حیواناتو کې ټول هغه حیوانات شامل دي، چې زندۍ شوي وي، وهل شوي وي، په کوم لوړځای څخه لوړېدلي وي، په ښکر وهل شوي وي یا څیروونکو حیواناتو نیم خوړلي وي او یا د ژوندي حیوان له بدن څخه کومه ټوټه غوښه پرې شوې وي.
- ❖ همدارنګه خورډ پیغمبر ﷺ په صحیح حدیث کې د څیروونکو حیواناتو او پنځې لرونکو مرغانو له خوړلو منع کړې او هغه یې حرام ګرځولي دي.
- ❖ ماهی (کب) او ملخ د پیغمبر ﷺ د دې حدیث پر بنسټ د مردار حیوان له حکم څخه خارج دي، چې فرمایي: "أُحِلَّتْ لَنَا مَيْتَانِ وَدِمَانِ: الْمَسْكُ وَالْجُرَادُ وَالْكَبِدُ وَالطَّحَالُ" یعنې مړه ټه دوه مړه او دوه وینې حلالې شوې دي. ماهی او ملخ، پنه او توری.
- ❖ حرامه وینه هغه ده چې له ژوندي حیوان څخه یا د حیوان د ذبحې په وخت کې جاري شوي وي، خو کومه وینه چې له غوښې سره ګډه ده، هغه حرامه نه ده، خوړل یې پاک نه لري.

❖ د خوځک غوښنه، خوړي، پوستکي او ټول اجزاء يې په حرمت کې شامل دي.

❖ الله تعالى د ذکر شويو حرامو شيانو خوړل د ضرورت او ناچارۍ پخپلې د نفس د هلاکت له ويرې په دې شرط روا کړي، چې په آيت کې راغلې استنناگانې مراعات شي.

۱. د لاندې کلمو او لغاتو معنا روښانه کړئ:

(الْمَيْتَةُ، وَالْدَمُّ، أَهْلٌ بِهِ لَغَيْرِ اللَّهِ، اضْطُرَّ، غَيْرَ بَاغٍ، عَادٍ)

۲. کوم شيان دي چې په آيت کې حرام گڼل شوي دي؟

۳. د مردارو حيواناتو له ډلې څخه کوم حيوانات مستتي دي؟ په نوي حديث يې ثابت کړئ.

۴. حرامه وينه کومه ده؟ واصله يې کړئ.

۵. له ﴿وَمَا أَهْلٌ بِهِ لَغَيْرِ اللَّهِ﴾ څخه مراد څه شی دي او ولې د محرماتو په ډله کې راغلي دي؟

۶. مسلمان په کوم حالت او د کومو شرطونو لاندې کولای شي له حرامو شيانو گټه واخلي؟

زده کوونکي دې د بېلابېلو حرامو خوړو د صحابي او ټولنيزو زيانونو په اړه شل کرښې مقاله وليکي.

د الله ﷻ په لار کې اتفاق (مال لگول)

قال الله تعالى: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ جَذَةٍ أَوْبَتْ سَمَكًا فِي كُلِّ سُبُلَةٍ مِائَةً جَذَةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَتًّا وَلَا أَدَى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدَى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَدَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثَرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾﴾ [البقرة: ٢٦١-٢٦٤]

د ځينو کلمو معناوې

زياتوي، خو براهه کوي بې.

يُضَاعِفُ:

احسان بارول، د خيراتونو يادونه د فخر، وياړ او غوره والي غوښتلو په نيت.

مَتًّا:

آزار ورکول په بدمه او ناوړه خبره چې عزت ته بې زيان ورسيري.

أَدَى:

ښکته او ښه وينا.

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ:

ښه د فقير او درويزه کړ له بد چلن څخه تېرېدنه.

مَغْفِرَةٌ:

غځي، چې هېڅکله نه محنتا جيري.

غَنِيٌّ:

عفو کونکي، جزا ورکولو ته پوره نه کوونکي.

حَلِيمٌ:

ښو په تېره.

صَفْوَانٌ:

سخت باران.

وَابِلٌ:

لغو، له خاورو پاکه.

صَلْدًا:

ژباړه

کوم خلک چې خپل مالونه د الله په لاره کې لگوي د هغو د لگښت مثال داسې دی لکه چې يوه دانه وکرله شي او له هغې نه اووه وري زرخون شي او په هر وري کې سل دانې وي، په همدې ډول کله چې د چا عمل ته د الله خوښه شي، زياتوالی پکې راولي هغه هم پراخوونکي او هم د علم څښتن دی.

کوم خلک چې خپل مالونه د الله په لار کې لگوي او له لگښت نه وروسته پاسلو نه نه کوي (احسان نه باروي)، نه آزار ورکوي، د هغو ثواب د هغو له رب سره دی او پر هغو څه وېره، ترهه، غم او خچکان نشته.

يوه خوږه خبره کول او له يوې ناوړې خبرې نه تېرېدل له هغه خيرات نه ډېر ښه دي چې ورېسې ازارول وي، الله ﷻ بې نياز دى او زغم د هغه صفت دى. اى مؤمنانو! خپل خيراتونه په پاسلو نه او آزار رسولو د هغه چا په څېر مه باطلوئ چې خپل مال مازي خلکو ته د ښودلو لپاره لگوي، نه يې پر خداى ايمان وي او نه د آخرت په ورځ، د هغه د لگښت مثال داسې دى لکه يوه ښويه تېره چې دوره پرې ناسته وي، کله چې سخت باران پرې وررېږي، ټوله دوره ترې يوسي او تېره همغسې ښويه سوټره پاتې شي. دې خلکو چې په خپل گومان سره د خيرات کومه نېکې گټلې ده له هغې نه هېڅ شى، د هغو لاس ته نه ورځي او کافرانو ته الله ﷻ سمه لاره نه ښيي.

تفسير

د نازلېدلو سبب

د يو روايت له مخې دا مبارک آيت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُبْفِقُونَ...﴾ د حضرت عثمان بن عفان او عبدالرحمن بن عوف په هکله نازل شوى. عثمان بن عفان د تبوک په غزا کې د اسلام لښکر مجهز کړ او عبدالرحمن بن عوف خپله نيمه پانگه، چې خلوړ زړه در همه وه، د تبوک د غزا په خاطر د اسلام پيغمبر ﷺ ته وړاندې کړه. د الله رسول ﷺ داسې دعا ورته وکړه: الله ﷻ دې په هغه څه کې چې خيرات او صدقه دي کړل او په هغه څه کې چې ځان ته دي وسپمول، برکت واچوي. همدارنگه د عبدالرحمن بن سمره د روايت مطابق کله چې عثمان بن عفان زر ديناره د نبى کریم ﷺ په حضور کې کېښودل، نبى کریم ﷺ د خوشحالى په حال کې دا روښى په خپلو مبارکو لاسونو لاندې باندې کولې، ويې فرمايل: "لويه خدايه، زه هم ترې راضي شوم او ته هم ترې راضي اوسه."

د الله ﷻ په لار کې د مال لگولو څو برابره اجر

مفسر ښو کړامو ويلي دي چې د ذکر شويو آيتونو حکم هر هغه مخلص نفعه ورکوونکي ته شامل دى چې خپل مال يې د الله ﷻ په لاره کې لگولى وي، قرآن کریم يې حالت د هغه تخم له دانې سره تشبیه کړى چې په حاصلخيزه ځمکه کې شنه شي، ښه وده وکړي او اووه وزري راوباسي چې په هر وزري کې سل دانې وي. دا ښايسته تشبیه هغه روښانه تعبير دى چې الله تعالى د خپلو مؤمنو بڼه گانو د سوچه او ښايسته عملونو اجر او

ثواب داسې درنوي، لکه هغه روزه دانه چې په ښه حاصل ورکونکې ځمکه کې وکرل شي او ښه زیات حاصل ورکوي.

بیا مبارک آیت بیانوي چې الله تعالی د الله په لار کې د مال لگونکو اجر او ثواب خو بیا مبارک کوي، بلکې د صدقې او مال لگولو اجر او ثواب د اتفاق کوونکي حالت ته په پام سره تر اووه سوه چنده زیات ورکوي. لکه چې الله ﷻ فرمایي دي: ﴿وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ﴾. هر کله چې صدقه په خالص نیت له سالم زړه څخه، له پاک نفس څخه او د حلال مال څخه په مناسب ځای کې ورکړل شي، په باوري توګه د هغې ثواب څو برابر، بلکې یې حسابه دی. ځکه د الله ﷻ فضل، احسان او ښه حدود نه لري. له همدې امله مبارک آیت په دې لویه وعده ختم شوی: ﴿وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ یعنې په خپل پراخ فضل او علم سره هرانسان ته د ده د نیت او عمل برابر بدله ورکوي.

احسان بارول او ازار رسول صدقې باطلوي

ورپسې آیت کې پر محتاج او درويزگر باندې د صدقه کوونکي احسان بارول او ازار رسول په سختو ټکو غندل شوي دي. دغه مبارک آیتونه ټينګار کوي لکه څرنگه چې الله تعالی د مخلصانه صدقې او د الله ﷻ په لاره کې د لګښت اجر او ثواب څو برابره کوي او خاوند یې له هر ډول ويرې او اندېښنو څخه په خپل امان کې ساتي، په همدې اندازه هغه صدقه او اتفاق چې د ریا او احسان بارولو او ازار رسولو سره مل شي، باطل او بې اغېزې کیږي او څښتن یې په دنیا او آخرت کې د سخت عذاب وړ ګرځي. په مبارک آیت کې د احسان بارولو او ازار رسولو څخه مقصد دا دی چې صدقه کوونکي د توهین او سپکولو په نیت صدقه اخستونکي ته خپله مرسته او صدقه وریادوي او احسان پرې اچوي او یا په بل ډول ورته ضرر او زیان رسوي. له همدې امله الله پاک فرمایي چې فقیر، محتاج او درويزه ګر ته نېکه خبره کول له هغې صدقې څخه غوره دي چې له ضرر او زیان سره مله وي، ځکه نېکه خبره او د درويز ګر د ټينګار په مقابل کې هغه نه عفو او ښه، له یوې خوا د درويز ګر د نفس د پاکۍ، مینې او محبت لامل ګرځي او له بلې خوا اجر او ثواب پرې حاصلیږي، خو هغه صدقه او اتفاق چې له احسان او منت سره مل وي، د فقیر او محتاج د زړه ماتیدو او بې عزتۍ لامل ګرځي او د هغه رنځ او درد زیاتوي. د اسلام د پیغمبر ﷺ صحیح حدیث دی چې: «الکلمة الطيبة صدقة»^(۱) یعنې: ښه خبره صدقه ده.

وروستي آيت د تهديد او وېرولو په لهجه مؤمنانو ته خطاب كړى او په صدقه كولو كې يې له احسان بارولو او ضرر رسولو څخه منع كړې دي. ځكه احسان بارول او ضرر رسول د صدقې او مال لگولو ثواب د الله ﷻ په نزد له منځه وړي او صدقه كړونكې د خلكو له مننې او احسان څخه هم محرومي. له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی چې د الله پيغمبر ﷺ فرمايي: **”لا يدخل الجنة مومن حتى، ولا عاق لوالديه، ولا مټان“**^(۱) يعنې: عادي شراب څښونكې، د مور او پلار عاق (نامنوكې) اولاد او احسان بارونكې جنت ته نه شي داخليدای.

مبارك آيت هغه صدقه چې احسان بارول او ځورول ورسره مل وي، له هغه منافق سره تشبیه كړې چې د ریا او ځان بنودنې په خاطر صدقه كوي او د الله ﷻ له اجر او ثواب څخه محروم وي. مبارك آيت مؤمنانو ته خطاب كوي چې خپلې صدقې او نفقې په احسان بارولو او ځورولو مه باطلوئ، ترڅو د هغه منافق په څېړنه شئ چې ریايي او نمایشي اعمال يې له منځه تللي وي. د احسان بارولو او ځورولو سره مل صدقه د هغې تېرې په څېر ده چې لږه دوره پرې پرته وي خو د سخت باران د اورېدو له امله تېره له دوړو او ګر د څخه پاكه شي او هيڅ حاصل نه وركوي.

د منافق د ریايي اعمالو حالت همداسې دی چې د الله ﷻ په دربار كې اجر او ثواب نه لري او نه له هغه څخه څه ګټه په لاس راوړي او الله ﷻ كافرانو ته چې كفر يې پر ايمان غوره كېلې، د ګټې په لوري هدايت نه كوي.

فعالیت

زده كوونكې دې د ښوونكي تر لارښوني لاندې په صدقې او مال لگولو كې د احسان د بارولو او ځورولو په هكله څو داسې نمونې، چې زموږ په ټولنه كې رواج لري، بيان كړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له مباركو آيتونو څخه لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه كېږي:

- ❖ د صدقه كړونكي لپاره د صدقې اونفقې غوره والی او د هغې ګټې او پايلې.
- ❖ د الله ﷻ په لار كې په مال لگولو باندې د احسان اچولو او ځورولو حراموالی.
- ❖ په دنيا كې د خلكو له مننې او احسان او په آخرت كې د الله ﷻ له اجر او ثواب څخه د احسان بارونكي صدقه وركونكي بې برخېوالی.

۱- النساء في سنة الكبرى ج ۳ ص ۱۷۶ حديث: ۴۹۲۰.

❖ محتاج او فقير ته په بڼه اړيکه خبره ځواب ورکول او درويزه گرته د نبی کریم ﷺ د حديث "الکلمة الطيبة صدقة". سره سم د سوال په ټينگار او بد خوږی، عفو او تېرېدنه.

❖ د ریا حراموالی لکه چې پېغمبر ﷺ فرمايي: "وإياکم والرباء فإنه الشربک الأصغر". يعنې: له ریا څخه پرهيز وکړئ ځکه ریا وېروکی شرک دی.

۱. لاندې کلمې او لغات معنا کړئ:
(بِضَاعِفٌ - مَثًا - أَذَى - مَغْفِرَةٌ - صَفْوَانٌ - وَابِلٌ - صَدًّا)
۲. ددې آيت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُبْذِفُونَ﴾ د نزول لامل شرحه کړئ؟
۳. الله پاک کوم ډول صدقې قبلوي؟
۴. الله ﷻ څرنگه صدقې څو برابره کوي؟ په مبارک آيت استدلال وکړئ.
۵. له احسان او څورولو سره مل صدقه څرنگه ده؟ دمثال په ترڅ کې بې شرحه کړئ.
۶. د درويزه گر په وړاندې ښکته خبره صدقه ده، د دې جملې معنا روښانه کړئ.
۷. الله تعالی هغه صدقه ورکوونکی چې په صدقې پسې احسان اچوي او څورول کوي له جسته محروم کړی، په دې هکله حديث نقل کړئ؟
۸. مبارک آيت هغه صدقه ورکوونکی چې له صدقې څخه وروسته احسان باروي او يا څورول کوي له ریا کار منافق سره تشبیه کړی. دا تشبیه شرحه کړئ.
۹. له احسان او اذيت سره مل صدقه په آخري آيت کې څرنگه تشبیه شوې ده؟ واضحه بې کړئ.

په قرآن کریم کې انساني مساوات

قال الله تعالى: ﴿لَا يَأْخُذُهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاهُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣٠﴾ قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَأَزِيدَنَّكُمْ مِنْ أَفْعَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٣١﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٣٢﴾﴾ [الحجرات: ١٣-١٥]

د ځينو کلمو معناوې

د شعب جمع، ډېر خلک چې يو واحد اصل سره جمع کړي وي.

د قبيلې جمع ده د شعب يوه څانگه.

ترڅو له يو بل سره وپېژني.

ستاسو تر ټولو دروند او عزتمن.

له تاسو څخه نه کموي.

شک او شبهه يې ونه کړه.

ژباړه

ای خلکو! موږ تاسې له یوه نارینه او یوې ښځې څخه پېل کړی او بیا مو تاسې قومونه او قبیلې وگرځولې، ترڅو یو تر بله وپېژنئ، په حقیقت کې د الله ﷻ په نزد له تاسې نه تر ټولو زیات عزتمن هغه څوک دی چې په تاسو کې تر ټولو زیات پرهیزگار وي. په باوري ډول الله ﷻ پر هر څه پوهېدونکي او باخبره دی.

اعرابو (د کلي او ښاري اوسیدونکو) وویل: موږ ایمان راوړی. دوی ته ووايه تاسو ایمان نه دی راوړی، بلکې داسې ووايئ چې موږ اطاعت کوونکي شو، ایمان لا تر اوسه ستاسې په زړونو کې داخل شوی نه دی. که تاسې د الله ﷻ او د هغه د رسول فرمانبرداري غوره کړئ، نو هغه به ستاسې د عملونو په اجر کې څه کموالی رانه ولي. په باوري ډول الله ﷻ غفور او رحیم دی.

په حقیقت کې خو مؤمنان هغه دي چې پر الله ﷻ او د هغه پر پیغمبر یې ایمان راوړ. بیا هغوی څه شک ونه کړ او په خپلو مالونو او سرونو سره یې د الله ﷻ په لاره کې جهاد وکړ. هغوی رښتیني خلک دي.

تفسير

د بشريت د اصل يوالی

الله تعالی په لومړني مبارک آيت کې ټول انسانان مخاطب کړي او ټينګار يې کړی چې تاسې مې له يو واحد اصل څخه پيدا کړي بڼه چې آدم او حوا دي. بيا مې تاسې د کورنيو او قبيلو او ډلو په بڼه وګرځولې ترڅو د نسب، خپلولی، قبيلو او ډلو په پېژندلو سره د يوې روغې او نېکې ټولنې په منځ ته راوړلو يو له بل سره مرسته وکړئ، نه د حيواناتو په څېر چې خپل اصل او نسب نه پېژني او د عقل او پوهې له نعمت څخه محروم دي. په دې وجه قرآن کریم د داسې انساني وحدت لپاره دعوت کوي چې د عدل، مساوات، محبت او ورورګلوی پر بنسټ ولاړوی.

باید وپوهیږو چې په نړۍ کې د پرمختګونو او تمدنونو رامنځته کېدل د انسانانو له يو بل سره د پېژندګلوۍ نتيجه ده، ځکه پېژندګلوي تفاهم رامنځته کوي او تفاهم د تعاون لامل کېږي. همدارنګه قرآنکریم په دې مبارک آيت کې د رنگ، نژاد او جنسيت توپيرونه په پام کې له نيولو سره پرته، د انسان حقوق اعلان کړي چې ټول انسانان په نسب کې سره وروڼه دي او د دوی انساني عزت او کرامت خوندي دی، ځکه انسان د الله ﷻ عزتمن مخلوق او د ځمکې پر مخ د ده خليفه دی. ټول انسانان يو واحد اصل ته رسېږي چې آدم او حوا عليهما السلام دي، خو هغه څه چې د دوی ترمنځ د غوره والي معيار دی هغه ديني ارزښتونه او د الله او رسول اطاعت او پيروي ده. د اسلام ستر پيغمبر ﷺ فرمايلي: **«إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صَوْرَتِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ»**^(۱) يعنې الله ستاسو څېرو او سرمايو ته نظر نه کوي، بلکې ستاسو زړونو او عملونو ته ګوري.

په دې ترتيب قرآن کریم د بشريت ټول اختلافات او توپيرونه يوې خوا ته پرېښي او انسانان يې د توحيد او تقوی تر بيرخ لاندې روستلي دي، ترڅو د يو بل په مرسته او کومک د الله ﷻ عبادت وکړي او د خپلولی او عصيت له ټولو ډولونو او جاهلانۀ دعوو او ناندريو څخه ځانونه ليري وساتي. لکه څرنګه چې د اسلام پيغمبر ﷺ اعلان کړی: **«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَآدَمُ خَلْقُ مَنْ تَرَابٍ. وَلَيَنْتَهِيَنَّ قَوْمٌ يَفْتَحُورُونَ بِأَبَائِهِمْ، أَوْ لِيَكُونَ أَهْلُونَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ الْجَعْلَانِ»**^(۲) يعنې تاسو ټول د آدم اولاده ياست او آدم له خاورې پيدا شوی. باید هر قوم يا ډله په اصل او نسب له وياړ څخه ځان وژغوري، پرته له هغه څخه د الله تعالی په دربار کې به له «جعلان»^(۳) څخه هم تپت او بې ارزښته وي.

^۱ - روايت مسلم.

^۲ - تهذيب سنن أبي داود ج ۴/۷۱۸.

^۳ - (جعلان) د جيم په زير هغه وړه حشره ده چې د حيواناتو د خويښايو سره ژوند کوي او خوراک يې د حيواناتو نجاست دی او هرکله چې خوشبيني ورته ورسېږي مري.

د ایمان او اسلام نعمت

وروسته له دې چې قرآن مجید دا اصل اعلان او تثبیت کړ چې تړل انسانان یوې مېدې او اصل ته راگرځي او دغوره والي او بهتری- معیار د بنیادمانو په منځ کې تقوی او نیک عمل دی، بیا مبارکو آیتونو بیان کړی چې یوازې د ایمان کلمه کافي نه ده، بلکې باید قلبی تصدیق او د اسلام د اوامرو او نواهیو ظاهري اطاعت او عملي التزام ورسره ملگری وي، ترڅو الله ﷻ ته د منلو وړ وگرځي.

په نبوي پیر کې په ښه چلانو کې داسې کسان وو چې په ژبه یې د ایمان دعوه کوله، خو زړونه یې په دنیا او دنیوي گټو مشغول وو، نو ځکه الله تعالی خپل پیغمبر ته امر وکړ هغوی ته ووايي چې یوازې په ژبه د ایمان په څرگندولو تاسو حقیقي مؤمنان نه گڼل کیږئ، ترڅو زما رسالت تصدیق نه کړئ او د الله او رسول ټولو اوامرو او نواهیو ته تسلیم نشئ، په دې توگه مبارکو آیتونو د ایمان حقیقت بیان کړی، فرمائي: ﴿أَلَيْسَ الْمُؤْمِنُ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَمْ يَرْسُلُوا بِأَمْرِ إِلَهُمْ وَانْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ یعني حقیقي مؤمنان هغه کسان دي چې پر الله او د الله پر پیغمبر ایمان راوړي او په خپلو عقیدو کې هېڅ شک او شېبه ته لاره نه ورکوي او پر باطل باندې د حق د برلاسی په لار کې ځان او مال نه سپړي، همدا رښتیني مؤمنان دي.

مفسرین وایي: دغه مبارک آیت په دې دلالت کوي چې ایمان د اسلام په نسبت خاص دی. لکه څرنگه چې د جبریل په حدیث کې لومړی د اسلام پوښتنه شوې بیا د ایمان او وروسته د احسان. یعني له عام څخه خاص ته ارتقا شوې ده. نو ایمان او اسلام یو بل بشپړوونکي دي او یو پرته له بله کفایت نه کوي.

د یو روایت له مخې په نهم هجري کال چې (عام الوفود) په نامه یاد شوی، د بنی اسد قبایلو هیئت له خپلو زیاتو وگړو سره د پیغمبر ﷺ حضور ته راضی او خپل اسلام یې اعلان کړ. د احسان بارولو په قصد یې د الله پیغمبر ته څرگنده کړه چې موږ د خپلې قبیلې له ټولو وگړو سره پرته له جنگه اسلام راوړو، په داسې حال کې چې نورو قبایلو له تاسره جنگونه وکړل. دوی په دې کلمو سره غوښتل په پیغمبر ﷺ احسان بار کړي او په عین حال کې سوځانونه او ډالی ترلاسه کړي، په دې وخت کې د الحجرات سورت آخري مبارک آیتونه د دوی په هکله نازل شول او امر یې وکړ چې د اسلام راوړلو په دعوه پر پیغمبر ﷺ باندې احسان مه باروئ، بلکې که تاسو په خپله دعوا کې رښتیني پلست باید د پروردگار د احسان مننه وکړئ چې تاسو یې د ایمان او اسلام په نعمت مشرف وگرځولئ، مبارکو آیتونو د دوی پټه نیتونه ښکاره کړل او د اسلام د پیغمبر ﷺ په ژبه یې دوی ته ښوونه وکړه چې یوازې په ژبه د ایمان دعوه ونه کړي، بلکې دا ایمان په زیونو تصدیق کړي او د الله او د الله د رسول د ټولو اوامرو او نواهیو په وړاندې تسلیم او څاره کېږدي، ترڅو ایمان یې د الله ﷻ په وړاندې د قبول وړ شي.

دا مبارک آيت يولوی اصل تثبیت او تأیدوي چې ډېر وختونه انسانان او حتی ځینې مؤمنان هم له هغه څخه غافل او بې پروا وي. په اصل کې لوی نعمت چې الله تعالیٰ یې د ځمکې پر مخ په کوم بنده پیرزوی کوي، د ایمان نعمت دی چې له ټولو نعمتونو څخه غوره او لوړ دی. د ایمان نعمت چې هر کله د انسان په زړه کې ځای ونیسي، نوبل هیڅ شی به له هغه څخه لوړ او ارزښتناک نه وي. انسان د ایمان په نعمت سره په خپل اصل او مبدأ خبرېږي او له خپل پیداوونکي او پالونکي سره اړیکې پېدا کوي.

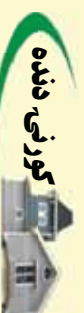
د لوست گټې او لارښوونې

په دې لوست کې گټې او لارښوونې په لاندې ډول دي:

- ❖ د ټولو انسانانو پېداېښت یو واحد اصل (آدم عليه السلام) ته راگرځي.
- ❖ په نسب او نژاد ویاړ کول حرام دي.
- ❖ انساني توپیرونه د پیژندنې او له یو بل سره د مرستې لپاره دي، نه دا چې یو پر بل غوره والی رامنځته کړي.
- ❖ د انسانانو په منځ کې د غوره والي او عزت معیار تقویٰ ده.
- ❖ له عملي مخالفت سره په ژبه د ایمان څرگندونه اسلام ته د قبول وړ نه ده.
- ❖ ایمان د اسلام په پرته خاص دی.
- ❖ د توکم، ژبې، سیمې او سمت پر بنسټ د انسانانو تر منځ توپیر کول حرام دي.

پوښتنې

۱. قرآن کریم د انسانانو د پېداېښت اصل څرنگه ویني؟ په قرآني آیت استدلال وکړئ.
۲. د انسانانو ترمنځ توپیر او اختلاف او په قیلولو او ډلو د دوی ویش څه فایده لري؟
۳. د غوره والي او بهتری معیار د قرآن کریم له نظره څه شی دی؟ د قرآني آیت په رڼا کې یې واضح کړئ؟
۴. په نسب، توکم او ژبې ویاړ کول د اسلام له نظره څه حکم لري؟ په آیتونو او نبوي احادیثو یې واضح کړئ.
۵. کومې قیلې د خپل اسلام راوړلو احسان په پیغمبر ﷺ باندې بارولو او د قرآن ځواب دوی ته څه و؟
۶. د ایمان او اسلام ترمنځ توپیر څه دی؟

د انساني مساوات اصل او د انسانانو ترمنځ د غوره والي معیار په نظر کې ونیسئ او په دې هکله یوه مقاله ولیکئ.

د الله ﷻ د خاصو بندگانو صفونې

قال الله تعالى: ﴿الرَّحِمَاءُ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَسَطَهُمْ
الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا﴾ وَالَّذِينَ يَسِيرُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا
اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿وَالَّذِينَ
إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾ [الفرقان: ٦٣-٦٧]

د ځينو کلمو معناوې

هَوْنًا:	په عزت او آرامتيا.
قَالُوا سَلَامًا:	روغه خبره او له گناه څخه منع کورونکي.
سُجَّدًا وَقِيَامًا:	سجده کوونکي، په تهجد لمانځه کې درېدونکي.
غَرَامًا:	پېوست او ملگری.
سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا:	بد اوناوړه استوګنځي.
لَمْ يُسْرِفُوا:	اسراف او له حده تېرېدنه يې ونه کړه.
لَمْ يَقْتُرُوا:	تنګي يې ونه کړه، بخل يې ونه کړ.
قَوَامًا:	اعتدال د اسراف او بخل ترمنځ.

ژباړه

د رحمان ذات اصلي بندگان هغه دي چې پر ځمکه باندې آرام ځي او که جاهلان يې مخې ته راشي، نو وايي تاسې ته سلام.

هغه کسان چې د خپل پروردگار په وړاندې په سجده او قيام شپې تېروي.

هغه کسان چې دعاګانې کوي چې اې زموږ پروردګار! موږ د دوزخ له عذابو وساته!

بېشکه دهغه عذاب راپسې کيدونکی دی.

هغه چې پر ناکاره استوګنځي او ځای دی.

هغه کسان چې کله لګښت کوي، نو نه بېخايه لګښت کوي اونه بېخلی کوي، بلکه دهغو لګښت د دغو دواړو سرحدونو په منځ کې په منځلاريتوب (ميانه روی) ولاړ وي.

تفسير

د الله ﷻ د خاصو بندگانو صفتونه

کله چې پیغمبر ﷺ مشرکان د رحمان خدای عبادت ته راوبلل، نو هغوی په انکار او جاهلانته توګه پوښتنه وکړه، رحمان څوک دی؟ الله تعالیٰ په دې مبارکو آیتونو کې خپل خاص بندګان د «رحمان د بندګانو» په نامه وستایل او د دوی صفتونه یې وشمیرل، ترڅو د هغو په واسطه رحمان خدای ښه وپېژندل شي. په دې مبارکو آیتونو کې الله تعالیٰ مؤمنانو ته، چې دوی یې خپل ځان ته منسوب کړل، د ﴿جَاءَ الرَّحْمَنُ﴾ د عزت او غوره والي مقام وبانښه.

دې مبارکو آیتونو د سورت ترپایه د الله ﷻ خاص بندګان په اتو مبارکو صفتونو ستایلي دي. د الله ﷻ د دې خاصو بندګانو صفتونه د دوی له نفسونو سره، د دوی له پروردګار سره، له ټولنې سره او د ټولنې له پاکۍ او پرمختګ سره چې دوی په کې ژوند کوي تړاو لري. په دې ترتیب ټول هغه صفتونه چې مبارکو آیتونو د رحمن ذات د خاصو بندګانو لپاره بیان کړي دي په څلورو محورونو کې خلاصه شوي دي.

ددې صفتونو یوه برخه په دیني او ایماني کمالاتو پورې اړه لري چې مؤمنان په دې کمالاتو ستایل شوي او په ﴿الَّذِينَ يَمِشُّونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا﴾ مبارک آیت کې لیدل کیږي. دویمه برخه د مشرکانو او فاسقانو ناوره او د ګمراهۍ صفتونه رانښيي چې مؤمنان باید له هغو څخه ځان وژغوري او دا صفتونه په ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ...﴾ اویه نورو وروستیو آیتونو کې لیدل کیږي.

ددې صفتونو یوه بله برخه د اسلام له لارښوونو څخه عبارت ده چې رښتیني مؤمنان باید په هغو عمل وکړي او لازم یې وګڼي چې هغه: ﴿وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ او ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يَسْرِفُوا﴾ او د سورت نور آیتونو دي.

د دې غوره او نیکو صفتونو بله برخه د ژوند د حالت سمون او ښه کول دي چې مؤمنان یې د الله ﷻ له درباره غواړي، ترڅو الله ﷻ یې ورپیرزو کړي چې دا مبارک آیتونه ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا...﴾ ﴿الْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ یې رانغاړي.

له خلکو سره ښه چال چلند

د رحمان ذات د خاصو بندگانو له صفتونو څخه دا دي چې کله د ځمکې پر مخ روان وي، نو په خاکساري او تواضع سره ځي ﴿الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا﴾. هدف دا چې د متکبرو، مغورو، بدکارو او مفسدينو په څېر په لاره نه درومي، بلکې په آرام، عزت او تواضع کړځي، هو! په لاره تلل د انسان شخصيت څرگندوي. لکه چې الله تعالى په قرآن کریم کې فرمايي: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا﴾ [الإسراء: ۳۷] يعني: د ځمکې پر مخ په ناز، وياړ او نخرو مه ځه! يقيناً ته نه په خپل قدم ځمکه شلولی شي او نه په لوړوالي کې غرونو ته رسيدای شي. البته پر لارې له دروند تگ څخه دا مطلب نه دی چې سپړی د عجز او کمزوری او يا د تظاهر په ډول پر لاره لاړ شي، پيغمبر ﷺ چې کله پر لاره تللو داسې به معلومه چې ځمکه يې ترېښو لاندې کش کيږي. همدارنگه عمر بن خطاب ؓ يو ځوان وليد چې ډېر نرم او په مات زړه پر لاره روان دی، نو له هغه څخه يې پوښتنه وکړه: په تاڅه شوي دي؟ ايا ناروغ يې؟ ځوان وويل نه، نو دغه وخت حضرت عمر (ض) هغه ځوان پر ژړه ووايه او ده ته يې امر وکړ چې پر لاره ښه تکره او جگ وکړه ولاړ شي.^(۱) اسلام دعزت او قوت دين دی او عزت او قوت له تکبر سره توپير لري، لکه څرنگه چې په غرور او تکبر پر لاره تلل حرام او ناوړه کار دی په همدې توگه په کمزوری، ستومانی او تظاهر تگ هم د اسلام له نظره بد او د منلو وړ نه دی.

همدارنگه دا د رحمان ذات بندگان چې کله په خپلو معاملو کې له ناپوهو او جاهلانو سره مخامخ کيږي له هغوي سره په بالمثل چال چلند معامله نه کوي او بلدی ته په بلدی ځواب نه ورکوي، بلکې د سلام په ويلو او حکيمانه خبرو د دوری له شر څخه ځان په امن کې ساتي، البته نه د بيوسي او ويرې له امله، بلکې له دې امله چې وخت ضايع نشي او هسې په بې گټې کار بوخت نشي، نو د داسې خلکو په خبرو دې سترگې پټې او غوړونه کاڼه کړي.

فعاليت

پر لارې د تکبر او غرور او يا تظاهر له مخې تگ په اړه په خپلو کې خبرې اترې وکړئ او له خپل چاپيريال، ماحول او ټولنې څخه څو نمونې وړاندې کړئ.

۱- التفسير الوسيط للطحاوي، تفسير آيت ۱۳ سوره الفرقان.

د رحمان پروردگار عبادت

هغه څه چې وويل شول د الله تعالى د خاصو بندگانو صفتونه او په ورځنيو چارو کې د خلکو سره د هغوی د چلن په اړه وو، خو د شېبې له خوا د الله ﷻ په دربار کې د دوی دنده د خپل پروردگار عبادت، دعا او هغه ذات ته زاری دي: ﴿وَالَّذِينَ يَبْتِغُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ د رحمان خدای خاص بندگان هغه کسان دي چې د شېبې څه برخه د سجدو او قیام په حال کې د خپل پالونکي په حضور کې تېروي، ځکه شېبه د خشوع ښه وخت او بنده په کې له ریا څخه خوندي وي. بیا مبارک آیت د رحمان «الله» د خاصو بندگانو له دعاگانو څخه یوه ګوښه بیانوي او فرمایي: ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ﴾ پروردګار! د جهنم له عذاب څخه مو وساته چې سخت هلاکونکي او دردونکي عذاب دی. دا خشوع، زاری او ویره د الله ﷻ د رښتینو بندگانو د ژور ایمان او تصدیق ثمره ده.

په انفاق کې اعتدال او میانه روي

د رحمان خدای د خاصو بندگانو بل صفت، اعتدال او میانه روي ده چې له اسراف او بخل دواړو څخه پرهیز کوي او په منځنۍ لاره درومي: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾. ځکه چې اسراف او بخل دواړه ناوړه خوږونه دي او دواړه خوږینه د وګړو او ټولنې د فساد لامل ګرځي. اسراف د افرادو او ټولنې د نفسونو او مالونو فاسدوونکې دی. همدا راز بخل او سختي د ټولنې د آبادۍ او سړکالۍ په لاره کې له مال څخه د ګټې د نه اخیستلو لامل ګرځي چې په دې توګه دواړه ناوړه صفتونه دي او په ټولنه کې د زیان او ستونزو د رامنځته کېدو لامل ګرځي. په مال لګولو کې اعتدال او میانه روي د هوښیارانو له ځانګړتیاوو او د ایمان له صفونو څخه شمېرل کېږي، چې ټولنې ته نیکمرغي، سوکالۍ او آرامي راولي.

دا یوه برخه د رحمان خدای د خاصو بندگانو صفتونه دي چې قرآن کریم په پورتنیو مبارکو آیتونو او د دی سورت په وروستیو آیتونو کې ذکر کړي دي او د همدې نېکو صفتونو په خاطر قرآن کریم د الله ﷻ خاصو بندگانو ته د جنت د ډېرو لوړو درجو او تل پاتې نعمتونو زیږی ورکوي.

د لوست کچې او لارښوونې

په دې لوست کې کچې او لارښوونې په لاندې ډول دي:

❖ د رحمان خدای د خاصو بندګانو د صفتونو بیان چې د دوی د صفتونو د پېژندلې په وسیله د رحمان پروردګار پېژندنه لازياته حاصلېږي.

❖ په تګ کې د وقار، اطمینان او آرامۍ فضیلت.

❖ په نیکۍ سره د بدۍ د ځواب ورکولو فضیلت.

❖ په عبادت سره د شېې په وینه تېرولو او د دوزخ له اوره د ویرې فضیلت.

❖ د الله ﷻ په لاره کې په اعتدال اومیانه روی سره د مال لګولو فضیلت او د اسراف او بخل دواړو ناوړو ځویونو څخه ځان ساتل.

۱- د لاندې کلمو او لغاتو معناوې څرګندې کړئ:

(هَوًّا) - قَالُوا سَلَامًا - غَرَامًا - سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا - لَمْ يُسْرِفُوا - لَمْ يُفْسِدُوا - قَرَامًا

۱. د لوست د آیتونو د نزول سبب او مناسبت شرحه کړئ؟

۲. چې په آیت کې د بندګانو نسبت رحمان ذات ته شوی، څه مفهوم افاده کوي؟

۳. په مبارک آیت کې په وفار او آرامۍ سره له تګ څخه مطلب څه دی؟ واضح یې کړئ.

۴. په ورځ او شپه کې د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفت د مبارک آیت په رڼا کې شرحه کړئ.

۵. د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفت په صدقه او نفقه کې څرنگه دی وضاحت ورکړئ.

د (الفرقان) سورت د وروستیو آیتونو په رڼا کې د الله ﷻ د خاصو بندګانو د صفتونو او اعمالو د نتيجه په هکله یوه مقاله ولیکئ.

د ټولنې په تهذيب كې د مؤمنانو ونډه

قال الله تعالى: ﴿لَقَدْ لِمُؤْمِنِينَ يُقْضُوا مِنْ أَصْأَرِهِمْ وَيَحْفَظُوا أَمْوَالَهُمْ ذَلِكَ أَرْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرَ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطُّفُلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٠-٣١﴾

د ځينو کلمو معناوې

يَغْضُضُوا: ټټې کړي، ځان وساتي.

فُجْرَهُنَّ: ډبره پاڅه کړنلاره ده دوی ته.

زِينَتَهُنَّ: نه دي ښکاره کوي.

جُيُوبَهُنَّ: خپل ښايست.

تَابِعِينَ: څمړ د څمار جمع ده، هغې جامې ته ويل کيږي چې ښځې پرې خپل سر او گريوان پټوي (پورنۍ).

أَرْجُلَهُنَّ: جيوپ د جيب جمع ده، جيب گريوان ته ويل کيږي.

يُفْلِحُونَ: ژباړه

ای پيغمبر! مؤمنانو ته ووايه چې خپلې سترگې ټټې او د شرم ځايونه پټ وساتي. دا د هغوی لپاره ډبره پاڅه کړنلاره ده. هغوی چې څه کوي ﷻ الله خبريږي.

مؤمنو ښځو ته ووايه چې خپلې سترگې ټټې وساتي او د خپلو شرم ځايونو ساتنه دي وکړي او خپل ښايست او سينگار (دزينت ځايونه) دي نه ښکاره کوي، مگر هغه، چې په خپله څرگند شي او په خپلو گريوانونو دي خپل پورني واچوي، هغوی دي خپل زينت او سينگار نه ښکاره کوي، مگر خپلو مېړونو، پلرونو، د مېړونو پلرونو، خپلو زامنو، د مېړونو زامنو (ننږيانو)، وروڼو، ورورونو، خورونو، مؤمنو ښځو، خپلو مريانو، خپلو هغو ترلاس لاندې نارينه وو ته، چې ښځو

ته حاجت ونه لري او هغه ماشومانو ته چې لا تراوسه پورې د ښځو له پټو خبرو سره اشنا شوي نه دي او هغوی دې په ځمکه باندې په زوره په داسې شان تگ نه کوي، چې دهغوی د پټ کړي سينگار خلکو ته معلومات وشي. اى مؤمنانو! ناسې ټول په گډه الله ﷻ ته توبه وباسئ ښايي چې بری درېه برخه شي.

تفسير

نامحرمو ته له کتلو څخه ډډه کول

د النور مبارک سورت له اخلاقي بې لاريو او ټولنيزو مفاسدو څخه د فرد، کورنۍ او ټولنې د ژغورنې په موخه ډېر احکام لري. الله ﷻ د النور سورت په لومړيو آيتونو کې زنا حرامه گرځولې او د زنا مرتکب ته يې درنه جزا ټاکلې ده. په دې مبارکو آيتونو کې الله تعالى د وقايعو درملو په توگه سپړو او ښځو ته د سترگو په ټيټولو او نامحرمو ته په نه کتلو امر کړى دى چې د گناهونو کندي ته له لوبدلو څخه خوندي شي. اسلامي ټولنه له اخلاقي مفاسدو وژغورل شي او د تهذيب او پرمختگ په لاره گامونه واخلي.

لکه چې پوهيرو انسانان گڼ حواس لري، چې د دې حواسو په وسيله مختلف شيان درک کوي؛ مثلاً په غوږونو اوري، په پوزه شيان بويوي، په ژبه خبرې کوي او مزه څکي او... خو تر ټولو مهم حس چې انسان جنسي خواهشاتو او غريزو ته ورکاږي، هغه د باصرې او ليدلو حس دى. له همدې امله الله پاک د وقايعو درمل په توگه سپړي او ښځې مخاطب کړي، نارينه مؤمنانو ته يې د سترگو ښکته اچولو او مؤمنو ښځو ته يې د نه کتلو او د خپل ښايست د نه څرگندولو امر کړى دى.

په مبارک آيت کې د سترگو په ښکته اچولو او د اندامونو د ساتلو په منځ کې جمع راغلي ده، ځکه کتل د فحشا يا زنا لامل کېږي، نو ځکه الله تعالى خپل پيغمبر ته امر وکړ مونږانو ته ووايي؛ چې پرديو ښځو ته ونه گوري او همدارنگه خپل اندامونه په حرامو کې له واقع کيدو څخه وساتي. دا د ايمان د کمال دليل دى او د زړونو او نفسونو د پاکۍ او د دنيا او آخرت د کاميابۍ او ښکمرغۍ سبب دى.

بيا الله تعالى خپل پيغمبر ته امر کړى مؤمنو ښځو ته ووايي، چې دوى هم پرديو سپړو ته ونه گوري او خپل ښايست ښکاره نه کړي، مگر هغه څه چې عادتاً له نا چارۍ ښکاره کېږي. مفسرين وايي: که څه هم ښځې په غالبه توگه مؤمنانو ته په امر کې شاملې دي، خو بيا هم د ټينگار لپاره ښځې جلا مخاطبې شوي دي چې سترگې ښکته واچوي او خپل اندامونه پټ کړي. بيا مبارک آيت مؤمنو او مسلمانو ښځو ته امر کړى چې خپل سروته، غاړې او سينې په خپلو جامو پټې کړي، ترڅو پرديو سپړو ته ښکاره نشي او د دوى د زينت او ښايست ځايونو ته ونه

گوري. علماوو ويلي دي: د جاهليت په زمانه کې بنځو خپل خادرونه د سر (تندي) له خوا شا ته اچول، چې په دې توگه به يې غاړې او غاړکې ښکارېدې، نو ځکه الله تعالی مؤمنې ښځې له دې طريقې څخه منع کړې. البته له زينت څخه په مبارک آيت کې هغه زينت مراد دی، چې بايد بې وساتل شي، لکه وينښته، مټې او پڼلۍ.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه په خپل چاپيريال کې د سترگو ښکته نه اچولو څو نمونې تربحث لاندې ونيسي او منفي اړخونه دې څرگند کړي.

د ښځو د زينت ليدنه کومو کسانو ته جواز لري؟

مؤمنو ښځو ته روا نه ده چې خپل پوښلی زينت خلکو ته ښکاره کړي، مگر هغه کسانو ته چې مبارک آيت استثنا کړي دي او هغه دولس ډلې دي. لومړي کسان چې د مؤمنو ښځو د زينت ليدل يې ورته روا کړي، مېړونه دي. مېړونو ته د ښځو هر ډول زينت ليدل روا دي، بلکې د مؤمنو ښځو زينت اصلاً د مېړونو لپاره دی، نو د مېړونو لپاره د خپلو ښځو زينت او عورت ليدنه کوم ممانعت نه لري. همدارنگه مؤمنې ښځې د خپل عزت او وقار په رعايتولو کولای شي خپل زينت پرته له مېړونو څخه خپلو پلرونو، خسرو، زامنو، بن زيمو، وروڼو، ورېرونو او خورونو ته ښکاره کړي. البته دا ذکر شوي اووه ډوله خلک له مېړه څخه وروسته هغه محارم دي چې مؤمنه ښځه ور سره نکاح نشي کولای او مؤمنې ښځې د ناچارۍ له وجې له دوی سره مجلسونه او ناسته پاسته لري او عاداتاً له فتي څخه خوندي وي. بيا کاکا گان، ماماگان او رضاعي محارم هم له دوی سره په حکم کې يو ځای کيږي. همدارنگه مؤمنې ښځې کولای شي خپل زينت مسلمانو ښځو او وينځو ته ښکاره کړي. همدارنگه هغو سړو ته يې هم ښکاره کولای شي چې د کورنۍ اتباع دي او د يو ډاټوب يا نورو عواملو له وجې ښځو ته رغبت نه لري او د دوی په خدمت مشغول دي يا هغه ماشومان چې د ښځو په عورتونو او محارمو خبر نه دي. هغو ته هم خپل زينت او بڼايست ښکاره کولی شي. دا دولس ډوله خلک مجاز دي، ځکه د فتي احتمال پکې نشته، نو که دوی د ښځو پوښلی زينت لکه سر، غاړې، پڼلۍ او مقو ته وگوري، پاک نه لري.

د زينت ښکاره کوونکو حرکتونو ممانعت

وروستی مبارک آيت مؤمنې او مسلمانې ښځې له هغو حرکتونو څخه، چې پوښلی زينت ښکاره کوي، منع کړي دي. دوی ته يې امر کړی چې له کور څخه د وتلو په وخت کې خپل

عزت، وقار، اسلامي آداب او اخلاق رعايت کړي، ترڅو د نورو نظر ځانته را جلب نه کړي، لکه څرنګه چې الله تعالى فرمايي: ﴿وَلَا يَصْرَبْنَ بِأَبْزَاهِلٍ لِّعَالَمٍ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾ يعني پښه دي داسې په ځمکه نه وهي، چې د پښو پټ زيورات يې معلوم شي. د دې مبارک آيت مراد دا دی، چې مؤمنه ښځه بايد پر لارې د تګ په وخت کې داسې حرکت يا عمل ونه کړي چې د نورو د پام را اړولو او د جنسي او شهواني غواړنو د تحريک سبب شي، لکه پر لاره د ځان ښودنې تګ يا دعطرو استعمالول، چې د نورو پام خپل لوري ته راواړوي او يا نور داسې حالتونه چې د خلکو د جنسي غريزو د تحريک سبب ګرځي.

مبارک آيت په پای کې ټول مؤمنان خدای ته رجوع او توبې ته رابللي او امر ورته کوي: ﴿وَتَوْبِرَا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيَّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ يعني: اى مؤمنو او مسلمانو سږيو او ښځو! پرتاسې لازم دي چې ټول الله ته توبه وباسئ، ترڅو کامياب شئ.

په دې مبارکو آيتونو کې چې د حجاب او وقار ساتلو په اړه کومې خبرې يادې شوې، دا هغه وقايعي ګامونه دي چې مسلمانۀ ټولنه له اخلاقي له لارې څخه ژغوري. د شرعې له نظره ښځه او سړى دواړه مکلف دي چې د حيا او وقار مخالفو کارونو څخه ډډه وکړي. همدا راز سړي هم حق نه لري چې په ناسمو جامو کې د خلکو په منځ کې ښکاره شي، خو څرنګه چې حکيم خدای په ښځه کې زياته ښکلا او جاذبه پيدا کړې، چې د مخالف جنس يعني سړو پام زيات ځان ته را اړوي، ځکه د ستر او پردې په اړه د ښځو مسؤليت زيات دى او الله پاک په دې آيتونو کې پر ښځو پرده کول فرض کړي دي.

اسلام د فطرت د دين په توګه د ځينو منحرفو اديانو په څېر د انسان جنسي غريزه وژلې نه ده او نه انسان ته په رهبانيت امر کوي، له همدې امله يې خلک واده کولو ته هڅولي او يوازې واده يې د جنسي غريزې د اشباع کولو او د انساني نسل د بقا وسيله بللې ده.

هغه خلک چې له اخلاقو، حيا او پاکۍ څخه په خالي ټولنو کې د جسمي او روحي ناروغتياوو او اخلاقي بې لارېو د خپرېدو څخه خبر دي، ښه پوهيږي چې د حجاب په فرضيت کې د ټولنې لپاره څومره سترې ګټې نغښتي دي.

فعاليت

زده کوونکي دې د يوې مسلماني ښځې د لباس اغوستلو او پر لاره تللو د مسؤليت په هکله بحث او څېړنه وکړي او د هغه منفي اغيزې دې په خپلو کتابچو کې وليکي.

کټي او لارښوونې

دغه آيتونه ډېر احکام، آداب او لارښوونې لري، خو ځينې يې دا دي:

❖ د سترگو د نظر ښکته والی او له هر ډول حرامو څخه د اندامونو ساتنه، ځکه اسلام د يوې پاكي او شريفې ټولنې د رامنځ ته کيدو بلنه ورکړی ده او د انسان ټول غړي مسئول گڼي: ﴿إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عِنْدَ مَسْئُورٍ﴾.

❖ مؤمني ښځې ته روا نه دي چې خپل زينت پرديو ته ښکاره کړي مگر هغه چې ښکاره وي لکه مخ، لاسونه او جامې.

❖ د هغې ډلې محارمو بيان، چې مؤمنه ښځه کولای شي خپل زينت ورته څرگند کړي.

❖ د مسلمانو ښځو د بنيست ښکاره کولو جواز د کورنۍ يوډاگانو، کم عقلو ساده گانو او

ويړو هلکانو ته چې د زينت او عورت د تشخيص مرحلې ته نه وي رسېدلي.

❖ د سينگار ښکاره کولو په قصد پر ځمکه د پښو وهلو حرمت.

❖ د دنيا او آخرت د کاميای لپاره د توبې او د الله ﷻ دربار ته د رجوع واجبولی.

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

(يُفَضِّرُ) - أَزْكَى لَهُمْ - وَلَا يُبْدِينَ - يَخْمُرُهُنَّ - جُيُوبُهُنَّ:

۱. د الله ﷻ له دې امر حکمت څه شی دی، مؤمنو سپړو او ښځو ته يې امر کړی چې خپل نظر

او سترگې ښکته واجوي؟

۲. په قرآني خطاب کې مؤمن سپړي او مؤمنې ښځې د کومو کارونو په سرته رسولو مامور شوي دي؟

۳. پرديو خلکو ته د ښځو د زينت له څرگندولو څخه مراد څه شی دی؟

۴. مبارک آيت کوم کسان د مؤمنو ښځو د زينت له ليدلو څخه استنا کړي دي؟

۵. کومو هلکانو ته جواز شته چې د مؤمنو ښځو پوښلي زينت ته نظر وکړي؟

۶. د دې مبارک آيت ﴿وَلَا يَصْرِيحْنَ بِأَرْجُلَيْهِنَّ لِيَعْلَمَ مَا يَخْفَيْنَ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾ مقصد څه دی؟ له

مثال سره يې څرگند کړئ؟

مؤمن او مسلمانو سپړو او ښځو د کتلو د آدابو او د ټولنې پر اخلاقو او تهذيب د هغې د اغيزو په اړه يوه مقاله وليکئ.

په اسلام کې د معيوبو او فقيرو مؤمنانو مرتبه

قال الله تعالى: **لَا عِيسَ وَتَوَلَّى** **أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى** **وَمَا يُذْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزْكِي** **أَوْ يَسْتَكْرِ** **فَتَنْفَعُهُ** **الذَّكْرَى** **أَمَّا مَنْ اسْتَعْتَى** **فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى** **وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزْكِي** **وَأَمَّا مَنْ** **جَاءَكَ يَسْعَى** **وَهُوَ يَخْشَى** **فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى** **كَلَّا إِنَّمَا تَذَكِّرُهُ** **فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرَهُ** **فِي** **صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ** **مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ** **بِأَيْدِي سَفَرَةٍ** **كِرَامٍ بَرَرَةٍ** **﴿عيس: ١-١٦﴾**

د ځينو کلمو معناوې

تندی بې تربو کړ.	تندی:
مخ بې وگرځاوه.	تَوَلَّى:
له ګناهونو پاک شي.	يَزْكِي:
پند واخلي. نصيحت واورې.	يَذْكُرُ:
توجه کوي.	اسْتَعْتَى:
په بل څه مشغولېږي.	تَصَدَّى:
داسې نه ده، بیا دې کار ته مه را ګرځه.	تَلَهَّى:
	كَلَّا:

ژباړه

تندی بې تربو او مخ بې وگرځاوه، په دې خبره چې هغه ږوند ورتنه راغی. ته څه خبرې، کېدای شي چې هغه پاک شي. یا نصيحت ته څیر شي او نصيحت هغه ته ګټه ورسوي. مګر کوم سړي چې بې پروايي غوره کړه. دهغه لوري ته خو تا پاملرنه وکړه. په داسې حال کې چې که هغه پاک نشي، نو پرتا بې څه ضمانت دی؟ او څوک چې په خپله تاته په منډه راغی او هغه ویرېده. له هغه سره تا بې پروايي وکړه. هېڅکله نه، دا خبرو نصيحت دی. د چا زړه چې خواږي هغه دي ومني، دا په داسې صحیفو کې نغښتی دی چې مبارکې دي. لوړه مرتبه لرونکې دي، پاکې دي. د عزتمندو پرېښتو په لاسونو کې دي. د غوره او نیکو لیکونکو.

د نازلېدلو سبب

مفسرينو د مباركو آيتونو د نزول په هكله څه روايتونه نقل كړي چې لنډيز يې په لاندې ډول دى: يوه ورځ رسول الله ﷺ د قریشو له يوې ډلې مشرانو، لكه عتبې بن ربیع، ابو جهل، عباس بن عبد المطلب، ابي بن خلف، شيبه بن ربیع او وليد بن مغیره سره ناست و او دوى يې اسلام ته رابل او د اسلام د مقدس دين لارښوونې يې دوى ته شرحه كولې. په دې وخت كې عبدالله بن ام مكرم چې يو نابينا (ړوند) شخص و او د اسلام د پيغمبر ﷺ د مجلس په حالت نه پوهېده، مجلس ته راغى او ويې ويل: اى د الله رسول له هغه څه چې چې الله درښودلي ماته يې ونښه اوماته تعليم راكړه. عبدالله بن ام مكرم خپله غوښتنه خو، څو ځله تكرار كړه. رسول الله ﷺ ورڅخه مخ واړاوه او د قریشو د مشرانو په دعوت او بلنه مشغول و او د دې نابينا صحابي خبرو ته يې پاملرنه ونه كړه. په دې وخت كې مبارك آيتونه نازل شول او الله تعالى خپل پيغمبر د ملائيا مورد وگرځاوه.

عبدالله ابن ام مكرم څوك و؟

اصلي نوم يې عمرو بن قيس او ام مكرم يې كڼه او لقب و، مور يې عاتكه بنت عبدالله مخزومه وه. عبدالله ابن ام مكرم د رسول الله ﷺ د مېرمنې بي بي خديجې بنت خويلد د ماما زوى و.

هغه له لومړنيو مهاجرو څخه دى. عبدالله ابن ام مكرم او بلال د رسول الله ﷺ له مؤذنانو څخه وو. رسول الله ﷺ ته ډېر گران و او ديارلس ځله يې په مدينه منوره كې د خپل ځان خليفه ټاكلى دى. دا جليل القدر صحابي، سره له دې چې ډوند و، په فراگانو كې يې برخه اخيستي ده. روايت شوى چې دى د عمر بن الخطاب ؓ په خلافت كې د قاديبي په جنگ كې د مائن د فتحي په مهال د شهادت لوړې درجې ته ورسيد.

تفسير

اسماني او ځمكني معيارونه

د العيس سورت په لومړيو مباركو آيتونو كې الله تعالى د يوې شخصي پېښې په بڼه يوه لويه لارښوونه، يو مهم اصل او مبدأ بيان كړې چې دا اصل په خپل ذات كې نه يوازې د اسلام حقيقت، بلكې د اسلام يوه لويه معجزه رانښيي. يوه داسې معجزه چې انسانان په ديني اسماني معيارونو او ارزښتونو ارزول كيرى، نه په ځمكيو بشري تلو او معيارونو. داسې حقيقت چې الله تعالى حتى خپل غوره كړاى شوى محبوب او دوست د دې حقيقت په هكله تر ملائيا لاندې

ونیو او د ده ستر شخصیت ته یې لارښوونه وکړه. **دا الهی حقیقت یوازې د تقوی په اساس د انسانانو د ارزولو او تلو معیار دی چې له ځمکنیو او انساني ارزولو سره بشپړ توپیر لري** **﴿ان اکر مکم عبد الله اتقاکم﴾.**

په اسلام کې د فقیرانو او بیوزانو مرتبه

د سورت په پیل کې د حکایت په ژبه او په غایبه صیغه د موضوع مطرح کول په دې دلالت کوي چې **الله تعالی** په خپل رسول باندې مهرباني، لطف او مرحمت درلود، نودی یې مخاطب نه کړ، لکه څرنګه چې د عبد الله ابن ام مکتوم ذکر د **﴿الاعمی﴾** په صیغه د ده د شان د کمې لپاره نه دی بلکه د ده د پیژندنې او همدارنګه د ده د معذور ګېلو لپاره دی چې د رسول الله ﷺ حالت او مشغولتیا یې نه وه درک کړې. کله چې دا ډوند صحابي د رسول الله ﷺ حضور ته راغی او په تکرار یې له ده څخه د لارښوونې غوښتنه وکړه، رسول الله ﷺ په تریو تندي له ده څخه مخ واړاوه او د قریشو د مشرانو په بلنه مشغول شو، نو په دې توګه د الله تعالی د ملائیتا مورد وګرځید، چې نه ښايي د بیوزی او فقر او یا د نه لیدو په خاطر له ده څخه مخ وګرځول شي. ځکه هغه په پاک او وینن زړه د علم او پوهې په لټه کې و، ترڅو خپل نفس پاک کړي.

خو دوی (د قریشو سرداران) چې د ایمان او نبوي لارښوونو څخه بې پروايي کوي ته دوی ته پاملرنه کوې او د دوی د هدایت لپاره زیار باسي. حال دا چې په کفر او ګمراهۍ کې پاتې کېدل د همدوی په ضرر دي او نه پرې مسؤل نه یې. ستا دنده یوازې رسول (بلاغ) دي او د دوی ستنېدنه او حساب پرموز دی او هدایت یې د الله ﷻ په لاس کې دی. **﴿قال تعالی: لَاتَهْدِي مَنْ أَهَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾**. [القصص: ۵۶] ترجمه: «ای پیغمبر! ته چې چاته وغواړې او خوښ دي وي هغه ته هدایت نشي ورکولای، مګر الله چې چاته وغواړي هدایت کوي.»

بیا وروسته د آیتونو د عتاب او ملائیتا لهجه سخته شوي او پیغمبر ﷺ ته یې داسې خطاب کړی: خو هغه کس چې له ډوندوالي او ستونزو سره سره په اخلاص، محبت او د الله ﷻ له ویرې ستا لوري ته په منډه راځي، ترڅو علم او پوهه حاصله کړي او خپل دین کامل کړي، ته له هغه څخه مخ ډوي او خپله ټوله پاملرنه د قریشو مشرانو ته را ډوي چې ایمان راوړي. ای زما ګرانه استازیه! داسې کار وړ او مناسب نه دی؛ بلکه دا قرآني آیتونه د پند او عبرت لپاره

دي، چې هر څوك وغواړي پند ترې اخلي، الهی آيتونه په عزمننو صحيفو کې ليكل شوي دي چې د ا صحيفې ډېرې ډاګې او لوړې مرتبې لري او د مقربو عالي رتبه پرېنتو په لاسونو کې دي، چې د درناوي شخصه پر ځمکې او د هر معترض او ناشکره له ضرر څخه خوندي دي.

د فضيلت او غوره والي معيار

مبارک آيتونو د انسانانو ترمنځ د بهترۍ او غوره والي معيار ايمان او تقوی گڼلې، سره له دې چې رسول الله ﷺ اسلام ته د قریشو د مشرانو د بلنې له امله، چې هغه مهال د دعوت د لارې خنډ وو، د عبد الله بن ام مکتوم پرېنتو ته پاملرنه ونه کړه، په دې هيله چې د قریشو مشران د اسلام دين ته راوگرځي. بيا هم الله تعالی خپل رسول د عتاب مورد گرځوي چې د خدای په وړاندې مقبول ارزښتونه دين، ايمان او تقوی ده، نه هغه مادي ارزښتونه چې د انسانانو په وړاندې پېژندل شوي دي.

له همدې امله د اسلام خورځ پيغمبر ﷺ د دې آيتونو له نازلېدو وروسته هميشه د عبد الله بن ام مکتوم عزت او درناوی کاوه او هر کله به چې له هغه سره مخامخ کېده خپل خادر به يې ده ته د کياستو لپاره غوره او فرمايل به يې: "مرحبا بن عاتبي فيہ ربي"

يعنې: ښه راغلاست هغه چا ته چې د هغه په سبب الله تعالی زه ملامت کړی ېم. په دې توګه د الله پيغمبر ټول دينوي معيارونه يو په بل پسې له منځه يوړل او د ژوند په ټولو چارو کې يې فضيلت او تقوی دغوره والي معيار وګرځاوه. په داسې توګه چې له هجرت څخه وروسته يې د مسلمانانو ترمنځ "مواخات" يعنې ورورګلوي قايمه کړه او خپل تره، حضرت حمزه بن عبدالمطلب او خپل آزاد شوی غلام، زيدبن حارثه يې وروڼه وګرځول. لکه څرنګه چې يې د خالدبن رواحه څخه مخي او حبشي بلال ترمنځ ورورګلوي قايمه کړه. زيد بن حارثه آزاد شوی غلام يې د "مؤته" په جنگ کې په داسې حال کې د درې زريز لښکر قوماندان وټاکه چې د خالدبن وليد په شمول د مهاجرينو او انصارو يو زيات شمير مشران د ده تر قيادت لاندې وو. په دې جنگ کې زيد بن حارثه د امير په توګه وټاکل شو. بيا د ده له شهادت څخه وروسته جعفر بن ابی طالب او بيا عبد الله بن رواحه انصاری په ترتيب سره د لښکر قومانداني په غاړه واخيسته. همدارنګه د اسلام خورځ پيغمبر ﷺ د ژوند په وروستيو ورځو کې اسامه د زيد بن حارثه اتلس کلن ځوان زوی رضي الله عنهما له روميانو سره په جنگ کې د اسلام د لښکر قوماندان وټاکه او لوی لوی شخصيتونه لکه ابوبکر صديق، عمر فاروق، سعد بن ابی وقاص

او داسې نورو په دې لښکر کې حضور درلود. همدارنگه د اسلام پیغمبر ﷺ د سلمان فارسي په هکله اعلان وکړ: "سلمان منا أهل البيت" یعنې سلمان زما د اهل بیت څخه دی.

دا او لسگونې نورې واقعي د مسلمانانو د برابرۍ او د ایمان او تقوی له مخې د ارزښت او غوره والي نمونې دي، چې د اسلام پیغمبر او راشدو خلفاوو او اصحابو کرامو پلي کړي دي.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ د فضیلت او غوره والي اساس او معیار ایمان او تقوی ده.

❖ په دې آیتونو کې د پروردګار په نزد د نبی کریم ﷺ مقام او مرتبه بیان شوي ده او الله تعالی په خپل غوره شوي رسول د غایب په صیغه ملامتیا ویلي ده.

❖ د نبرت د عالي ادب بیان، له دې واقعي وروسته به چې کله عبد الله بن ام مکتوم د رسول الله ﷺ حضور ته تشریف راوړ، هغه به ورته ځای چمتو کاوه او خپل مبارک ځادر به یې د هغه د کیاستلو لپاره غوړولو او د هغه درناوی به یې کاوه.

❖ پیغمبر ﷺ د الهی وحې د تبلیغ امین و. ام المؤمنین عایشې رضی الله عنها فرمایلي دي: که چېرې د الله رسول له وحې څخه څه پټولی، نو پر ځان به یې الهي ملامتیا د العبس په سورت کې پټه کړې وای.

۱. د لاندې کلمو معنا واضحه کړئ:

(جَسَ - تَوَلَّى - يَزُكِّي - يَذَكِّرُ - اسْتَعْفَى - تَعَمَّدَى - تَلَهَّى)

۲. د العبس سورت د لومړنيو آیتونو د نزول لامل په لنډه توګه واضح کړئ.

۳. عبد الله بن ام مکتوم څوک و؟

۴. پیغمبر ﷺ د عبد الله بن ام مکتوم پوښتنو ته ولې ځواب ور نه کړ او له ده څخه یې مخ وګرځاوه؟

۵. له دې واقعي وروسته پیغمبر ﷺ له عبد الله بن ام مکتوم سره څرنگه چلند کاوه او څه به یې ورته ویل؟

۶. د عبس سورت د آیتونو د نازلیدو واقعه د اسلام په مقدس دین کې کوم اصل ثابتوي؟

۷. د مسلمانانو ترمنځ مساوات او د غوره والي معیار د تقوی پر اساس دی، د دې اصل د پلي کېدو څو نمونې د اسلام له تاریخ څخه بیان کړئ؟

د مؤمنانو یووالی

قال الله تعالى: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا إِن تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُنْفَوْنَ عَنْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿وَلَنْ تَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ [آل عمران: ۱۰۲-۱۰۵]

د ځينو کلمو معناوي

فَرِيقًا: طایفه، ډله
يُرُدُّوكُمْ: بیرته کړخوي تاسې.
په قوت سره منگولې نښلوي
حَقُّ تَقَاتِهِ: حقیقي تقوی، د الله په اوامرو اونواهیو کې خپل وس لگوي.
بِحَبْلِ اللَّهِ: د خدای په رسی، یعنې قرآن او اسلام.
شَفَا حُفْرَةٍ: د ژور ځای (کندي) څاړه او څنډه چې سړی په لږ غفلت کولو سره پکې لوړېږي.

ژباړه

ای مؤمنانو، که تاسې ددې اهل کتابو دیوي ډلې خبره ومنئ، نو دوی به تاسې له ایمان نه بیرته د کفر لوري ته واړوي، ستاسې لپاره د کفر لوري ته دراتګ اوس څه ځای پاتې دی چې تاسې ته د الله آیتونه لوستل کيږي اوستاسې په منځ کې دهغه رسول موجود دی؟ څوک چې د الله ددین لمنه کلکه ونیسي، هغه به هرومرو سمه لار ومومي.
ای مؤمنانو له الله نه داسې ودریږئ لکه څرنګه چې له هغه څخه د وریډو حق دی، تاسې ته دې مرګ راشي مګر په داسې حال کې چې مسلمان اوسئ.
تول یوځای د الله رسی، کلکه ونیسئ او تیت پرک کيږئ مه، د الله هغه پیروزینه دریاده کړئ چې تاسې یو د بل دښمنان وئ، هغه ستاسې په زړونو کې مینه واچوله او د هغه په مهرباني او

لورینه تاسې سره وروڼه شوی، تاسې یوې له اوره ډکې کسدي پر خاړه ولاړ وی، الله تاسې ور څخه وژغورلی، په دغه شان الله خپلې نښانې تاسې ته څرگندوي چې په سمه لاره شئ، په تاسې کې باید څه خلک هرومرو داسې وي چې د نیکی لوري ته بلنه، په ښو امر او له بدو منع وکړي. کوم خلک چې دا کار کوي همدوی بریالي دي.

او تاسې د هغو خلکو غوندې نشئ چې په ډلو ووېشل شول او له روښانه او څرگندو لارښوونو میندلو نه وروسته په شخړو کې اخته شول او د همدوی لپاره ستر عذاب دی.

د نازلېدلو سبب

مفسرینو کرامو ويلي دي چې ذکر شوي مبارک آیتونه د دوو مسلمانو انصارو په باره کې نازل شوي دي چې یو یې اوس بن قیظی د اوس له قبیلې څخه او بل یې جبار بن صخر د خزرج له قبیلې څخه و. د دوی د واقعي لښکر داسې دی: یوه ورځ د اوس او خزرج د انصارو مسلمانانو یوه ډله خلک په مدینه منوره کې د مینې او محبت په فضا کې په خبرو مشغول وو. په دې وخت کې د یهودو یو بوډا سړی د شاس بن قیس په نامه پردوی تېریده. شاس چې د اسلام او مسلمانانو په نسبت یې ډېره بدبیني او کرکه درلوده، نو د دې ډلې مسلمانانو ترمنځ مینې او محبت لا ډېر کرکجن او غوسه کړ او دایې انګېرله چې که دا مینه او محبت د مسلمانانو ترمنڍ دوام ومومي، نو زموږ سوکالي به له خطر سره مخ شي. په دې وجه ده یوه ځوان یهودي ته امر وکړ چې د مسلمانانو ډلې ته ورشي او د اوس او خزرج ترمنځ د پخوانیو جنگونو خبرې رامنځ ته کړي او د بغاث له جنگه څو شعرونه زمزمه کړي. ځوان یهودي د ده د امر موافق عمل وکړ او وتوانیده چې د انصارو د محبت او مینې ډک مجلس د عصیت او تربګنۍ او د اوس او خزرج ترمنځ په فخر او ویاړنو او یو په بل ځان غوره ګڼلو بدل کړي. په نتیجه کې دواړو قومونو توري راوايستي او جګړې ته چمتو شول. په دې وخت کې د اسلام پیغمبر ﷺ ته خبر ورسید. هغه له یوې ډلې مهاجرو صحابه وو سره راځی او دوی ته یې داسې خطاب وکړ: ای د مسلمانانو ټولیه! له الله ﷻ څخه ووبریږئ! ایا په داسې حال کې چې زه ستاسو په منځ کې موجود یم، تاسو د جاهلیت شعارونو ته مخه کوئ؟ وروسته له دې چې الله ﷻ تاسې ته د اسلام هدایت در په برخه کړ او په هغه سره یې تاسو ته عزت درکړ او جهالت یې درڅخه لرې کړ، له کفر څخه یې وژغورلی او ستاسو ترمنځ یې مینه او محبت پیدا کړ. ددې اغېزناکو خبرو په اوږدو ټولو وسله پر ځمکه وغورځوله، په ژبا او زاریو یې یو بل په غیر کې ونیول او له پیغمبر ﷺ سره خپلو کورونو ته ولاړل. په دې توګه یې د الله ﷻ د دښمن شاس فتنه او دسیسه شنه کړه او دا مبارک آیتونه نازل شول چې دا ورځ په (بدترین پیل او بهترین پای) ونومول شوه.^(۱)

۱- التفسیر الوسیط للعنطاوی ، تفسیر آیت ۱۰۲ سوره آل عمران.

د دښمن له دسيسو او تدبيرونو څخه خبر تيا

په دې مبارکو آيتونو کې الله تعالى موښانو ته خطاب کوي چې هر کله ناسې د اهل کتابو ځينو خبرو او غوښتنو ته غوږ ونيسئ او هغو ته تسليم شئ، نو نه يوازې ستاسې ترمنځ تفرقه او دښمني پيدا کوي بلکې زيار باسي چې تاسې له ايمان څخه بېرته کفر ته وگرځوي.

بيا قرآن کریم بيانوي چې اصلاً د مؤمن لپاره معقوله او ښه خبره نه ده چې له داسې ډلو ټپلو څخه پيروي وکړي، يا دا چې پس له ايمان په کافر شي او له يووالي وروسته اختلافاتو او بې اتفاقيو ته لمن ووهي. مبارکو آيتونو د انکار په صيغه بيان کړی چې څرنگه ممکنه ده تاسو مؤمنان داسې کار ته اقدام وکړئ؟ په داسې حال کې چې د الله ﷻ آيتونه نوي او تازه تاسو ته نازليري او د الله رسول ستاسو په منځ کې شتون لري چې که چېرې په غلطه لاره ولاړ شئ د حق لارې ته مو راگرځوي او ستاسو شکونه او شېبې له منځه وړي.

وروستيو آيتونو لارښوونه کړې چې د پيغمبر ﷺ له رحلت څخه وروسته د يهودو او دښمنانو له مکرونو او چلونو څخه د ځان ژغورنې يوازنی وسيله الله تعالى ته ستينده، په هغه توکل او د هغه په دين منگولې لگول دي چې انحراف او کوروالی پکې نشته ﴿وَمَنْ يَعْتَصِمِ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾. په دې مبارک آيت کې دې ته اشاره ده کومو مؤمنانو چې پيغمبر ﷺ نه وي ليدلای، هر کله چې د الله ﷻ په دين او کتاب منگولې ولگوي او په هغه ځان ملزم وکړي، نو د دښمنانو له چلونو او غولونو څخه به په امن کې وي. له دې امله الله تعالى بياهم مؤمنانو ته امر کوي چې خاص له الله تعالى څخه ويريږي او د اسلام د دين پابند وادي او ترمرگه د اسلام له دين او ملت څخه پرته بل دين او ملت ته مخه ونه کړي.

د خلاصون او کاميابي رسي

وروسته له دې چې قرآني آيتونو موښانو ته د تقوی او د الله ﷻ د ويرې او د الله ﷻ د امر مننې او پيروي کې د ژوند تېرولو امر وکړ، دوی يې په اسلام او قرآن باندې التزام کولو او په هغه باندې منگولو ښخولو ته راوبلل، فرمايي: ﴿واعتصموا بحبلِ الله جميعاً ولا تفرقوا﴾ يعنې ټول د الله ﷻ په رسي منگولې ښځې کړئ او په خورو ورو لارو مه درومئ. د جبل (رسي) کلمه هغه وسيله ده چې د هغې ټينگ نيول د پورته کيدو او ښکته کيدو له غرقېدو څخه د ژغورنې او نورو موخو د لاس ته راوړلو لپاره کارول کيږي.

دلته د الله ﷻ له رسي څخه مراد د الله ﷻ دين، د الله ﷻ ژمنه او د الله ﷻ کتاب دی چې په هر يوه منگولې ټينگول انسان خلاصون او بريا ته رسوي. په دې مبارک آيت کې د مؤمنانو يووالی او د الله ﷻ په دين او کتاب باندې منگولې لگول د هغې ډلې سره تشبېه شوي دي

چې په يوې قوي او ټينګه رسي، بې منګولې لګولې وي او له هر ډول خطر، غورځېدو، غرقېدو او هلاکت څخه خوندي او په امن کې وي.

امام فخرالدین رازي ددې آيت په تفسير کې فرمايي: که څوک په يوه نړۍ لار حرکت کوي او له ښوېدو او غورځېدو څخه وېرېږي، نو د ناچارۍ له وجې په يوه داسې رسي منګولې ښلوي چې له دواړو خواوو څخه ټينګه تړل شوې وي، ترڅو خپل ځان خوندي وساتي. د حق لاره نړۍ او باريکه ده او ډېر ځله ورڅخه پښې ښوېږي، نو هر چا چې د الله ﷻ په نښو او لارښوونو منګولې ټينګې کړي، ځان يې د ښوېدو او غورځېدو له خطر څخه خوندي کړ^(۱) بيا قرآني آيتونو مؤمنانو ته د يووالي، مينې، محبت، او ايمانې ورورګلوی د نعمت په يادولو امر کړی چې تاسو مخکې له اسلامه يو د بل د ښمنان وئ او يو د بل په له منځه وړلو بوخت وئ، خو د الله تعالی فضل او مهرباني پر تاسو وشوه او په تاسو کې يې اسلامي ورورولي، مينه، محبت، دوستي او مرسته پېدا کړه، نو بايد د دې لوی نعمت شکر په ځای کړئ.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ د مخکښې لوست په آيتونو کې الله تعالی پيغمبر ﷺ ته امر چې په يهودو ته خطاب وکړي خو په دې آيتونو کې يې مومنان په خپله مخاطب کړل چې دا کار د مؤمنانو په قدر او عزت دلالت کوي.

❖ په مبارک آيت کې يې د مسلمانانو ترمنځ په تفرقه او دسيسه پېدا کولو کې د اهل کتابو يوه ډله ياده کړه، ترڅو ټول اهل کتاب په دې کار کې شامل نشي. دا کار په خپله د قرآن کریم د آيتونو په حقانيت او انصاف دلالت کوي.

❖ مبارک آيتونه د مؤمنانو په قدر او درناوي او د فتنه اچوونکو يهودو په نا املهۍ دلالت کوي او داېې واضحه کړې چې، ترڅو د الله ﷻ کتاب او د هغه پيغمبر د مسلمانانو په منځ کې موجود وي، دوی نشي کولای خپلو ناوړو غوښتنو ته ورسېږي.

❖ د يهودو او نصاراوو ييروي او امر مننه او د دوی د مشرانو په پلانونو عمل کول مسلمانان کفر ته راکاږي، نو مسلمانان بايد ځان د دوی له دسيسو څخه وساتي.

❖ خلاصون او کاميابي د الله ﷻ په کتاب او د رسول په ستو باندې په منګولو لګولو او پابندۍ کې نغښتې ده، نو هر څوک چې پر هغو منګولې ټينګې کړي له ګمراهۍ او هلاکت څخه نجات مومي.

❖ د اسلام په دين منګولې ټينګول او ځان د هغه په احکامو پابند ګڼل واجب او اختلاف او تفرق حرام دی.

۱- تفسير مفاتيح الغيب (تفسير کبير) ج ۸/ ۱۳۷.

❖ د شرک او ګناهونو ارتکاب انسان د جهنم ګلدي ته غورځوي، که څوک په دې حالت کې ومري د الله ﷻ په حکم او فیصله حتماً جهنم ته داخلېږي.

❖ له اسلامي امت څخه د یوې داسې ډلې شتون چې نور خلک او ملتونه اسلام ته راوبولي او د اسلام د دښمنانو په وړاندې د الله ﷻ د دین له حریم څخه دفاع وکړي او د امر بالمعروف او نهی عن المنکر فریضه ادا کړي، یوه لږینه خبره ده.

۱- د لاندې کلمو معنای ووايست:

(يَعْتَصِمُ - حَقُّ ثَقَاتِهِ - يَجِلُّ اللّٰهُ - شَقَا - حُفِرَ)

۲- ددې مبارک آيت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّا نُطِيعُكُمْ أَفَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾ د نزول لامل په لنډه توګه ووايست؟

۳- د اوس او خروج قبیلو چپر ته ژوند درلود؟ له اسلام نه مخکې او وروسته له اسلامه د دوی د لږیکو په هکله لنډه معلومات راکړئ.

۴- په مبارک آيت کې له رسې څخه مراد څه دی او څرنگه په هغې منګولې ټينګول د خلاصون او بريا سبب کېږي؟

۵- د اهل کتابو د مشرانو پيروي څه حکم لري او د مسلمان برخليک کوم ځای ته رسوي؟

۶- مبارک آيت ﴿وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ...﴾ په څه دلالت کوي؟

(په اوسني وخت کې د اسلامي امت یووالي ته اړتیا) ترسریک لاندې دوره مخه مقاله ولیکي:

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد وعلی آله و أصحابه أجمعین، و آخر دعوانا
أن الحمد لله رب العالمین

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library